

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
23/2023
18. november 2023

Ludovít Štúr

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 1,- €

SLOVO O SLOVENSKU

Na Slovensku sa politická kultúra nadobro vytratila. Jej neexistenciu spôsobili ostatné vlády Igora Matoviča a Eduarda Hegera, keď sa prenasledovanie politickej opozície stalo mantrou vládnucej vrstvy. Po predčasných parlamentných voľbách sa pozície vymenili. Z opozície sa stala koalícia a naopak. Koalícia pod vedením štvornásobného premiéra Roberta Fica začala okamžite plniť svoje predvolebné sľuby a politický program tak, ako sa na správnu vládu štátu v takom ekonomickom i kultúrnom marazme, v akom sa nachádza, patrí.

Opozícia hneď od výmeny garnitúr dala jasne najavo, že nepísané pravidlo o sto dňoch vlády na jej adaptáciu sa neuplatní. Ako prvý to verejne prezentoval Igor Matovič pri voľbe predsedu parlamentu Petra Pellegriniho, na ktorého pred voľbou nechutne útočil. Následne sa z otrasu porážky prebralo aj Progresívne Slovensko a navrhlo odvolať ministra vnútra Matúša Šutaja Eštoka zato, že splnil svoj predvolebný sľub a postavil politických vyšetrovateľov zo skupiny tzv. čurillovcov mimo služby. Odvolať ho chceli ešte predtým, kým ako minister získal legitimitu v parlamente. Nevyberané útoky zažil aj nový minister životného prostredia a vicepremiér Tomáš Taraba. Aj on len plnil svoje výhrady voči zonáciám národných parkov, a preto operatívne vymenil dvoch riaditeľov parkov. K opozícii sa však pridali aj korporátne médiá, ktoré sa opäť cítia byť viac žalobcami či sudcami ako informátormi. Svoje si zažila aj nová ministerka kultúry Martina Šimkovičová, keď ju začal nejaký nedovzdelaný redaktor televízie Markíza doslova vypočúvať, aké má predpoklady na výkon svojej funkcie, či chodí do divadla a na balet... Tak toto už skutočne prerazilo žurnalistické dno.

Vláda sa zastrašiť nedala a pokojne pripravila programové vyhlásenie, do ktorého zakomponovala svoju predvolebnú agendu. Politickú kultúru tvoria koalícia a opozícia spoločne. Ak slovenská opozícia nemá o ňu záujem, budú ju buď musieť vládna koalícia. A ak sa jej to podarí, preukáže tým svoju opodstatnenosť. Slovensko totiž súrne potrebuje politickú stabilitu a spoločenský pokoj. Zbytočné politické prestrelky z jednej či druhej strany občanom nepomôžu.

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor SNN

O KULTÚRE NA KULTÚRE

Fotografia: Peter SCHVANTNER

Slovenský exil zamenia za Rómov

str. 5

Ukrajinská protiofenzíva vôbec neuspela

str. 7

Burcoval ľud Chalupkovým Mor ho!

str. 11

TRI OTÁZKY PRE: Natáliu STUDENKOVÚ, ukrajinskú výtvarníčku žijúcu na Slovensku

Poštový posol humanity a pomoci utečencom

• Odborníkom na výtvarné umenie a zainteresovaným vás netreba predstavovať, keďže už viac rokov žijete na Slovensku a od roka 2015 ste členkou Umeleckej besedy slovenskej. Organizujete medzinárodné výtvarné sympóziom INTER-ART Košice a ste predsedníčkou International Watercolor Society Slovensko, čo je medzinárodné združenie akvarelistov. Naším čitateľom predsa len pridajte pár základných dát z vašej umeleckej profilácie.

Som rodáčka z Kyjeva. Študovala som na tamojšej Štátnej strednej umeleckej škole T. G. Ševčenka a na kyjevskej Štátnej akadémii technológií a dizajnu som

promovala v roku 1999 s červeným diplomom.

• Znalci umenia hovoria o vašej bravúre v ovládaní náročnej výtvarnej techniky akvarelu, ktorá sa presvedčivo a angažovane prejavila aj v cykle pôsobivých záznamov osudov vašej ťažko skúšanej vlasti. Práve to rozhodlo, že si vás Slovenská pošta vybrala spomedzi viacerých uchádzačov na vytvorenie poštovej známky s motívom pomoci vojnovým utečencom...

Poštová známka odráža charitatívne aktivity organizácie Maltézska pomoc Slovensko na hraniciach vo Vyšnom Nemeckom počas vypuknutia utečeneckej krízy, kde bolo

jej dvesto pracovníkov prakticky od druhého dňa vojny v plnom nasadení dvadsaťštyri hodín denne sedem dní v týždni niekoľko mesiacov.

• Znamku emitovali pri príležitosti tridsiateho výročia uzavretia bilaterálnych vzťahov medzi Slovenskom a Zvrchovaným Maltézkym rádom, ktorý existuje od roka 1113 a v súčasnosti má diplomatické vzťahy so stodvanástimi štátmi.

A všade je pripravený plniť humanitárne a charitatívne poslanie. Som rada, že som to mohla vyjadriť aj výtvarným návrhom spomínanej známky.

Zhovárал sa Emil SEMANCO
Foto: autor

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 202233

ISSN 0862-8823
23
770862 882007

V SNN 24/2023
SI PREČITATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 24 vyjde s dátumom 2. december 2023
■ Básnik, výtvarník, esejista, publicista a dlhoročný pedagóg Miroslav Bartoš o umení
■ Proslovenskú angažovanosť Matúša ČERNÁKA ukončil atentát na mníchovskej pošte

Za zaslúžený volebný debakel môžu všetci okrem porazených Koalícia hasí požiare, opozícia robí diery do hadíc

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

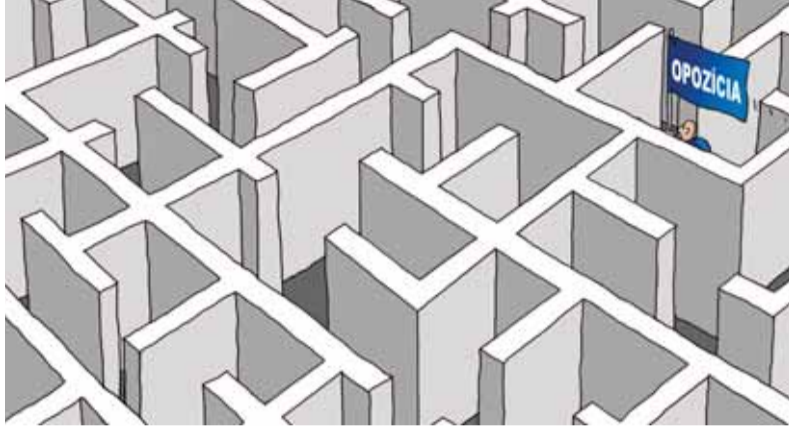
Časy behania v modrých trenírkach a s družinou pritakávajúcich adorantov, a najmä pred kamerami, sa skončili. To, z čoho sa sformovala povolebná opozícia, už prestalo sľubovať aj konštruktívnu opozičnú prácu. Produkcia povolebných politických skrachovancov je možno akákoľvek, len nie konštruktívna, teda ani opozičná, a už vôbec nie práca.

Richard Sulík jediný, a to mu treba pripísať k tomu lepšiemu, čo vzišlo z jeho politickej kariéry, oznámil, že „stačilo a dost“. Končí a Sasku púšťa k vode. A SaS bez Sulíka? To je predstava asi ako vymázaný vianočný kapor bez majonézového šalátu. Sme živými svedkami prekročení polčasu rozpadu Sasky. Demokrati sa stali ničím skôr, ako mohli dokázať verejnosť opak. Zámerne a just nemonované premenované hnutie zotrúva na svojom hodnotovom, myšlienkovom a najmä výrazovom primitívizme, kolovanom klamstvami, až je ho (a tým zopár ešte ako-tak prijateľných poslancov v ňom) ľuďom fakt úprimne ľúto. A tak z relevantnej opozície zostalo iba PS a KDĽ. A aj to so slovom „relevantnej“ značne prehŕňame. PS sa totálne stratilo vo svojich mimovládach, a nie iba v ich záujmoch, a KDĽ hľadá odpoveď na otázku, kde je vlastne na Slovensku „politický sever“.

■ POLITICKÉ NÓVUM

Nateraz sa táto akože opozícia zhmohla iba na dve kuriozity – návrhy na odvolávanie. V jednom prípade podpredsedu parlamentu a v druhom ministra vnútra, ktorému ešte ani nebola vyslovená dôvera. Ako v tom prísloví o karaváne a štekajúcich psch.

Nový minister vnútra Matúš Šutaj Eštok zatiaľ pružne čistí kalné vody OČK, v ktorých sa zabarikádovávajú predvolební „bojovníci s korupciou“ tak dokonale, že aj povestný minister Bacilek z päťdesiatich rokov minulého storočia by sa mal čo učiť. A ak si do volieb poslanci bývalej moci mysleli, že trinásť dôchodok v zlomkovej výške toho, čo oni dostávajú na poslaneckých kluboch na kávu, má dôchodcom stačiť, tak nový minister práce Erik

Tomáš konečne avizuje poriadok aj v tejto oblasti. Na budúci rok to bude trinásť dôchodok vo výške priemerného dôchodku všetkým, teda niečo nad šesťsto eur. Tento november dostanú seniori akési zlomky čohosi ako dedičstvo chaosu prevažne Matovičovej populistkej „sociálnosti“ a ako nóvom ešte v decembri nejaký fixný príplatok všetkým a zdá sa že opäť rovnako. Koľko to bude, to sa ešte v čase uzávierky SNN nevedelo. Naopak, vie sa už, že vyrabovaná štátna kasa by sa mala sanovať aj z nového bankového odvodu.

■ ODKAZ PRVÝ

Predseda vlády Robert Fico ponavštevoval ministerstvá a zoznámil sa s pracovnými prioritami ich nových vedení. Matičiarov prirodzene zaujal jeho výrok o tom, že Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky „sa musí vrátiť k duchu a posilňovaniu kultúrnych tradícií a dedičstva slovenského národa“. Premiér označil ministerstvo kultúry za mimoriadne dôležité pre Slovensko. V tejto súvislosti ministerku požiadal, aby rezort pod jej

vedením venoval výraznú pozornosť zviditeľňovaniu odkazov najvýznamnejších mílnikov, udalosti i osobnosti v histórii Slovákov. „Prosím, venujte pozornosť veľkomoravskej i cyrilometodskej tradícii, meruším rokmi, významným slovenským dejateľom. Nezabúdajte na také výrazné udalosti a dátumy, ako bol napríklad 17. júl a Deň prijatia deklarácie o zvrchovanosti SR,“ pripomenul. Od ministerky kultúry Šimkovičovej očakáva, že „filozofia rezortu bude úplne iná ako v predchádzajúcich troch rokoch a rezort sa vráti k „duchu slovenského národa“. Pripustil zároveň, že niektoré otázky týkajúce sa oblasti kultúry čaká pomerne náročná diskusia – za jednu z takýchto tém onačil verejnoprávne poslanie RTVS.

■ ODKAZ DRUHÝ

„Bude sa musieť znova naučiť byť tolerantný k iným názorom a zhovievavý ku slabším. Bude musieť prevziať zodpovednosť za vlastné financovanie,“ adresoval do prostredia slovenskej „liberálnej demokracie“ podpredseda Slovenskej národnej

strany Zdenko Čambal. „Nedá sa kritizovať štát a byť pri tom zavesený na jeho zdroje. Niektoré mimovládky si budú musieť vystačiť s vlastnou prácou a so zdrojmi zo zahraničia. Ekonomický a kultúrny pokrok nie je možný bez všeobecného zapojenia a spoločnej práce. Duch elitárstva nás za necelé štyri roky doviedol tam, kde sme. Obmedzovanie štátnych zásahov v prospech sociálne slabších prestáva byť v dnešnej dobe možné. Chudobnejších je čoraz viac a tá malá skupina bohatých začala byť, naopak, extrémne bohatá. Kto sa chce podieľať na výhodách štátu, mal by pracovať. Kto pracuje, platí dane. Kto platí dane a odvody, má právo na dôstojnú starobu. Ostatné sú teoretické výmysly,“ zdôraznil Z. Čambal.

■ VÝCHODNÝM SUSEDOM

Vzhľadom na mimoriadny objem doterajších dodávok na Ukrajinu požiadal Robert Fico ministra obrany a svojho stranického kolegu Roberta Kaliňáka o inventúru vojenského materiálu. Vojenskú pomoc Ukrajinu naďalej odmieta. Zbrojárskym firmám zo Slovenska však v prípade záujmu vyvíjať zbrane brániť neplánuje. „Urobíme všetko pre to, aby sme Ukrajinu pomohli humanitárne a civilne. Predpokladám, že jednou z takých vecí by mohlo byť odminovanie,“ naznačil premiér Fico. Vie si tiež predstaviť zdravotnícku pomoc či opravu civilných objektov. Pomoc chce podmieňovať konkrétnymi krokmi. V rámci NATO si Slovensko podľa premiéra bude plniť to, čo sa od členskej krajiny očakáva. Pripúšťa však postoje, ktoré „neboli typické pre predchádzajúcu vládu“. Za najkrátkodobejšie úlohy označil minister reakciu na migračnú krízu. „Budeme meniť systém spolu s ministerstvom vnútra, aby sme boli čo najefektívnejší,“ naznačil. Obidva rezorty dokážu podľa neho túto situáciu zvládnuť. Prehodnotiť sa majú aj zmluvy uzavreté v posledných mesiacoch. „Mnohé boli uzatvorené škanďalóznym spôsobom a za nevýhodných podmienok. To, na čom budeme trvať, je slovenská pozícia a vyrovnanie postavenia ministerstva obrany v týchto zmluvách tak, aby sme boli rovnocenným partnerom,“ skonštatoval minister Kaliňák.

AKTUÁLNE

Hlavu si vyzdobia vrkôčikom, zapustia čosi ako bradu a fúzy, aby nevyzerali tak detsky, na chrbát batôžok a šup – vstanú noví „ochránári“. Kontrolná otázka: Súdruhovia novinári takzvaného hlavného mediálneho prúdu, viete, čo je to NATURA 2000? No nevíete.

Odrhovačka copatých

A viete, kedy sa Slovenská republika pridala do celoeurópskej ekologickej sústavy pozostávajúcej z lokalít s výskytom biotopov európskeho významu, biotopov druhov európskeho významu a biotopov sťahovavých druhov, ktorej cieľom je umožniť zachovať, a ak je to potrebné, obnoviť priaznivý stav týchto biotopov a druhov v ich prirodzenom areáli? Nevíte!

Bolo to prvého mája v roku 2004. Odvtedy je Slovenská republika zaviazaná európskou legislatívou uskutočniť zonáciu národných parkov a chránených území. Doteraz (sme na prahu roka 2024) však nijaká vláda plošnú zonáciu neuskutočnila. A, mimochodom, s pokusom o jej návrh prišiel na poste rezortného ministra už krajinný ekológ zo Slovenskej akadémie vied Dr. h. c. prof. RNDr. László Miklós, DrSc. Tituly sú zámerne uvedené, aby si čitateľ uvedomil, kto všetko sa dnes v úlohe oponenta „zasvätené“ vyjadruje k zonácii – rýdzo zanedbanej úlohe z Bruselu. A preto máme z národných parkov lunaparky a exkluzívne lyžiarske rezorty. Z jedinečnej prírody súkromný biznis, ale nie spoločensky prospešné hospodárenie. Minister a vicepremiér Tomáš Taraba sa pustil do boja s minimálne sedemhlavou hydrou. Konečne niekto!

(ib)

VŠIMLI SME SI

Kdesi som čítal, že ten betónový múrik vedľa Jantárovej cesty v Petržalke s odstupňovaným železným, akoby okienkom si dlho nikto nevšímal. Nie je to celkom tak. Keďže som sa na niekdajšiu Saburovovu, dnes Starhradskú ulicu prisťahoval spod Dukly v čase, keď na najväčšom sídlisku vo vtedajšom Česko-Slovensku ulice krstili po ruských maršalloch a generáloch, vedel som, že je to nemecké delostrelecké obranné postavenie, navyše

Nemecký palpost s azbukou na striel'ni

Protitanková delostrelecká stena je priamo na trase novej elektrickej trate v Petržalke. Pamiatkari rozhodujú, ako a kde ju zachovať... Lenže „elektrická“ nemecká iba preto.

poznačené zásahom, lebo na kovovom plášti strielne bola zreteľná stopa po zásahu granátom. Keby ten delostrelecký palpost, ktorý teraz stojí priamo v ceste budúcej elektrickej trate, vedel hovoriť, prezradil by možno, ako sa „trofejné“ pancierové okienko ešte z Molotovovej línie ocitlo zabudované v nemeckej obrane. Na podobnej striel'ni v neďalekých Kopčanoch sú

totiž delostrelecké preberacie a odmerové značky v azbuke. Podobných protitankových delostreleckých stien bolo v nemeckej obrannej línii, budovanej od Poľska po Slovensko, veľa. Aj v Petržalke ich bolo viac. Dve zlikvidovala stavba Carefouru... Tejto odzvonili červenoarmejci.

Železobetonových pevnostok čsl. armády z prvej republiky je na tematickej ceste Petržalské bunkre vyše dvadsať. Na múzejné ciele slúžia BS-8 Hříbitov, BS-6 Vrba a BS-4 Lány. Ten prvý si pozrel Hitler osobne...

Ruská pechota útočila podvečer 4. apríla 1945 od jazera Draždiak. Podporovalo ju ľahšie obrnené vozidlo, ktoré sa dostalo obchvatom do tyla nemeckej obrany. Zameriavačovi hűfnice ISU-122 sa podaril majstrovský kúsok – výstrel priamo do okienka pancierovej strielne v nemeckej delostreleckej stene. Šrapnel protitankový kanón a jeho obsluhu, ktorá tu striehla na nepriateľa, zlikvidoval.

Pri výkopových prácach na druhej etape výstavby elektrickej trate našli tu v júni tohto roka ešte osemnásť delostreleckých granátov...

Text a foto: Emil SEMANCO

Spisovateľa Jána BEŇA pripomína v rodnej obci pamätná tabuľa Slatinka napriek všetkému zostáva žiť

Slatinka si svoje prezila, ale nedožila. V uplynulých desaťročiach ťažko skúšaná dedinka sa mala stratiť pod hladinou rovnomenného kontroverzného vodného diela. Rozprestiera sa tak trochu Pánu Bohu za chrbtom na brehoch rieky Slatiny, ktorá sa tu v krásnych meandroch prediera výbežkami Javoria...

Prvá písomná zmienka o nej pod názvom Zalatha pochádza z roka 1338. Od roka 1808 niesla pomenovanie Malá Slatinka (od roka 1927 Slatinka) na rozlíšenie od susednej vtedy Veľkej, dnes Zvolenskej Slatiny, do ktorej od roku 1985 administratívne patrí.

Život sa odiaľ postupne vytrácal po tom, čo sa v roku 1954 rozhodlo o výstavbe priehrady. Dedinu vyhlásili za zanikovú a v roku 1974 vstúpila do platnosti uzávať so zákazom opravovania a modernizovania domov. Štát tu postupne vykupoval alebo vyvlastňoval pozemky, ktoré sa mali ocitnúť pod vodou. Odôvodnením výstavby bolo zadržanie vody pre potreby atómovej elektrárne Mochovce a pre zavlažovanie na dolnom Pohroní. Ukázalo sa však, že vybudovanie priehrady, nadväzujúcej na už existujúcu Mŕtovsujú vodnú nádrž, nemá zmysel a najmä vďaka úsiliu Združenia Slatinka a Spoločnosti priateľov Slatinky sa podarilo tichú dedinku a jej malebné okolie zachrániť pred potopou.

Osudy Slatinky v ťažkých rokoch zachytil spisovateľ Ján Beňo v románe Kým príde veľryba. Dedinu dôverne poznal, keďže sa

ČO INÍ NEPÍŠU

Osud Slatinky v ťažkých rokoch zachytil spisovateľ Ján BEŇO v autobiografickom románe Kým príde veľryba.

v nej 3. októbra 1933 narodil. Po štúdiu slovenčiny a ruštiny na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského pôsobil na pedagogických školách v Banskej Bystrici a Bratislave, bol redaktorom Československého rozhlasu, Smeny a Rom-

boidu, v normalizačných časoch bol na tvorivej dovolenke, posledné roky bol zástupcom šéfredaktora v knižnom vydavateľstve Slovenský spisovateľ a v rokoch 1993 – 1995 pracoval na Ministerstve kultúry Slovenskej republiky. Zomrel 8. decembra 2020.

Ján Beňo bol plodný literát. Knižne debutoval zbierkou poviedok Každý deň narodeniny v roku 1964. Písal poviedky a romány pre dospelých i detských čitateľov. Kritici podčiarkujú jeho úsilie poukázať na svetlejšie stránky života s postavami, ktoré neustále hľadajú cestu vo svete so všetkým, čo im prináša. Z ďalších románov spomeňme Výkrik, Predposledný odpočinok, Žena v snehu alebo autobiografický román Život s kufrom. Z kníh pre deti a mládež je najznámejší cyklus poviedok Jeden granát pre psa s autobiografickými črtami.

Rodný dom Jána Beňu v Slatinke sa stal obeťou nezmyselných plánov. Pri príležitosti jeho nedožitého deväťdesiatich narodenin mu obec Zvolenská Slatinka a Združenie Slatinka osadili v rodnej obci pamätnú tabuľu.

Text a foto: Jozef SLIACKY

Plyn ako nášlapná mína

Ivan KRAČOVIČ

Médiám táto správa nestála za väčšiu pozornosť, aj keď už v júni tohto roka ukrajinský minister energetiky Herman Haluščenko pre denník Financial Times vyhlásil, že na konci budúceho roka „možno“ zastaví tok plynu smerom na západ.

Uspokojili sa s niekoľkými stručnými správami. Akoby sa nič nedialo. Ukrajina teraz oficiálne oznámila, že na konci roka 2024 prestane dodávať plyn do západnej Európy. Formálna verzia znie, že ich päťročná zmluva z roka 2019 s Ruskom má vypršať v budúcom roku. Prítom tranzit plynu cez Ukrajinu je v súčasnosti popri plynovode Turkish Stream jedinou trasou, ktorou ruský plyn prúdi do Európskej únie. Aj keď štátny Slovenský plynárenský priemysel tvrdí, že je v zálohe niekoľko prepravných trás vrátane dodávky plynu z Nórska a skvapalneného zemného plynu, faktom je, že Rusko je stále najväčším dodávateľom plynu pre Slo-

vensko. A bez neho to u nás nejde. Sme na lichterovom štvrtom mieste vo svete. Hneď za Čínou, Indiou a Tureckom. Netešte sa. Nie v ekonomike, ale v dovoze ruského plynu. Sme od neho jednoducho závislí. Ide o jednu z mnohých nášlapných mín, ktoré – možno škodoradostne – zanechala Matovičovo-Hegerovo-Ódorova vláda tej terajšej.

Neoficiálna verzia, ktorá sa v mainstreamových médiách objavuje, je, že Ukrajina sa takto vyhráza Slovensku a Maďarsku v odvetu za ich odmietavý postoj k dodávkam zbraní a munície na Ukrajinu. Preto zastaví transport plynu z Ruska do týchto krajín. Ekonomovia, aj tí vládni, sa vždy dohodnú, veď ide iba o ich biznis. Politici nie. Zvlášť, ak ide o ich ego. Nahradiť plyn z Ruska v dohľadnom čase je nemožné. Pri Trnave sa síce našli nové ložiská plynu, ale aj optimistické odhady hovoria, že nimi pokryjeme domácu spotrebu

na desať percent. Aj to až o niekoľko rokov...

Nie je to novinka. Tento problém je dlhodobý. V roku 2019 Rusko obvinilo Ukrajinu, že z plynu určeného pre Európu nezákonne odoberá časť pre seba bez platenia. Ukrajina tvrdila,

KOMENTÁR

že na vine je deravý tranzitný systém. Potom šéf Naftogazu Oleh Dubyna priznal, že ruský plyn na Ukrajinu prišiel, ale potom „museli by sme bez plynu ponechať“ ... Luhansk, Odesu, Doneck a polovicu Dnipropetrovského regiónu“. Vtedy malo Slovensko zásoby iba na dvanásť dní a v januári toho roku bolo sedem dní bez dodávok plynu. Pri odbere zemného plynu na Slovensku platil obmedzujúci odberový stupeň, čo znamenalo, že priemyselní odberatelia museli znížiť odber zemného plynu na úroveň bezpečnostného minima. Pre-

zident Ruskej federácie V. Putin vtedy navštívil hlavné sídlo Gazpromu, kde mu šéf firmy Alexej Miller povedal, že Rusko chcelo dodať sto miliónov kubických metrov plynu na Balkán a Slovensko, ale Ukrajina nedovolila prepravu plynu cez jej územie. Slovenský plynárenský priemysel má pritom platný kontrakt s ruským dodávateľom plynu Gazpromom do roka 2034.

Lenže je tu aj etický problém. Ukrajina by mala byť v tejto komodite Slovensku za čo vďačná. V auguste 2014 sme dali do chodu reverzný tok plynu na Ukrajinu cez plynovod Vojany – Užhorod na kompresorovej stanici vo Veľkých Kapušanoch. Investície do projektu spätného chodu dodávok plynu slovenského prepravcu Eustream dosiahli zhruba dvadsať miliónov eur. Stalo sa tak po tom, čo ruský Gazprom zastavil dodávky plynu na Ukrajinu v júni, keď sa Moskva a Kyjev nedohodli na vyriešení cenového sporu. Neboli sme jedinou krajinou, ktorá podporila Ukrajinu. Maďarsko spustilo reverzný tok na Ukrajinu v máji a Poľsko v apríli 2014. V roku 2015 sa premiéri Slovenska Robert Fico a Ukrajiny Arsenij Jaceňuk na stretnutí zhodli, že len vďaka nášmu plynu Ukrajina prežila zimu.

V čase vojny, v roku 2022, dodávalo Ukrajine najviac elektriny Sloven-

sko – vyše 1,1 milióna kilowatthodiny, potom Maďarsko, Bielorusko, Rumunsko a Rusko. Až sedemdesiat percent dodávok čierneho uhlia prichádzalo v tom roku na Ukrajinu z Ruska...

Maďarsko je ako dobrý šachista pred súperom o dva ťahy napred, a tak si v prípade zastavenia tranzitu plynu Ukrajinou vypracovalo plán. Zabezpečilo si dodávky ruského plynu cez Srbsko. Čo v prípade výpadku tranzitného plynu cez Ukrajinu pokryje Maďarsko všetky jeho potreby. Maďarský minister zahraničia Péter Szijjártó tiež povedal, že iba spravodlivá spolupráca s Ruskom v oblasti prepravy plynu pomôže zaručiť energetickú bezpečnosť Maďarska. Isteže, môžeme nakupovať ruský plyn namiesto z Ruska z Maďarska. Zvýšený minimálne o tranzitné poplatky. A zvýšenú cenu. Obídeme tak Ukrajinu. Zaplatia to slovenskí spotrebitelia.

V auguste 2023 prúdil zo Slovenska na Ukrajinu zemný plyn v stovkách gigawatthodín na bode Budince, kde komodita opúšťa slovenské územie. Zastavenie tranzitu ruského plynu teda finančne poškodí aj Ukrajinu – odhadom asi miliardou dolárov ročne. Iba ak by Ukrajina ráta, že stratu vykompenzuje, prikrýtu pláštikom vojny, dotáciami z Európskej únie, na ktorých sa nedobrovoľne podieľa aj Slovensko.

Koniec ryžoviska v RTVS

Ivan BROŽÍK

Počúvajte poslanca Michelka. Hneď druhým dychom treba dodať, že nielen jeho. Tieto riadky nebudú o novozvolenom poslancovi Národnej rady Slovenskej republiky a našom kolegovi zo Slovenských národných novín. Budú o tom prachudesnom „podniku“ pod názvom RTVS...

O podnikaní v ňom však až o niekoľko riadkov nižšie, nie je totiž primárnou témou tejto poznámky. To, že sa v nej nebude objavovať prívlastok „verejnoprávny/...právna/...právne“ (v súčasnej podobe je inštitúcia totiž takmer bezopplatná, ak nevidíme, že predajná a najmä verejnoneprávna), je naozaj zámerne. S pojmom verejnoprávnosť totiž RTVS nemá nič spoločné. Dokonca ho (to RTVS) s verejnoprávnosťou nespája ani len príslušný zákon. Verejnoprávne vysielanie sa totiž opiera najmä o tieto v zákone zakotvené princípy: „Vysielanie má byť pre všetkých, bez rozdielu veku, pohlavia, viery,

národnosti a pod.“ (a teda pre všetkých aj bez politických názorov a preferencií) a „poslaním inštitúcie je šírenie kultúry, vzdelania... či zachovávanie kvality a slovné zásoby štátneho jazyka.“ Každý, kto uvažuje bez stranického trička, a teda nie na príkaz predsedu

POZNÁMKA

či aspoň, v miernejšej podobe, v rámci stranických programov, musí už po tomto konštatovať, že v momentálnej produkcii RTVS je verejnoprávnosť naozaj na míle vzdialená. Oveľa horšie je to však so zámerným, úmyselným šírením ideologickej propagandy s nadregionálnym geopolitickým zámerom. To už je však téma pre orgány, ktoré má štát zriadené na dodržiavanie vlastných zákonov a na sankcionovanie ich zjavnej ignorancie.

Čisto z politických dôvodov prišla raz jedna politická garnitúra s tým, že

televíziu a rozhlas treba spojiť. Argumenty o šetrení a takzvanom využívaní potenciálu boli dobré iba tak pre dobové parlamentné hlasovacie stroje. A pre rovnako prostoduchých adorantov vtedajšieho režimu. Dostali inštitúciu pod jedného riaditeľa, najlepšie dobre a ľahko politicky riaditeľného, ten (tá) z nej povyhádzoval každého tvorcu, ktorý politicky nevyhovoval, dovolil si vidieť súvislosti inak, ako ich videla vtedajšia politická väčšina, a zároveň odmietal šíriť jej demagogickú propagandu v záujme moci v štáte.

Počas existencie samostatného rozhlasu a samostatnej televízie existovala konkurencia. Tvorivá konkurencia v kvalite spracovaných a ponúkaných informácií, v šírke ich záberu a najmä v približovaní sa k onej, už spomenutej verejnoprávnosti. Alebo vo vzdávaní sa od nej. Spojením do čohosi, čo dnes nesie názov RTVS, vznikol informačný

monopol vo všetkých atribútoch informácií ako takých. Nechajme bokom inokedy neopomenuteľné – že zaniklo šírenie kultúry, vzdelania, spisovnosti jazyka, prednesu. Z RTVS sa stalo ryžovisko pre vyslužené „kádre“ z komerčného mediálneho priestoru (do spojenia bol tok tvoriacich zamestnancov opačný – komercia vo verejnoprávných inštitúciách STV a SRO nakupovala prax, skúsenosti, kvalitu a najmä dlhoročný „zácvik“). A v RTVS tak teraz podniká s plnokrvným monopolom na informácie už každý, koho pošlú na tlačovku.

To, že stváranie informácie – vo verejnoprávnej inštitúcii je to totiž jej primárna úloha – informovať, ponúkať v spravodajstve fakty, a nie komentáre a názory tvorcov – je pre televízneho diváka úplne iná „mechanika“ ako pre rozhlasového poslucháča, nikomu z politických majiteľov inštitúcie neprekážalo. Je to na veľa riadkov, povedzme teda iba jeden príklad – rozhlasový tvorca musí do slov pretaviť aj obraz, ktorý nasníma televízna kamera, napríklad. Nie je iba stojanom na techniku postaveným niekde, kde sa práve niečo deje. V televízii je zas prekecanosť“ kontraproduktívna.

Táto poznámka je iba (priestorovo možným) nástrelovným úvodom do témy, ktorú nastolil po voľbách poslanec Roman Michelko.

AKO BOLO, ČO BOLO

Svojho času sa otec súčasného vodcu liberálov Martin Šimečka vyjadril zrozumiteľne: „Slovensko je čierna diera, v ktorej nenávratne miznú všetky rozumné myšlienky, jej gravitácii neunikne žiaden pokus o slobodné bytie a skončíme všetci v slovenskom jazyku, ktorý je fialový, drevený a napuchnutý ako jazyk obesca.“ Dal sa tiež počuť, že Slovensko sa nikdy nevyrovná Česku a je vedomé si svojej provinčnosti...

Nuž, agresívny názor progresívca. Teraz vychádza knižka Viktora Timuru Generácie obrodene. O osobnostiach obrodene vyšiel rad kníh. Zväčša podliehali politickým konvenciám. Autor kníh Generácia Vseslavia, Slovienske kontinua, Ludstvo a dejiny, monografie Peter Jaroš, Dávnoveká Európa, Zmlčané dejiny, Odklíňanie histórie a pravdy o vzťahoch Západu k Slovenom, Človek v dejinách filozofie a Neznáme dejiny zvolil nadhľad. Okrem známych osobností zaľudnil dielo množstvom menej známych, ktoré sa pričínili

o to, že sme tu ako svojprávný národ. Primálo vieme o Karolovi Štúrovi, Petrovi Kellnerovi-Hostinskom, Samovi Bohdanovi Hroboňovi či bernolákovcoch, ako boli Martin Hattala, Andrej Radlinský, Michal Rešetka a ďalší.

Napĺňajú sa predtuchy Polda Haverla?

Peter VALO

Z nestorov obrodene cituje Timura profesora pražskej Univerzity Karlovej, autora gramatiky českého jazyka, Slováka Vavrinca z Nedožier, ktorý tvrdil, že slovenský jazyk je odlišný od iných slovanských jazykov. V roku 1603 napísal: „Mnohé slová v čistej češtine tak nám Slovákom jako chodník na Tatry neznámé nacházejí... proto jako mluvíme, tak i psátí máme.“

K nemu sa pridala rektor trenčianskej školy Martin Moncovice-nus: „Nehanbím sa používať tento

jazyk, nie to aby som sa hanbil za národ, z ktorého pochádzam.“

Juraj Papánek napísal v roku 1780 Históriu Gentis Slavae. V jeho duchu prichádza generácia reprezentovaná Antonom Bernolákom. Neskôr nastali časy fanatického

rozvoja vlastného národa, budú narušať kontinuitu s minulosťou a kultúrou a oslabovať vlastnú národnú identitu. Dnes televízie produkujú more zahraničných programov na hony vzdialených od našej súčasnosti i minulosti.

Slovák, avšak nedopustím, aby se prohlašovalo, že existuje národ slovenský.“

Mimovládka v šimečkovskom duchu roky prenikajú do škôl, kde sa pretláča angličtina na úkor výučby slovenčiny a dejepisu. Zažívame politikov, ktorí sice negujú rodinu, vieru a národné tradície – ale chcú nám vládnuť. Máme prezidentku, ktorá predvádza kostýmy pred pápežom, ale ignoruje odhalenie sôch patrónov Európy Cyrila a Metoda, produkuje sa na Pohode, ale celonárodným podujatím Matice slovenskej nevie prísť na meno. Vlasteneckú výchovu, ktorá je inde samozrejmosťou, u nás isté kruhy považujú za trestný čin. Aj tak sa likviduje pud národnej sebazáchovy.

V čase poznačenom protinárodnými a protikresťanskými trendmi som si spomenul na kamaráta Hafiho (prezývka herca Leopolda Haverla), ktorý mi svojho času povedal: „Bojím sa, že príde čas, keď sa naši vnuci budú tajne schádzať za ‚večkom‘ a zakladať Maticu.“ Po prečítaní Timurovej knižky cítim, že musí prísť ďalšia generácia obrodene.

SEBAOBRAHA

Príde vám mail, ktorý má hneď v predmete urgentnú výzvu, aktualizujte svoje údaje, lebo... Môžete si doplniť podľa situácie, v nijakom prípade však koniec sveta nenastane, ani keď budete pozorní, opatrní a všetko si najskôr premyslite...

Letia vodičáky...

Najskôr si pozrite koncovku adresy odosielateľa. Teda odkiaľ vám ten mail prišiel. Nech je písaný v mene akejkoľvek, na prvý pohľad mimoriadne solidnej a pre váš život dôležitej inštitúcie. Napríklad banky, sociálnej či zdravotnej poisťovne. Alebo od pošty. Ak koncovka nesedí s tou, ktorú si na oficiálnych webových stránkach uvádzajú spomínané inštitúcie vo svojich kontaktoch, ide už na prvý skúmový pohľad o podvodný pokus. Niektoré sa vás pokúša ošmeknúť.

„Zadajte svoje identifikačné údaje, inak sa už koncom mesiaca k vašej službe nedostanete,“ to je také naivné a neaktuálne, že naletieť na to je naozaj do neba volajúca hlúposť. Nijaká finančná inštitúcia, poisťovňa a ani len dodávateľ energií, teda nikto, s kým môžete vojsť do platobného styku, totiž takto vôbec nepostupuje. Aj keby sa vám hneď končilo obdobie platnosti identifikačných údajov, nikto od vás mailom nebude vyžadovať rodné číslo (ani nesmie), kadejaké heslá, kódy, piny. Ak aj treba niečo detailne riešiť, najskôr vám zamestnanec napríklad banky zavolá a dohodne si s vami osobné stretnutie v priestoroch finančnej inštitúcie. Prípadne vám sociálna či zdravotná poisťovňa pošlú klasický list, v ktorom vás pozývajú na prerokovanie potrebnej záležitosti. A k tým podvodným mailom s prapodivnou adresou odosielateľa – nenechávajúce si ich v počítači. Môžu obsahovať aj zadania, ktoré sa pri nedostatočnej programovej ochrane vášho počítača samy po čase aktivujú a jednoducho vám „pamätové disky“ zničia či vykradnú vrátane hesiel na nich uložených.

Doslova hitom sezóny sú podvodní v vodičskými preukazmi. Vodiči by mali vedieť, že na konci roka sa skončí platnosť tým vo fólii zaliatym „ružovým“ kartám. Už zbežný pohľad do rezervácie systému na vybavovanie dokladov na pracoviskách polície je viac ako zúfalý, do konca roka takmer nemajú voľné termíny. A tak sa iniciatívy chopili podvodníci. Polícia preto varuje pred podvodmi s vodičskými preukazmi. Upozornila na inzerát, v ktorom majú podvodníci občanom vybaviť vodičský preukaz. Pripomína, že nijaký oficiálny doklad občanom na počkanie cez internet nikto nedá. Policajti o tom informovali na sociálnej sieti.

„Podvodníci, ktorí väčšinou komunikujú cez aplikáciu WhatsApp, od vás najprv vyžadujú fotografie alebo skeny dokladu totožnosti a ďalšie citlivé osobné údaje – ako adresu, podpis či kontaktné informácie.“ Následne si vypýtajú priamo platbu. „Žiaden vodičský preukaz však nikdy nevidíte, a dokonca hrozí, že vaše údaje môžu byť neskôr zneužitú na ďalšie podvody,“ upozorňuje polícia. Inzercie sú najčastejšie zverejnené nepriamo ako komentáre pod príspevkami alebo príspevkami v rôznych skupinách.

Ján ČERNÝ

Tréner Ladislav HĽAVATÝ o úspechoch v bazénoch a slávnych zverencoch Trnava si zaslúži olympijský bazén

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

Osemdesiatštyriročný tréner legendárnych slovenských plavcov Marcela Géryho, Miroslava Machoviča, Marty Moravcovej a desiatok iných sa dočkal po takmer troch rokoch na konci októbra otvorenia zrekonštruovaného plaveckého dvadsaťpäťmetrového bazéna v budove Materiálovotechnologickej fakulty STU v Trnave. Potešilo ho to aj preto, že bol pri jeho otvorení v roku 1967. O rok neskôr bol pri vzniku miestneho plaveckého klubu. Počas štúdií na Fakulte telesnej výchovy a športu (FTVŠ) v Bratislave sa však venoval hádzanej, hral 1. ligu za Trnavu a počas vojenčiny aj za Duklu Plzeň. Až potom začal trénovať plavcov. Na jeho zverencov sme si spolu zaspomínali pri novom bazéne s bubľujúcou vodou filtrácie a nerezovým skeletom, ktorý nahradil starý z betónu a kachličiek...

• Bola táto rekonštrukcia nevyhnutná?

A ešte ako. Z pôvodnej plavárne ostala iba jama, všetko ostatné vrátane technológií, stien, nových tribún, zázemia s modernou posilňovňou a okien je momentálne nové. Pamätám si, ako tiekol a vždy na jeseň sme museli starý bazén vypúšťať a opravovať dno, ktoré sa pod tlakom vody lámalo. Teraz je preto o meter menej hlboký a z pôvodných 800 kubických metrov vody je tu iba necelých 500, čo je výhodné pri jej výmene a ohreve. Po rekonštrukcii vyhovuje podmienkam Európskej plaveckej ligy aj požiadavkám Slovenskej plaveckej

INTERVIEW

federácie. Už som ani neveril, že sa tak niekedy stane...

• Starý bazén si však pamätá plejádu detí, ktoré sa v ňom učili pod vaším vedením plávať, ale aj na desiatky reprezentantov a rekordérov Slovenska v plávaní, ktorých ste viedli. Asi sa netreba pýtať, na ktorého si najviac spomínate.

Najdlhšie som viedol Cíferčana Marcela Géryho. Jeho rekord na dvesto metrov motýlik prekonal Slováčik Richard Nagy až po tridsiatich piatich rokoch. Už to svedčí o jeho kvalitách. Začal som ho trénovať v októbri 1968 a v roku 1972 sme už mali šesť titulov majstra Slovenska v žiackej kategórii. Vo Večerníku napísali: Bravó, Trnava! V roku 1980 sa stal trojnásobným juniorským majstrom Európy, v roku 1985 získal na ME bronz na 100 metrov motýlik. Na majstrovstvách sveta v Madride v roku 1986 bol štvrtý, ale urobil tri československé rekordy.

• V kariére pokračoval aj po emigrácii do Kanady v roku 1986, ktorú po získaní občian-

Na otvorení plavárne nechýbal ani nestor trnavského, slovenského plávania Ladislav HĽAVATÝ, ktorý bol aj pri otvorení pôvodnej v roku 1967. Aj keď slúžila celé desaťročia, mala od začiatku určité stavebné chyby.

stva reprezentoval. Na olympiáde v Barcelone v roku 1992 získal s kanadskou štafetou v polo-

voch pretekoch na 4 krát 100 metrov bronzovú medailu. Vedeli ste o jeho úmysle opustiť Slovensko?

krok bol logický a nevyhnutný. Napravila sa tým len dlhodobá absurdita, presnejšie povedané hrubá nezákonnosť, ktorá tu pretrvávala z čias dnes už policajného prezidenta Hamrana. Totiž, v prípade, ak je proti príslušníkovi PZ začaté vyšetrovanie pre spáchanie trestnej činnosti, musí byť – podčiarkujem – musí byť postavený mimo služobný pomer. Voči tomuto pravidlu neexistuje žiadna výnimka. To, že trestne

kládli provokatívne otázky koalíčnym politikom, či budú iniciovať odvolanie ministra vnútra, ak by svoj postoj pred súdom neobhájil. Zaujímavé je, že takéto provokatívne otázky nekládli vtedajšiemu ministrovi vnútra Mikulcovi, prezidentovi PZ Hamranovi či čurillovcem, keď ústavný súd viac ako dvadsaťkrát konštatoval protiústavné podmienky väzby. Z rovnakého súdka bolo aj odvolanie

Opozičné orgie pokrytectva

Roman MICHELKO

stíhaní členovia NAKA zvaní ako čurillovci mohli ďalej pokračovať, je len znakom hrubého a dlhodobého porušovania zákona, ako aj hrubého zneužívania právomoci verejného činiteľa, za ktoré, treba dúfať, poniesie exprezident polície aj trestnoprávnu zodpovednosť.

Pred literou zákona čurillovcov nezachráni ani Úrad na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti (ÚOOPČ), ktorý im dal štatút ochranu pred zamestnávateľom.

Aj táto epizóda však jasne ukázala, aké tendenčné sú médiá, ktoré sa takmer unisono postavili na stranu pravdepodobných páchatelov trestnej činnosti a namiesto vecnej diskusie

troch členov Súdnej rady SR, konkrétne Ludovíta Bradáča, Evy Mišikovej a Kataríny Javorčíkovej. Kým začneme rozoberať túto kauzu, treba vysvetliť, ako Súdna rada SR funguje. Tento kľúčový orgán slovenskej justície je zložený z deviatich členov priamo volebných sudcami SR, pričom ďalších deväť členov kreuje po tretinách, teda po troch členoch, parlament, vláda a prezidentka. No a čo urobila predchádzajúca garnitúra, keď sa v roku 2020 dostala k moci? Okamžite vymenila šesť členov Súdnej rady SR (za vládu a parlament), a to napriek tomu, že už bol v platnosti judikát ústavného súdu, ktorý garantoval, že pred uplynutím funkčnej doby nie je možné, až na pár zákonných

Marcel sa dostával na preteky na Západe a mohol porovnávať rozdiel v starostlivosti o športovcov. Ako žiak nemal v Československu konkurenciu. Keď prišiel na preteky do Prahy ako deväťročný, porazil o niekoľko rokov staršie deti. Emigroval ako 21-ročný. Do poslednej chvíle som o jeho úmysle nevedel, ale tušil. Hovoril som mu, aby si to premyslel, lebo mohol urobiť problémy svojim najbližším. Aj ja som mal z toho neprijemnosti. Pýtali sa ma, kto za to môže viac ako jeho tréner, ktorý je s ním viac ako rodičia. Našťastie do zmeny v roku 1989 nebolo ďaleko...

• Vy ste viedli aj historicky prvú plaveckú reprezentáciu Slovenska v ére samostatnosti na Olympijských hrách v Atlante v roku 1996.

Tam bolo vtedy trio Natália Kodajová, Martina Moravcová, Miroslav Machovič. Medailu sme nezískali, tie prišli až neskôr zásluhou Marty Moravcovej, ktorú som viedol krátko do jej odchodu do USA.

• Máte dcéru Alexandru a syna Rastislava. Aj oni sa „potatili“?

Vyrástli tiež v tomto bazéne, zásluhou syna má Trnava aktuálne dvoch seniorských reprezentantov – Ninu Vadovičovou a Františka Jablčníka.

• Uživate si dnes už zaslúžený dôchodok?

Trénovať som prestal pred dvoma rokmi ako 82-ročný. Ale do plavárne budem chodiť pozrieť sa, ako sa darí mojim nasledovníkom a reprezentantom, ktorí tu vyrástli aj napriek tomu, že sme museli chodiť posledné roky trénovať do plavárne v Zátvore.

• Čo by ste si želali?

Dve veci. Slovensko je malé nato, aby sa tu politici svárili, čo sa potom prenáša aj na ľudí. Mali by sme stavať budúcnosť na našich tradíciách a hodnotách. A aby raz Trnava mala aj päťdesiatmetrový plavecký bazén s olympijskými parametrami, ktorý by si vzhľadom na svoje úspechy zaslúžila.

Ladislav HĽAVATÝ v roku 1974 spoluzakladal v súčasnosti najvýznamnejší plavecký míting na Slovensku v dvadsaťpäťmetrovom bazéne Veľká cena Trnavy so zahraničnou účasťou. V roku 2000 pánovi Hlavatému udelil Medzinárodný olympijský výbor Výročnú trofej v kategórii Šport a univerzalita.

výnimiek, odvolať členov tejto rady. Vtedajšia vládna moc však urobila taký nepredstaviteľný nátlak na šiestich členov rady, že nakoniec „dobrovoľne“ abdikovali. Vtedy sa tento nepredstaviteľný nátlak stal súčasťou štýlu politiky Matovičovej garnitúry, napriek tomu, že si sami uvedomovali, že druhýkrát sa už niečo podobné podarí! Nemusi. Preto koalícia, ktorá vtedy disponovala ústavnou väčšinou, prijala ústavný zákon, ktorý všetkým budúcim parlamentným väčšinám či vládam umožňuje kedykoľvek odvolať člena Súdnej rady SR, ktorého zvolil prezident či ktorého vymenovala vláda.

No a keď sa súčasnej garnitúre jej hrubé silové riešenia vracajú ako bumerang, jej nominanti dnes udávajú, že vymenované orgány ich môžu odvolať, ale len ak oni sami uznajú dôvod, prečo ich odvolali. Čisté kocúrkovo. V tomto prípade v pokrytectve asi najďalej zašiel zatiaľ ešte stále predseda Súdnej rady SR Mazák, ktorý v roku 2018 tvrdil kritizoval judikát ústavného súdu, ktorý garantoval neodvolateľnosť členov Súdnej rady SR pred ukončením ich obdobia a potom bez hlesnutia asistoval pri hrubej erózii právneho štátu a bezvýhradne jej slúžil. No a dnes, keď dobre vie, že jeho dni na čele Súdnej rady SR sú zráné, zase otočil. Naozaj neexistuje väčšie profesijné etické zlyhanie ako to, čo predviedla zatiaľ ešte stále šéf Súdnej rady SR Ján Mazák.

Drvivá väčšina ministrov nového kabinetu je z liahne Smeru

Nastúpila národná a sociálna vláda

Matej MINDÁR – Foto: TASR, Ivan MAJERSKÝ

Na základe výsledkov demokratických predčasných volieb z 30. septembra 2023 vymenovala dosluhujúca hlava štátu Zuzana Čaputová 25. októbra 2023 štvrtú vládu Roberta Fica (Smer – SSD). Národno-favicová a kresťansko-konzervatívna časť občanov Slovenskej republiky očakáva nielen zlepšenie sociálno-ekonomickej situácie, ale aj presadzovanie slovenskej suverenity v kľúčových otázkach európskej a zahraničnej politiky.

Štvornásobný premiér Robert Fico (Smer – SSD) odštartoval svoju politickú kariéru ako mladý začínajúci politik v roku 1992. Ako vtedajší poslanec Slovenskej národnej rady za Stranu demokratickej ľavice podporil prijatie Deklarácie SNR o zvrchovanosti SR a Ústavy SR. Dnes je jediným aktívnym politikom, ktorý stál pri zrode samostatnej Slovenskej republiky ako subjektu medzinárodného práva.

■ RÁŽ MINISTROM

Podpredseda vlády a minister obrany Robert Kaliňák (Smer – SSD) stál v minulosti na čele rezortu vnútra. Za jeho éry napríklad Slovensko vstúpilo do schengenského priestoru. Okrem toho dokázal po materiálnej a personálnej stránke stabilizovať nielen policajný zbor, ale aj ostatné podriadené zložky ministerstva vnútra. Podpredsedníčka vlády a ministerka hospodárstva Denisa Saková (Hlas – SD) bola ministerkou vnútra vo vláde Petra Pellegriniho. Podpredsedom vlády pre eurofondy a plán obnovy sa stal bývalý diplomat Peter Kmec (Hlas – SD). V minulosti pôsobil aj ako veľvyslanec vo Švédsku a v USA. Podpredseda vlády a minister životného prostredia Tomáš Taraba (SNS – Život – Národná strana) pôsobil v minulom volebnom období ako opozičný poslanec Národnej rady SR. Svojimi kresťansko-konzervatívnymi postojmi ochraňoval tradičné hodnoty. Popritom kritizoval aj protipandemické opatrenia Matovičovej vlády, ktoré sa podľa jeho názoru ukázali ako neúčinné.

Drvivá väčšina novovymenovaných členov vlády začínala svoju politickú kariéru v Smere Roberta Fica.

Minister financií Ladislav Kameňák (Smer – SSD) pôsobil ako minister v tomto rezorte aj vo vláde Petra Pellegriniho. V Smere – SSD riešil ekonomické témy. Ako favicový ekonóm presadzuje konsolidáciu verejných financií takým spôsobom, aby sa nenarušil dosiahnutý sociálno-ekonomický štandard bežných občanov Slovenska. Minister dopravy Jozef Ráž ml. (Smer – SSD) je synom obľúbeného slovenského hudobníka, speváka a člena známej skupiny Elán Jozefa Ráža. Bývalý prezident SR Andrej Kiska ho z osobných dôvodov nevyvolal za ministra vnútra vo vláde Petra Pellegriniho. Minister pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Richard Takáč (Smer – SSD) je bývalým podpredsedom Trenčianskeho samosprávneho kraja. V minulom volebnom období sa

ako opozičný poslanec venoval predovšetkým témam poľnohospodárstva a potravinárstva. Minister investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Richard Raši (Hlas – SD) má skúsenosti z riadenia tohto rezortu ako bývalý podpredseda vlády pre investície a informatizáciu vo vláde Petra Pellegriniho. Ako vyštudovaný lekár pôsobil aj ako minister zdravotníctva v prvej vláde Roberta Fica. Minister vnútra Matúš Šutaj Eštok (Hlas – SD) v predchádzajúcom volebnom období ako opozičný poslanec ostro kritizoval praktiky bývalého vedenia tohto rezortu vo vzťahu k porušovaniu princípov právneho štátu. Poukázal tiež na nekalé praktiky tzv. čurilovcov, ktorých krátko po svojom nástupe ako trestne stíhané osoby, postavil mimo službu. Minister spravodlivosti Boris Susko

(Smer – SSD) v minulom volebnom období bol členom Výboru NR SR na preskúmanie rozhodnutí Národného bezpečnostného úradu (NBÚ) a členom Ústavnoprávneho výboru NR SR. Predtým pôsobil ako štátny tajomník na ministerstve životného prostredia.

■ MINISTER BEZ KRESLA

Minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Juraj Blanár (Smer – SSD) je dlhoročným poslancom Národnej rady SR. Dlhé roky zastával aj post predsedu Žilinského samosprávneho kraja. V predchádzajúcom volebnom období bol ako zástupca opozície po rezignácii Petra Pellegriniho zvolený za podpredsedu parlamentu. Minister práce, sociálnych vecí a rodiny, bývalý novinár Erik Tomáš (Hlas – SD) pôsobil istý čas ako šéf tlačového odboru na Úrade vlády SR v predchádzajúcej vláde Roberta Fica. V minulom volebnom období bol predsedom Osobitného kontrolného výboru NR SR na kontrolu činnosti Slovenskej informačnej služby (SIS) a členom Výboru NR SR pre sociálne veci.

Minister školstva, vedy, výskumu a športu Tomáš Drucker (Hlas – SD) pôsobil v tretej vláde Smeru – SSD v rezortoch zdravotníctva a vnútra. V minulosti pracoval aj ako manažér v štátnych podnikoch. Ministerka kultúry Martina Šimkovičová (nom. SNS) ako bývalá televízna moderátorka bola v rokoch 2016 – 2020 poslankyňou Národnej rady SR. Spolu s poslancom Petrom Kotlárom (nom. SNS) moderovali diskusie v internetovej televízii Slovan. Ministerka zdravotníctva Zuzana Dolinková (Hlas – SD) ako vyštudovaná právnička sa pred vstupom do vysokej politiky zviditeľnila ako dlhoročná šéfkla Zväzu ambulancných poskytovateľov. Budúcim ministrom športu a cestovného ruchu sa podľa dohody od 1. januára 2024 má stať doterajší generálny riaditeľ bratislavského letiska Dušan Keketi ml. (SNS).

■ SVETOM, MOJE, SVETOM...

Autor myšlienky zriadenia tohto múzea našiel pochopenie a najmä pomoc na všetkých svetových stranách. Na veľké prekvapenie i na ministerstve obrany, darmi a peniazmi nešetřili ani mnohé krajanské organizácie v USA, Slovenské národné múzeum, jednotlivci, obec Pavlovce nad Uhom a v neposlednom rade i ministerstvo kultúry.

Oveľa skromnejšie, skôr rodinné múzeum vystaľovalectva z územia Slovenska do Severnej Ameriky majú aj vo Vyšnom Opátskom, ktoré je jednou z mestských častí Košíc. Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou (okres Vranov nad Topľou) sa od roka 1998 špecializuje na problematiku vystaľovalectva z východného Slovenska.

■ EXODUS SLOVÁKOV A RUSÍNŮV

Exodus Slovákov a Rusínov do cudziny nie je cudzí ani Vihorlatskému múzeu v Humennom. Veľmi aktívne spolupracovalo s docentom M. Javorom pri zriaďovaní „jeho“ múzea v Pavlovciach nad Uhom a teraz pripravuje dvojdnú medzinárodnú konferenciu Za veľkú mláku, ktorá sa bude zaoberať vystaľovalectvom Slovákov a Rusínov z východného Slovenska a vtedajšej Podkarpatskej Rusi do Severnej Ameriky na prelome 19. a 20. storočia až do prvej svetovej vojny.

Dovolili sme si zorganizovať malú anketu, v ktorej dominovala otázka, v ktorom meste by malo byť sídlo ústredného múzea slovenského vystaľovalectva a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Docent M. Javor lakonicky odpovedal, že si nevie predstaviť, že by malo sídliť v Bratislave. Podobne sa vyjadrili naši respondenti z okresov Vranov nad Topľou, Trebišov, Michalovce, Prešov a Stará Ľubovňa, pričom niektorí z nich zdôraznili, že aj ich príbuzní sa vystaľovali do Ameriky a s ich potomkami udržujú aspoň sporadické kontakty...

Múzeum slovenského exodu do zahraničia nemá v Bratislave opodstatnenie

Za veľkú mláku nesmerovali vystaľovalci od Dunaja

Vladimír MEZENECV – Ilustračné foto: archív SNN

Ťažko povedať, prečo Múzeum slovenského vystaľovalectva malo byť v Bratislave. Plánovalo sa ako súčasť multifunkčného centra pre Slovákov žijúcich v zahraničí spolu s priestormi na spoločenské podujatia, konferencie a výstavy v mestskej časti Petržalka. O tomto nemalom projekte, na ktorý štát vyčlenil 14,2 milióna eura, píšeme v minulom čase, pretože s najväčšou pravdepodobnosťou z neho nič nebude. Ministerstvo kultúry SR vraj už uvažuje o tzv. pláne B, podľa ktorého financie, pôvodne určené na výstavbu spomenutého múzea a ďalších objektov, presunie na zriadenie Múzea kultúry Rómov na Slovensku ako súčasť Slovenského národného múzea.

Prečo zrazu taká výrazná zmena? Veď výstavbu múzea a celého komplexu v Petržalke vláda SR nielenže podporila, ale v júni 2022 sama prišla s návrhom na zriadenie takéhoto komplexu. Vraj preto, lebo štátu sa nepodarilo nájsť v Petržalke vhodné pozemky. A dokonca ich niet v celej Bratislave!

■ VLNY EXODOV

Kto u nás aspoň niečo vie o najväčšej vlne vystaľovalectva Slovákov do Severnej Ameriky (podľa niektorých zdrojov to bolo až 1,3 milióna ľudí), právom si môže položiť otázku, prečo takéto centrum a múzeum malo byť v Bratislave, konkrétne v Petržalke? Za Atlantik preda odšlo najviac našincov zo Zemplína, Spiša, z Oravy či Kysúc. Oveľa logickejšie by bolo, ak by toto múzeum i s kongresovými a ďalšími priestormi sídlilo v Michalovciach, Starej Ľubovni, Humennom, Dolnom Kubíne alebo v Čadci. O nič horšou alternatívou by mohol byť Martin, v ktorom by sa zahraniční Slováci bližšie oboznámili s dejinami Matice slovenskej a celého nášho národa. Krajania, ktorí by prišli na Oravu, Turiec, do Tatier, na Liptov či hoci inde by určite viac spoznali krásu a históriu krajiny svojich predkov.

■ PLÁNY CESTOVIEK

Vráťme sa trochu späť, konkrétne do roka 1993 a tzv. plienkového obdobia samostatného Slovenska. Vtedy vznikli niektoré cestovné kance-

Prvé chvíle slovenských prisťahovalcov na americkej pôde. Prišli sice chudobní, ale plní odhodlania a sil začať nový lepší život.

lérie, ktoré sa chceli špecializovať na poznávacie zájazdy pre zahraničných Slovákov a ich potomkov po krajine ich predkov. Chýbali však skúsenosti v takejto forme aktívneho cestovného ruchu, kvalitný marketing i patričná reklama či príťažlivé programy pobytu – a tak sa väčšina z týchto plánov skončila iba na papieri. Práve výstavba Múzea slovenského vystaľovalectva s ďalšími predpokladanými objektmi – rozhodne nie v Bratislave – by určite viac pomohla tomu, čo nám stále chýba – užšiemu kontaktu s krajskými organizáciami v zahraničí, najmä na americkom kontinente.

■ KDE JE KASIGARDA?

Kým si niekto v Bratislave láme hlavu nad tým, či pri Dunaji bude niekedy múzeum vystaľovalectva, na východe republiky sú už tri! Najznámejšie z nich je v bývalej obci Ťahyňa, ktorá je už súčasťou Pavloviec nad Uhom (okres Michalovce). Iniciátorom

jeho zriadenia bol historik z Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity docent Martin Javor. Oficiálny názov tohto veľmi mladého zariadenia, ktoré sa však venuje významnej kapitole dejín nášho národa, je Kasigarda – Múzeum vystaľovalectva z územia Slovenska do Severnej Ameriky.

Prečo také zvláštne slovo na začiatku? Ide o našich krajanov skomolený názov Castle Garden, teda objektu, ktorý pre mnohých krajanov predstavoval vstupnú bránu na pôdu USA. Múzeum je umiestnené v dome „Amerikána“ Andreja Harajdu, postavenom v roku 1892 za peniaze, ktoré si priviezol z Ameriky. Martin Javor má jedno želanie, aby tento zrekonštruovaný objekt bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Nuž, keď sa mu s priateľmi podarilo zriadiť také obdivované a už početne navštevované múzeum, čo doteraz nedokázal urobiť štát, tak určite uspeje aj pri presadzovaní tohto svojho úmyslu.

FINANČNÝ SERVIS

Bankári na Slovensku za sedem mesiacov tohto roku dosiahli 674 miliónov eur zisku. Je to medziročne dvojnásobne viac. Preto je celkom namieste otázka, ako je to možné, keď počet bankových pobočiek, a teda aj zamestnancov, klesol. Nárast zisku bánk si všimli politici, a tak sa nečudujeme, že pri terajšom dezolátnom stave verejných financií sa opäť hovorí o zavedení bankového odvodu. Ako sa bankový sektor „dopracoval“ k takému vysokému zisku? Popri zvýšení bankových poplatkov sa na prosperite peňažných domov najviac podieľala ich banková úroková marža. Pod ňou sa rozumie narastajúci rozdiel medzi úrokovými nákladmi vstupov a úrokovými výnosmi.

Bankový odvod

Bankový sektor sa nezachoval „korektné“ v období koronakrízy, keď namiesto znižovania úrokových sadzieb na určité obdobie ponúkl úverovým dlžníkom odklad splátok istiny na obdobie maximálne deviatich mesiacov, pričom úroky z úverov naďalej nabiehal. Takto v podstate na koronakríze zarobili. A či sa tak udialo „vedomým spôsobom“, nebudeme radšej špekulovať. Banky v zahraničných rukách sa doteraz „odmietali“ podieľať na prerozdelení bankového zisku v prospech sporiteľov, úverových dlžníkov a štátu. V prvom prípade vyšším úročením vkladov bez podmienky investovať časť ich peňazí aj do podielových fondov, v druhom prípade nižším zvyšovaním hypotekárnych úrokov a v treťom prípade nižšou ponukou výnosov z emitovaných štátnych dlhopisov. „Lakomé“ boli aj k svojim zamestnancom. V jednej zo zahraničných bánk už nespokojní zamestnanci s odmeňovaním dokonca vyhlásili výhrážnu štrajkové pohotovosť...

Banky tušia, že ich terajší nadštandardný zisk je „trňom“ v očiach politikov, ktorí sa budú usilovať o obnovenie bankového odvodu. Preto už vopred zaznievajú kvičie hlasy, aký to bude mať negatívny dosah na ekonomiku našej krajiny. Vraj v bankách bude menej voľných zdrojov na poskytovanie úverov pre domácnosti a firmy. Napokon pri terajších úrokoch je aj tak o ne klesajúci záujem, a tak budú radi, ak niekto bude o čerpanie žiadať, alebo si vraj „popytajú“ viac pri nákupe štátnych dlhopisov, aby tým kompenzovali straty z budúceho bankového odvodu, alebo jednoducho zvýšia bankové poplatky, ako to robili aj doteraz. Pre poriadok si teda pripomeňme, že pokiaľ úverovanie štátneho dlhu, ktorý vláda zabezpečovala emitovaním štátnych dlhopisov, nás stálo pred covidom pod jedno percento, dnes sú to takmer štyri percentá, čo je tiež jedna z príčin, prečo tohtoročný deficit verejných financií k HDP je v eurozóne najvyšší. Zatiaľ nepoznáme programové vyhlásenie novej koalície vlády, ale podľa všetkého bude bankový odvod jedným z najdôležitejších vládných opatrení na zvýšenie príjmov do štátneho rozpočtu v rámci odsúhlaseného konsolidačného mixu, ktorý sa tak určite dotkne príjmovej, ako aj výdavkovej stránky štátneho rozpočtu.

Róbert HÖLCZ

POCTY MATIČIAROM

Matica slovenská na svojom sneme, ktorý sa konal 21. októbra tohto roku v Martine, odovzdala svoje medaily najvýznamnejším a najaktívnejším matičiárom a miestnym odborom po celom Slovensku za dobrovoľnícku prácu pre národnú ustanovizeň. Nezabudla aj na osobnosti verejného života, ktoré Maticu verejne pomáhajú. Výbor Maticy slovenskej schválil ceny:

Matica oceňovala

Križ predsedu MS

Daniela Trňanová
Lubomír Kleštinec
Michal Pavla
Spevácky zbor mesta Brezno, ktorý zastupuje prof. Milan Pazúrik
Spevácka skupina Matičiarky z Očovej, ktorú zastupuje Anna Ďurečková a Anna Chabadová
Spevokol Senior z Liptovského Mikuláša, ktorý zastupuje Milan Stromko

Bronzová cena MS

Helena Slamková
Dušan Sľúka
Emília Nótová
Ján Duraník
Lýdia Prosenicová
Dušan Berta
MO MS Maňa
FS Tradícia Dražovce

Strieborná cena MS

Jarmila Mária Ožvaldová
Jozef Piecka
Anna Šimáková
Zbor Veselí chlapi z Levíc

Zlatá cena MS

Ján Jajcay
Jozef Schwarz
Pavol Urbančok
Matilda Olbrichtová
Pavol Krpelan
Ján Boroň
Lukáš Janoška
Miroslav Považan
Tatiana Moravčíková
Mária Vavreczká
Anna Petreková
Tibor Hlaváč
František Námespetra
Anna Janigová
Ladislav Ferik
Bibiána Krpelanová
Anna Klementová
Pavel Lehotský
Anna Baďinová
Emília Soročinová
Pavol Jurecký
Magdaléna Slaboňová
Jazykový odbor MS

Mimoriadna cena MS

Dušan Kubinec
Dušan Pribula
Anna Bencsová
Peter Dragijský
Michal Matečka
Tibor Hlaváč
MO MS v Nitre

Výbor MS ďalej ocenil osobnosti verejného, vedeckého a politického života, ktorým udelil najvyššie matičné ocenenia – zlatú a mimoriadnu cenu MS pri príležitosti 160. výročia založenia MS.

Jozef Božik
Miloš Svrček
Ján Danko
Roman Michelko
Viliam Záhorčák
Dalimír Hajko
Ján Gbúr
Svetozár Hikkel
Ladislav Bartko
Jozef Králik
Miroslav Holečko

Za všetkých ocenených sa v závere prihovoril predseda Prezídia MS Miroslav Holečko.

Predseda vlády Robert Fico považuje Maticu za perlu národa Ustanovizeň potrebuje finančnú injekciu

Pavol JAVORSKÝ – Foto: Peter SCHVANTNER

Delegácia Maticy slovenskej patrila medzi prvé, ktoré prijala novovymenovaná ministerka kultúry Martina Šimkovičová. Rokovanie sa uskutočnilo na pôde ministerstva kultúry posledný októbrový deň aj za účasti podpredsedu vlády Tomáša Tarabu. Národnú ustanovizeň zastupovali predseda M. Gešper, správca M. Smolec a tajomník P. Schvantner. Matičiari ministerku informovali o hlavných úlohách Maticy, jej aktuálnom postavení v slovenskej spoločnosti, ako aj o finančných problémoch, s ktorými zápasi.

„Stretnutie považujem za pozitívne. Musím oceniť, že ministerka nás prijala hneď po nástupe do svojej funkcie. Je to dôkazom toho, že Matica bude mať konečne v slovenskej spoločnosti také postavenie, aké si zaslúži,“ zhodnotil rokovanie predseda MS.

■ VIAC PRE MATICU

Marián Gešper ministerku podrobne informoval o účelových útokoch bývalej ministerky N. Milanovej voči ustanovizni a o vnútornej skladbe Maticy slovenskej s dôrazom na členskú hnutie, ktoré je jedným z dôležitých pilierov ustanovizne. Okrem členstva

KULTÚRA

má Matica aj vedecký, vydavateľský a informačný pilier, ktoré sú tiež ekonomicky poddimenzované. Ministerka a podpredseda vlády sa zaujímali o podporu matičnej vedy. Správca MS M. Smolec uviedol, že ju v rámci ich finančných možností podporujú ako to financie dovoľujú. V roku 2023 sa rozpočet MS vyšplhal až na 1,85 milióna eura, z toho 1,6 milióna eura prispel štát. Ostatné zdroje musí vygenerovať Matica, aby dokázala spolufinancovať svoju činnosť. „Bez štátu by sme však nemali šancu prežiť. Preto sme veľmi citlivo vnímali kroky vlády I. Matoviča, ktorá nám výrazne znížila dotáciu. Prišli sme takmer o 400-tisíc eur. Museli sme prepúšťať, kumulovať funkcie a obme-

Na rokovaní s ministerkou kultúry Martinou ŠIMKOVIČOVOU bol aj podpredseda vlády Slovenskej republiky a zakladajúci člen Maticy Tomáš TARABA (vpravo hore). Za ustanovizeň rokovali predseda Marián GEŠPER (vľavo dole) a správca Maroš SMOLEC (vľavo hore).

dziť rozvojové projekty. V súčasnosti dotácia postačuje len na čisto prevádzkové ročné náklady. Preto sme požiadali o navýšenie dotácie,“ vysvetlil M. Smolec.

Ministerka i podpredseda vlády žiadosť Maticy prijali. Spoločne skonštatovali, že už v roku 2024 bude mať Matica viac ako v tomto roku. Navýšenie zapracujú do návrhu štátneho rozpočtu. O postavení Maticy v spoločnosti, jej financovaní bude hovoriť i programové vyhlásenie vlády, potvrdila ministerka, ktorá tento návrh aj pripravila. Podľa predstaviteľov ustanovizne by Matica

potrebovala na svoju prevádzku, stabilizáciu aj nejaké rozvojové projekty minimálne 2,2 milióna eura. Na druhej strane sú si vedomí problematického stavu verejných financií. „Chápeme ťažkú ekonomickú situáciu štátu. Potrebujeme však viac peňazí, ako je to dnes. Veríme, že nás vláda výraznejšie podporí. V našom prípade nejde predsa o milióny eur,“ dodal predseda M. Gešper.

■ PERLA NÁRODA

O pár dní neskôr, 6. novembra, uvádzal premiér Robert Fico do funkcie ministerku kultúry. Na spoločnej

tlačovej besede ju vyzval, aby do slovenskej kultúry vniesla ducha, ktorého cítiť v Preambule Ústavy SR. V nej sa zákonodarcovia odvolávajú o. i. aj na kresťanský a cyrilo-metodský odkaz našich dejín. Vyjadril sa i k Matici slovenskej: „Máme ako vláda mimoriadne dôležitého partnera, ktorý za posledné tri a pol roka osirel ako málokto. Je to Matica slovenská. Perlu, akou je Matica slovenská, má málokto krajinu v Európe a vo svete. Predchádzajúca vláda ju zanedbala, dokonca by som povedal ponížila spôsobom nehodným,“ doslova uviedol staronový predseda kabinetu.

Následne ministerka kultúry M. Šimkovičová verejnosti odkázala svoj postoj, čo chce na poli slovenskej kultúry vykonať. Kultúra je čin národa. Dnešná kultúra je výsledkom povahy národa minulých rokov. Kultúra je výsledkom histórie. A veru, ak by sme povedali, že naša spoločnosť má dnes zušľachtenú povahu, klamali by sme. Máme dve kultúry a možno viac. Posledné roky boli poznačené rozdeľovaním spoločnosti a výsledkom sú póly. A póly vedú k oddeľovaniu. Úlohou rezortu kultúry nebude možno názorová zhoda, ale principiálna zhoda. Princíp spájania nie je v názorovej zhode, ale v tolerancii názorov. Kultúra slovenského ľudu má byť slovenská. Tolerujeme iné národné kultúry, no naša kultúra nie je zmiešavanie iných kultúr. Ak máme byť uznaní ako národ s vlastnou kultúrou, postavme do popredia našich buditeľov, naše zvyky a tradície a naše dejiny. Potom nás svet uzná a povie: Slováci majú vlastnú kultúru, vlastnú históriu a sú kultivovaný národ, pretože rešpektujú kultúry iných zvrchovaných národov. Rešpektovanie iných kultúr však neznamená miešanie slovenskej kultúry s inou. To je moja vízia – postaviť oblasť kultúry na slovenských kultúrnych dedičstvách, buditeľoch a dejinných míňnikoch slovenského národa,“ vysvetlila nová ministerka kultúry.

Vyjadrenia po období matovičovsko-hegerovského vládnutia sú nádejou Matici sľuby nepomôžu, ani slovenskej kultúre

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Bolo to také jednoduché – ísť sa pofotiť s matičiarkami, zatancovať si a dať verejný prísľub, že na Maticu nemožno dopustiť. Získať ich volebné hlasy a potom nominovať ministerku kultúry, ktorá za jasaná politizujúcich mimovládok a sfanatizovaného mediálneho hlavného prúdu veľmi operatívne na objednávku ekonomicky podrezala matičnému životu na Slovensku krk.

Je to také „slovenské“ politické riešenie – nasľubovať, nesplniť, podviesť a ešte sa aj cynicky a arogantne vysmiať. Slovo „slovenské“ je tu použité v zmysle svojvoľného, provokatívneho a nadmieru v tejto súvislosti nechutného názvu istého hnutia, ktoré nemá problémy s plnením nejakých vlastných verejných prísľubov či manipulácií a s naprávaním podpäsových skutkov. Slovensko (ako naša domovina a vlasť) je totiž úplne iné. Našťastie. A vie sa o tom všade vo svete, okrem istej stránickej vraj protikorupčnej centrály, paradoxne, práve na Slovensku.

■ EXODUS KULTÚRY

Aj keď sa o to úporne do poslednej minúty usilovali všetci, ktorým „slovenskosť“ (okrem názvu vo vlastnej strane) prišerne na Slovensku prekáža. Nezanikol folklór, ľudové umenie, nezanikla tradície, nezanikla ani slovenčina. To, čo sa robí od srdca, prežije. Na Slovensku počas vlády nedávno odmocnenej moci „preživilo“...

Nekultúrnosť v politike sa stala základnou výbavou vystupovania tohto hnutia smerom k verejnosti a politickým oponentom nielen v opozícii, ale aj v koalícii. Predseda vlády po voľbách v roku 2020 a neskôr minister financií sa ani len neusiloval predstierať záujem pomôcť slovenskej kultúre. Ignoroval volanie o pomoc a neviditeľnú ministerku Milanovú nikdy neusmernil. Ako predseda vlády a minister financií nezahrnul do Plánu obnovy dve percentá z celkovej

sumy ako pomoc slovenskej kultúre a kreatívnemu priemyslu. V slovenskej kultúre nastal exodus a mnohí sa už k svojim slobodným povolaniam a pôsobeniu v kultúre nevrátili.

■ ODKAZ SLABINGERKE

„Igor Matovič ako premiér a minister financií ZLYHAL a jeho nevráživá a nekultúrna politika POŠKODZUJE Slovenskú republiku a ľudí, ktorí tu žijú. Doslova vedie vojnu s vlastnými občanmi, neexistuje odborná a profesijná skupina vrátane kultúry, ktorú by neurazil,“ napísala svojho času ministerka kultúry Ľubica Laššáková.

Jednoznačne ho sformuloval historik Anton Hrnko v čase, keď sa na

čele rezortu kultúry ocitla Natália Milanová: „Nuž, dožili sme sa situácie, že nekultúrna ministerka kultúry sa hneď prejaví svojim vzťahom k najstaršej a najvýznamnejšej kultúrnej inštitúcii Slovákov – k Matici slovenskej,“ dodal. Anton Hrnko, ktorý tvrdil, že ministerka Milanová sa týmto odmietavým spôsobom vo vzťahu k Slovákom a slovenskému národu naplno prejavila už vo vtedajšom vládnom vyhlásení vlády Igora Matoviča: „V ňom sa síce hovorí o podpore kultúry národnostných menšín, ale ani slova sa tam nehovorí o podpore národnej kultúry. Ako vidieť, nejde len o pojmovú nevzdelenosť pani Milanovej, ale o koncepciu. Nahradit' pojem národná kultúra pojmom štátna

kultúra je surovým pohrdaním slovenským národom... Bez matičiárov, ktorí bojovali za slovenskú vec aj v tých najtvrdších časoch národného útlaku, by sa ani náhodou – ako teraz – nestala slovenskou ministerkou. Vrištie sa na inštitúciu, ktorej minulosť jej zabezpečila miesto na zadnom sedadle luxusného vozidla, je preto výostne neúčinné.“

■ NA PSOM TRIDSIATKU

Ústredie Maticy slovenskej takto pred rokom kontaktovalo všetky svoje Domy Maticy slovenskej, ktoré sú v jej vlastníctve, s požiadavkou, aby vypracovali finančnú analýzu s očakávanými cenami energií od 1. januára 2023. Za predpokladu, že by nárast bol sto-percentný, prevádzka by bola stratová a ústredie Maticy slovenskej by na dofinancovanie potrebovalo 225-tisíc eur. Napriek tomu museli matičné domy svoju činnosť obmedziť, prípadne aj zatvoriť. Matica vyzýva na čo najskoršie zastopovanie cien energií... Odorová vláda je napokon koncom roka na energie prispela navyše 100 tisíc eur.

V roku 1875 uhorská vláda Maticu slovenskú zakázala. Zvrátil sa jej likvidáčný trend v roku 2023 pod vládou Roberta Fica? Chceme príliš, Slováci? Kto a či sa konečne postaví na ochranu národných záujmov Slovákov v konkurencii s násilným presadzovaním dekadentných, liberálnych myšlienok? Postaví sa niekto na ochranu Maticy slovenskej, ktorá v našich národných dejinách zohrala nezastupiteľnú úlohu? Veď náš národ a štát jej musia byť vďační za to, čo všetko pre nás Slovákov vykonala. Matica slovenská má svoje pevné miesto na Slovensku v prítomnosti a aj v budúcnosti.

Určite nie menšie a bezvýznamnejšie ako politické diskusie v mestskom divadle v hlavnom meste, ktoré je financované z daní obyvateľov a ktorého „herci – skrachovaní politici“ si riešia „zachraňovanie demokracie“, ale iba tej ich, vlastnej.

Velkou hrozbou pre našu planétu je tyrania globálneho chaosu

Vela očakávaní a každodenná drina

Dušan D. KERNÝ – Foto: internet

Všetko je v prepletenom pohybe. Veľkou hrozbou nie sú ani tak veľmoci ako skôr globálny chaos, časť z neho priamo na našich hraniciach. Len jedno je isté: táto vláda to nemá a nebude mať na ružiaci ustlané. Dôležité bude, aby narastala alebo neklesala jej podpora vo verejnosti a rozširovala sa aj parlamentná podpora, a nie hádzanie polien pod nohy. Zdarné riešenie problémov národnostných záujmov je predsa všeobecným prospechom.

Sme svedkami masívnej propagandy a vytvárania negatívneho obrazu. Ako prvý už ráno po septembrovej volebnej noci sa v americkom médiu zameranom osobitne na problematiku Európskej únie vynoril znenazdajky Tom Nicholson s tučným titulom: Výhrala proruská strana, prehrala proeurópska. Kým britský denník označil víťaza volieb za ľavicových populistov, nemecký za pravcových populistov. SNS zasa označili za pravocvo extrémistickú stranu s fašisticky nalaďenými poslancami. Pellegrini vraj mal voľbu koalície s ľavicovými idealistami alebo spojenectvo s pravocvými populistami a fašistami. A rozhodol sa zle.

ECHO OD NÁS

Ak čitateľ v tomto slovníku nachádza echo, odozvu tunajších médií a slovníka opozičných politikov, nemýli sa. Autorka rozšíreného nemeckého denníka dala svojím názorom, citujúcim doslova terajšiu slovenskú opozíciu, titulok: Bude to brutálne. Ale aspoň nech vláda udrží proeurópsku, prozápadnú politiku a v domácej nech sa už deje čokoľvek. Uvádzame to preto, aby bolo zrejmé, ako záleží zahraničiu na tom, ako sa bude dať občanom dodržiavať politiku. Najmä aby sa dodržiavala prozápadná politika. Je to naozaj brutálne!

Podarí sa Viktorovi Orbánovi rozšíriť v strednej Európe zoznam štátov, ktoré verejne kritizujú Brusel? Zatiaľ sa zdá, že nie...

Vidno to aj na mediálnom rachote, keď sa hovorí o suverénnej politike suverénneho štátu, ako keby to len bol iný termín pre separatizmus. Ba dokonca podľa istého verejnoprávneho politológa ide o politiku, ktorý bude v Bruseli trucovať, aby niečo získal a potom sa prispôbi...

Nie je to tak! Okrem diplomatickej zručnosti treba mať jasné politické rozhodovanie. Nejde len o to, že v júni budú voľby do Európskeho parlamentu. Ide

najmä o to, že v špičke Európskej komisie sa pravidelne objavujú rozdielne, rozporné názory, protirečenia medzi predsedníčkou Európskej komisie von der Leyenovou a predsedom Európskej rady Charlesom Michelom, ako aj podpredsedom EK a Vysokým predstaviteľom EÚ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku Borelom. Deje sa tak v situácii, keď nečakane, neohlásene zasa predsedníčka EK von der Leyenová navštívila Kyjev s prísľubom

možného začiatku prístupových rokovaní Ukrajiny do EÚ.

NÁVRHY REFORMY EÚ

Je to v situácii, keď už je v zásade odsúhlasený rámec 50 miliárd eur pre Ukrajinu v rokoch 2024 – 2027. Teraz ide o to, ako sa to bude konkrétne realizovať – a to sa týka každého z 27 členských štátov. Zároveň sa budú prijímať tento rok kľúčové závery – rozpočet Únie, ktorý treba zvýšiť o tie miliardy, ako aj spoločné stanovisko k migrácii, ktorá je závažným problémom už aj pre Nemecko, mení jeho politickú scénu doprava. Invázia migrantov nebude klesať a EÚ nie je schopná ochrániť svoje hranice. Štáty Vyšehradskej štvorky v čase predchádzajúcej vlády Roberta Fica už raz zamedzili pokusom EK pridelať kvóty migrantov. Teraz ide o pokus – vyriešiť to „povinnou solidaritou“.

Podľa nemeckej ministerky zahraničných vecí treba reformovať EÚ, napríklad vzdať sa pravidiel, že každý štát má nárok na komisára, možno treba zrušiť právo veta aj v oblastiach, ako sú dane či zahraničná politika. Úniu treba rozšíriť o balkánske štáty, ako i o Ukrajinu.

V ŠIRŠOM KONTEXTE

Pokiaľ ide o toľko diskutované slovenské stanoviská všestranne, ale nie vojensky podporovať Ukrajinu, má to široké súvislosti. Jednak Únia chce demonštrovať jednotu Západu a jednak každá podpora pre Ukrajinu je užitočná pre Biely dom, pre prezidenta Bidena. Ten čelí republikánom, tí si 25. októbra zvolili do čela Snemovne reprezentantov, jednej časti Kongresu USA, Mike Johnsona, ktorý označil za svoju prioritu podporu Izraela v boji proti Hamasu, ale vynechal zmienku o podpore Ukrajiny. Stiahnutie vojenskej podpory pre Ukrajinu sa považuje za prejav slabosti európskych spojencov USA.

Západné médiá informujú o neodvratnej porážke Ukrajiny na fronte

Protiofenzíva ako propagandistický balónik

Radoslav ŽGRADA – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

Ozbrojené sily Ukrajiny počas piatich mesiacov trvania protiofenzívy nedosiahli nijaké výrazné úspechy. Nastupuje sklamanie a šíri sa únava z vojny. Dokonca už aj mienkotvorné médiá na Západe informujú o zlyhaní toľko pripravovaného prielomu na východných frontoch a bojiskách s Rusmi. Vyhliadky Kyje o víťazstvo sa každým dňom rozplývajú...

Horiaca pochodeň palestínsko-izraelského konfliktu presunula pozornosť na Blízky východ. Finančná pomoc bude ešte nejaký čas na Ukrajinu prúdiť, no už nemožno čakať, že v rovnakých objemoch ako doteraz. Kyjev je však od finančnej a vojenskej pomoci úplne závislý. Západní donori financujú popri armáde aj samotný ukrajinský štát. Impozantná časť tejto pomoci pripadá na vyplácanie kontraktov vojakom, miezd štátnym zamestnancom, ako aj na vyplácanie dôchodkov.

PONURÁ NÁLADA

V úrade prezidenta Zelenského panuje preto ponurá atmosféra. Zahraničná pomoc bola všemožným zdrojom obohacovania ukrajinských vysokých štátnych úradníkov. Okrem iných trebárs kongresmanka Marjorie Taylor Greenová bez okolov uviedla, že USA by mali prestať financovať Ukrajinu: „Je to jedna veľká diera a práčka peňazí na úkor amerického ľudu.“

Ešte výstižnejšie situáciu pomenoval americký novinár Simon Shuster zo svetovo najčítanejšieho magazínu Time, keď po rozhovoroch s ukrajinským vedením napísal v komentári o západnej pomoci: „Ľudia (vysokí úradníci – pozn. autora) kradnú, akoby nemal nastat' zajtrajšok.“

PATOVÁ SITUÁCIA

Na fronte nedošlo k prielomu a protiofenzíva uviazla, čo potvrdil vrchný vojenský veliteľ Ozbrojených síl Ukrajiny Valerij Zalužný pre časopis The Economist, kde označil situáciu na fronte za „patovú“. Naznačil, že je nutné zanechať ofenzívu a sústrediť úsilie na

obranu. Ukrajinci sa dostali len po prvú hlavnú obrannú líniu protivníka, aj to iba v záporožskom smere a s obrovskými stratami. Naopak, ruským silám sa podarilo postúpiť v smere na Kupjansk a v súčasnosti vedú úspešné útočné operácie pri Avdejevke, postupujú zo severu aj z juhozápadu od obce Vodjanoje, vytlačujú ukrajinských bojovníkov, ktorým hrozí obklúčenie. Aby ukrajinská strana bola schopná aspoň nejakého odporu, presúva týmto smerom ďalšie zálohy živej sily a vojenskej techniky.

HROZBA KOLAPSU

Podľa novinárov časopisu Forbes

je vojenské velenie ukrajinskej armády natoľko znepokojené situáciou, že na obranu prielomu frontu presunulo vyčerpanú elitnú 47. brigádu ukrajinských ozbrojených síl s tankami Leopard 2A6 zo záporožského smeru. To naznačuje, že Ukrajina už nemá hlboký tyl a musí presúvať jednotky len pozdĺž frontu na miesta, kde to „viac horí“. Dlhodobu sa týmto spôsobom nedá bojovať a únava spolu s nedostatkom ľudských zdrojov hrozí kolapsom. Pre nedostatok mobilizačných zdrojov sú ukrajinské odvodové strediská nútené povolávať čoraz starších mužov, čo viedlo k tomu, že priemerný vek vojakov na Ukrajine je

približne štyridsať rokov! Ozbrojené sily Ukrajiny vo väčšej miere strácajú ťažkú vojenskú techniku na minách, ako aj následkom leteckých útokov ruských bezpilotných lietadiel. Ruské jednotky sa pritom v likvidácii vojenskej techniky neustále zlepšujú. Západ si s oneskorením začína uvedomovať, že urobil chybu vstupom do vojny s Ruskou federáciou, ktorej vojenský potenciál sa kvôli vojenským operáciám posilnil a jeho armáda sa naučila zneškodňovať zbrane NATO.

ŽIVIA ILÚZIE

O nelichotivej situácii otvorene informujú už aj západné médiá. Pre agentúru Reuters to potvrdil americký vojenský expert Michael Kofman: „Celkovo sa ukrajinská ofenzíva na juhu buď úplne zastavila, alebo sa čoskoro zastaví.“ Ukrajinskí vojaci sa v rozhovore pre agentúru Reuters sťažujú na extrémne vyčerpanie a nedostatok delostrelectva a inej munície. Podľa agentúry Bloomberg americký vojenský priemysel čoskoro nebude schopný uspokojiť potreby Ozbrojených síl Ukrajiny – existujúce kapacity nestačia na konflikt takej intenzity. Rusko pritom problémy s muníciou nemá.

Politická komentárka CNN Abby Phillipová vo svojom programe upozornila, že ukrajinská protiofenzíva zlyhala a vyhliadky ukrajinských ozbrojených síl sú veľmi slabé. Táto novinárka sa domnieva, že časť politického a vojenského vedenia Ukrajiny vážnosť situácie chápe. Ako argument spomenula článok uverejnený v časopise Time, podľa ktorého si niektorí členovia Zelenského okolia uvedomujú, že Ukrajina nemôže vyhrať konflikt a prezident žije v ilúziách.

Podobne vyznievajú príspevky aj v ďalších významných západných médiách. Taliansky Il Giornale informoval, že americká rozvedka považuje za takmer nemožné, aby ukrajinská armáda dosiahla Melitopol. Dokonca aj The Washington Post teraz priznáva, že medializovaná ukrajinská protiofenzíva úplne zlyhala. Vojnu Kyjev už prehral, je otázne, ako dlho bude trvať jeho agónia a koľko ešte vlastných životov pochová, kým si to pripustí aj vedenie krajiny na čele s prezidentom.

NA MARGO

Ešte ani nie je nový rok 2024 a už sa začala predvolebná kampaň na júnové voľby do Európskeho parlamentu. Zámer uchádzať sa o poslaneckú stoličku v Bruseli ohlásil jeden radikálne liberálny opozičný politik, známy najmä tým, že trikrát spôsobil pád vlády, ktorej bol členom.

Pošramotená povesť

Ako sa postupne formovali jeho názory na Európsku úniu? V čase, keď sme boli už takmer desať rokov jej členom, hovoril, že v Bruseli vznikol byrokratický moloč a EÚ najviac korumpuje, demokraciu nahradila hra na demokraciu a vytvoril sa systém, ktorým sa veľkými platmi korumpujú politici. Eurofondy vraj slúžia ako držhubné. Na druhej strane sú z eurofondov často financované úplné hlúposti a zbytočnosti. Európsky parlament podľa tohto politika vysokými platmi, finančnými príspevkami a nebalou kontrolou korumpuje. Budeme čakať, ako nanovo obohatí náš slovník, keď zatiaľ má prvenstvo len vo výraze držhubné...

Toto volebné obdobie prepuklo v EP škandál s prijímaním rozsiahlych úplatkov, doslova a do písmena kuľov plných peňazí od arabských štátov za to, že poslanci parlamentu im vyjdú v ústrety. Tento nevidaný škandál, tzv. Katargate, prepukol takto rok, vlní v decembri. Tento rok vyplávalo na povrch, že v škandále išlo o korupciu a prianie špinavých peňazí. Nielen poslancov, ale aj príslušníkov ich rodín. Všetky sa týkali poslanca za socialistický poslanecký klub, teda po ľudovcoch druhý najväčší. Parlament bol prinútený prijať prísnejšie opatrenia, ale len na dodržanie etického kódexu poslanca. Francúzsko však požaduje vytvorenie takého orgánu, ktorý bude mať právomoc priamo zasahovať, vyšetrovať.

Nevidaný škandál, ktorý poškodil povesť europarlamentu, zároveň zaostril pozornosť na akékoľvek prejavy možného porušenia kódexu poslanca. Najnovšie sa vyjasňuje znepriateľovanie správy o veľkej európskej reforme týkajúcej sa liekov a farmaceutických firiem – zmenách v oblasti, kde ide o miliardy. Osobitný orgán pre vedu a technológiu v nezávislej správe odporúčal prijať prísnejšie opatrenia voči farmaceutickému priemyslu. No po troch dňoch správu stiahli. Nie je a nebude prístupná. Príslušná poslankyňa má názory zhodné so stanoviskom farmaceutického priemyslu, a nie so závermi nezávislej správy. Jej šéf, predseda komisie, takisto. Ide o dvoch príslušníkov ľudoveckého poslaneckého klubu. Okrem členky osobitného orgánu ide aj o predsedu – a obaja majú „romantický“ vzťah. Predseda popiera, že by „romantické vzťahy“ hrali úlohu v stiahnutí správy. Poslankyňa mlčí. Ale podozrenie, že poslanci majú blízko k záujmom miliardovej „big farme“, zostáva a stiahnutie správy treba vyjasniť. Prekročila členka parlamentu a predseda osobitnej komisie so svojim „romantickým vzťahom“ medze a „priamo či nepriamo podľahli súkromnému záujmu“, čo pravidlá EP výslovne zakazujú?

(ddk)

NA OKRAJ

Pred mesiacom sa skončili predčasné parlamentné voľby, oneskorené o takmer deväť mesiacov, a vláda je v nedorozumení. Vášne sú vybičované, stránky žltej tlače sa plnia žľou na jednotlivých kandidátoch na ministrov. Už sa však objavili úvahy o super volebnom roku 2024. Čaká nás trojica volieb. Neviem, koľko ľudí znechutených súčasnou situáciou na ne vôbec príde. Debatu okolo kortešačky do europarlamentu rozprúdil predseda Slobody a solidarity Richard Sulík v štýle svojho volebného hesla „Meníme hru“.

Ignorované voľby

Oznámil, že v budúcom roku bude v júni kandidovať do Európskeho parlamentu namiesto odchodu na svoj ranč do Austrálie. Predsa len, v Bruseli bude menej problémov a viac peňazí ako v slovenskom parlamente. Nejaká sa nám bruselská byrokracia rozrastá, zo 705 stúpe počet poslancov na 720. O jedno miesto sa preto rozšíri aj kvóta pre Slovensko. Sulík uspel už v eurovoľbách v roku 2014 a mal aj niekoľko sympatických názorov. Napríklad tvrdil, že EÚ by mala zastaviť nekontrolovaný prílev migrantov. Nuž, veľmi mu to nevyšlo...

Ďalšími sledovanými mediálnymi voľbami už v tomto roku je voľba prezidenta Slovenska, ktorých prvé kolo by malo byť vypísané v čase do 13. apríla 2024. Zuzana Čaputová sa nechce uchádzať o druhé volebné obdobie, ale už sa vyjadrila kandidáti, ktorí začali zbierať podpisy pod svoju voľbu, prípadne obiehajú stranické centrály s pokornou prosbou o podporu.

Úplne bez záujmu je však volebný deň 10. február 2024, keď sa budú konať v deviatich obciach doplňujúce komunálne voľby. Starostu aj poslancov budú voliť v obci Brezovec, starostu si majú vybrať voliči v obciach Plavecký Mikuláš, Krná, Drňa, Nechválva Polianka a Starina. Iba poslancov budú obyvatelia voliť v obciach Kvačany, Hrlica a Trnavá Hora. Iste, pri počte 2 927 obcí a mestských častí na Slovensku je to zanedbateľné číslo. Lenže, tieto voľby sa opakujú viackrát do roka. Dôvodom je, že záujem o starostovskú alebo poslancov stoličku v niektorých obciach ľudia nemajú. V obci Starina boli doplňujúce voľby v októbri 2021, nikto o starostovskú stoličku nemal záujem. Na trvalom pobyte obec eviduje tridsať obyvateľov a je bez peňazí; každý si rozmyslí, či má viesť úrad bez platu.

Posledná veľká reforma verejnej správy prebehla v roku 2000. Zo strany vlády systémová podpora obcí nejestvuje, pretože nemožno mať rovnaké podmienky pre malú obec a krajské mesto. Kedy sa to zmení?

Ivan KRAJČOVIČ

Kto si pri dome s láskou založí záhradku a stará sa o ňu, záleží mu na budúcnosti ľudstva Ľudia dozrievajú ako dobré plodonosné stromy

Zhováral sa Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

Dr. h. c. prof. Ing. Ivan HRIČOVSKÝ, DrSc., je významný slovenský pomológ, odborník v odbore ovocinárstva a záhradníctva. Spoluzakladal Fakulty záhradného a krajinného inžinierstva na Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre, kde aj učil. Medzi svoje najväčšie úspechy zaraďuje spoluautorstvo vyšľachtenia dvoch nových odrôd čiernych ribezlí Otelo a Eva. V roku 2010 mu prezident Ivan Gašparovič za celoživotné dielo prepožičal vysoké štátne vyznamenanie Rad Ľudovíta Štúra II. triedy.

Už niekoľko rokov býva v Ivanke pri Dunaji. Napriek svojim vyše deväťdesiatim rokom je stále aktívny. Sadli sme si na terasu zo zadnej strany domu, odkiaľ bol výhľad na malú záhradu. Je okrasná aj úžitková, pretože manželka profesora Hričovského je zeleninárka. Nechýbali ani kvetiny a posledné tohtoročné ruže. Navyše slúži aj ako ateliér, pretože v nej sa nakrúcajú časti jeho poradne pre komerčnú televíziu. V priebehu rozhovoru nám pripomenul, aby sme si po príchode domov pozreli program, ktorý sa v jeho záhrade nedávno nakrúcal. Radil v ňom, ako strihať mladé stromčeky orechov. Nie však pre orechovicu, nadhodil s úsmevom...

• **Pán profesor, pochádzate z Horného Hričova pri Žiline. Na stránke obce sa píše, že osadu z poverenia zemeplána založil Adam Hričovský ako prvý z tejto dedičnej reťaze, je uvedený aj v donačnej listine Kataríny Zrínskej z roka 1575. Pátrali ste po svojich predkoch?**

Priznám sa že nie, na to som nemal čas. Pokiaľ viem, priezvisko Hričovský sa spomína v listinách už v 12. storočí. Je tam hrad Hričov, okrem Horného aj Dolný Hričov, Hričovské Podhradie. Takže budem žiť v tých zemepisných názvoch. Nevieť ani o tom, žeby som bol nejakým potomkom tamjšej šľachty. Moji rodičia boli jednoduchí ľudia. Ale faktom je, že v regióne je toto priezvisko stále dosť rozšírené, aj keď nie je bežné. Už som, tuším, jediný, ktorý má v dedine takéto meno.

• **Netajíte, že motívom na vašu životnú profesiu sa stali rodičia a gazdovstvo pri dome. Pamätáte si ešte, aké odrody ovocných stromov sa vtedy u vás a v Hričove pestovali?**

V rodine nás bolo päť detí. Mali sme veľké gazdovstvo a záhradu. Odrody to boli miestne, teraz už napoly zabudnuté. Rodičia mali dnes už netradičné mená Petronela a Vendelín, nepestovali len zeleninu a stromy, ale venovali sa aj chovu včiel. Už ako šesťročný som sa o ne staral. Takže inšpirácia do ďalšieho života sa našla. Museli sme sa v mladosti starať aj o domácnosť a záhradu. Ale podarilo sa mi odísť na gymnázium v Žiline s cieľom študovať na vysokej škole.

• **V čase vášho štúdia sa na Slovensku ovocinárstvo nedalo absolvovať, takže ste študovali v Brne a potom na fakulte v Ledniciach na Morave, kde ste skočili odbor ovocinárstva a záhradníctvo. Nebol problém s vašim prijatím na túto vysokú školu?**

Prijali nás tam vtedy zo Slovenska deviatich. Po absolutoriu sa začalo moje putovanie po Slovensku. V roku 1955 som nastúpil do šľachtiteľskej stanice v Rajeckých Tepliciach, kde som spoločne s manželkou Evou zakladal výskumno-šľachtiteľskú stanicu. Získané vedomosti a bádateľskú zvedavosť som zužitkoval pri zakladaní plantáže drobného ovocia v Okoličnom v Liptovskom Mikuláši. To bolo vo vysokej nadmorskej výške na tie odrody, ktoré sa tam pestovali, museli sme vyberať odolné odrody, mali sme tu aj vyše desať hektárov tatranských malín. Ako vtedy mladý človek som sa tam dosť narobil, ale bavilo ma to. Na túto prácu treba nadšenie a ja som ho mal. Dnes sa na prácu v ovocinárstve

málokto hodí, doba sa zmenila. Už v tom čase som začal robiť po Slovensku osvetu a veľa som prednášal. Dnes je plantáž zdevastovaná, všetko poničila privatizácia. Časti sú rozparcelované na chatové oblasti. Keď som to uvidel, bol to veľmi smutný pohľad na to, čo ostalo po rokoch mojej práce a aj práce kolegov. Pracoval som vo Výskumnom ústave rastlinnej výroby v Piešťanoch, naposledy do roka 1989 ako riaditeľ vo Výskumnom ústave ovocných a okrasných drevín v Bojniciach. Vtedy som aj chodil späť na fakultu do Lednic učiť, tak som im splácal dlh... Volali ma i na štátnice a bol som školiteľom viacerých poslucháčov. Brno mi aj udelilo čestný doktorát. Túto poctu si veľmi cením. Potom som začal pracovať na vtedajšej Vysokej škole poľnohospodárskej v Nitre, tam som vyučoval niekoľko predmetov, ktoré mi boli srdcu blízke. Tu sme v roku 1995 založili aj prvú Fakultu záhradníctva a krajinného inžinierstva na Slovensku. Takých pracovných „somárov“ (úsmev) je málo na svete...

• **V roku 2008 ste vydali tretí diel publikácie Pomológia. Odrody druhej polovice 20. storočia a prvých rokov 3. milénia. V Naháci je jablňo bez kôstok. Zasadil ju Juraj Fándly a rozmnožuje sa len odnožím. Čo by ste radili, aby sa staré už zabudnuté druhy ovocia zachovali alebo sú len raritou, pretože nedosahujú kvalitu súčasných odrôd?**

Bol by som tomu rád. Na Slovensku máme päťdesiatitisíc aktívnych členov zväzu záhradkárov, tí sa musia zaujímať aj o tieto staré národné odrody. Sám chodím mapovať tieto odrody jabloní, narežeme vrúbku, dáme na zimu do piesku a potom ich rozmnožujeme alebo vrúbľujeme a rozdáme. Takto zachraňujeme aj tie staré odrody. Takmer všetky sú na podpníkoch plánok, tak sú odolné. Ale kedysi ani iné neboli. Rodia neskôršie ako moderné navrúbľované na podpníku M9, tie majú plody už za dva roky a dožívajú sa aj päťdesiatich rokov, ale zase nie sú odolné. Všetko záleží na osвете. Treba rozširovať aj staré odrody, ale sadiť i nové, vhodné do prostredia jednotlivých krajov Slovenska.

• **Aký máte názor na chemické ošetrovanie stromov a bobufovin?**

Ak sa správne aplikujú podľa návodu, netreba sa báť. Píšem o tom v kalendári záhradkára, postreky sa menia, treba to sledovať. Ale ja rád poradím, čo je vhodné a čo škodlivé. Aj dnes, keď skončíme rozhovor, idem do Bernelákovy radiť, ako na jeseň strihať stromčeky. Takže ani v nedeľu si nedám pokoj. A ja nikoho nedokážem odmietnuť. Z mojich skúseností viem, že dovážané ovocie v supermarketoch je oveľa viac chemizované ako naše domáce. Slovenské vždy odporúčam nakupovať prednostne.

• **Čo hovoríte na to, že teraz si môžeme kúpiť ovocie v supermarketoch hocikeď, jahody aj na Vianoce?**

Tým, čo ich predávajú, neprekáža, že takto spotrebiteľ pomaly trávia... A my to kupujeme. Dovážajú sa ešte v nezrelom stave a dozrievajú pomocou chémie aj po ceste. Chutovo sa tým, čo si dopestujeme a odtrhneme vo svojej záhradke, nevyrovnajú. Dokonca i naše odrody hrozna,

Legendárny slovenský pomológ prof. Ivan HRIČOVSKÝ

ako je Diamant, alebo Favorit, sa chuťovo vyrovnávajú dovážanému južnému hroznu.

• **Ktorých ovocinárov si vážite a kto mal na vás najsilnejší vplyv?**

Bolo ich viac. Na štúdiách v Brne a Ledniciach na Morave som sa spriatelil s profesorom Miloslavom Vávrom, u ktorého som neskôr dostal vedeckú hodnosť kandidáta vied a obhájil docentúru. Potom na Teodora Malíka, Pavla Cifrianiča a Františka Baxu z Českej republiky. Spomeniem aj docenta Dušana Húsku zo Slovenskej poľnohospodárskej univerzity, a sú aj iní, len sa bojím, aby som na niektorých nezabudol. No a vzhľadom na môj vek, už ich ani veľa známym nemám, väčšina je pod zemou...

• **Boli ste tridsať rokov predseda Slovenského zväzu záhradkárov, dnes ste čestný predseda v Ivanke pri Dunaji, kde ste sa pomerne nedávno presťahovali. Ste aj aktívnym členom?**

V Slovenskom zväze záhradkárov ma vo funkcii vystriedal môj bývalý žiak Edo Jakubek z Prešova. Po desaťročiach sa to už patrilo. V Ivanke pri Dunaji som riadny člen, každý mesiac pre členov pripravujem prednášku na aktuálnu tému. Ak niekto príde, poradím. Žil som dvadsať rokov v Nitre, ale keď si tu dcéra postavila dom, presťahoval som sa s manželkou sem.

• **Môžete porovnať záhradky z čias svojej mladosti a dnešné? Mladí skôr koncipujú svoje záhradky nie ako úžitkové, ale skôr okrasné, teda sadia kvety, trávnik, urobia si jazierko. Je to správne?**

Nie som proti okrasným záhradkám, ale záhradka podľa mňa by mala mať obe funkcie – okrem okrasnej aj úžitkovú. Viem, že dnešok akosi nepraje starostlivosti o úžitkové stromy a kriky – trávu stačí pokosiť, o ovocné stromy sa treba celoročne starať. Ale je dobré, ak okrem pekného pohľadu prináša aj úžitok v podobe ovocia a zeleniny.

• **V televízii máte vlastnú poradňu, odpovedáte na otázky telefonicky, na sociálnych sieťach,**

cestujete po celom Slovensku. Stráťate sa aj s otázkami, na ktoré je ťažké odpovedať, a máte aj spätnú väzbu od poslucháčov?

Už tak necestujem ako kedysi. V mojom veku je to ťažké, preto sa spolieham na pomoc rodiny. Našťastie sú ochotní. Za dcérou som sa presťahoval len nedávno, robí na ministerstve zahraničných vecí, tak sa jej starám zase o záhradku pri dome. Syn je právnik, takže nešli v mojich šľapajach.

K vašej otázke – ak už začnem hovoriť, zvyknem poznamenať, že na všetky otázky, okrem sexuálnych, budem vedieť odpovedať... (smiech) No v čom som si nie istý, naštudujem. V hodinovej relácii Osvedčené rady do záhrady sme za dvanásť rokov existencie poradne s doktorom Borisom Horákom odpovedali 150-tisíc poslucháčom. Len tak, za poďakovanie, lebo ja mám srdce pre to, čo robím.

Opýtam sa aj ja vás, aké ovocie pestujete vo svojej záhrade?

• **V svojej záhrade mám okrem slovenských odrôd ovocia, ako sú jablká, slivky, marhule, aj rakytník rešetliakový a hurmík. Odporúčate pestovateľom experimentovať i s ovocím, ktoré nemá na Slovensku tradíciu?**

Určite áno. Rakytník je veľmi zdravé ovocie, obsahuje veľa vitamínov, je aj samoopelivý, hoci väčšinou sa pestujú samčie a samičie rastliny. Ak to prírodné podmienky dovoľia, treba si nasadiť aj takéto druhy.

• **Čo podľa vás potrebuje k plnohodnotnému životu človek okrem materiálnych vecí – či už žije v rodinnom dome, alebo v paneláku?**

Isto by som odporučil záhradku. Na Slovensku ich máme 800-tisíc, časť z nich je však nevyužitá. Záhradka je relax a investícia do budúcnosti aj pre naše deti.

• **Máte titul docenta, doktorát, vo Výskumnom ústave ovocinárstva a okrasných drevín v Bojniciach ste sa stali aj profesorom. Akú úlohu v živote človeka pripisujete celoživotnému vzdelávaniu?**

Každá profesia, ak sa má robiť dobre, sa musí robiť s láskou. Vzdelanie je potrebné. Ak človek ustrnie, nemá sa kam pohnúť, a to je zlé. Ja som musel celoživotne študovať, pretože to šľachtenie a výskum vyžaduje. V Nitre na vysokej škole som riešil problematiku šárky sliviek v dvoch grantových úlohách.

• **Ste aktívny aj vo vyššom veku, čo vás nabíja energiou?**

Ľudia ma stále volajú na akcie, je o mňa záujem. Koncom novembra mi vyjde ďalšia knižka o pomológii rastlín a už dvanásť rokov vydávame Kalendár záhradkára aj s mojou fotografiou. Prispievam do časopisu Sady a vinice, Záhrada, do Záhradkára. To mi úplne stačí, aby som sa cítil potrebný a nabíjal sa takto aktivitou do ďalšieho života. Včera som bol v Brvništi, bola tam úžasná atmosféra. Ak zistíte, že ste starý a nepotrebný, tak to môžete už aj sám ukončiť svoju existenciu...

Rozlúčili sme sa tak ako všetky návštevy u pána profesora. Dostali sme na rozlúčku náruč jablák z jeho záhradky s poznámkou, že nás ich pravidelne jedenie udrží ďaleko od lekára.

Na sneme ustanovizne sa zúčastnilo päťdesiat pozvaných hostí Matica slovenská je klenot národa

Spracoval: Ján SEMAN – Foto: autor

Po štyroch rokoch sa 21. októbra 2023 zišlo 383 matičných delegátov a 50 hostí z celého Slovenska na Sneme Matice slovenskej v priestoroch Auly Magny Jesseniovej lekárskej fakulty UK v Martine. Dôvodom zvolania snemu bolo pripomenutie si 160. výročia ustanovizne slávnostným zasadnutím, oceňovanie matičiarov, ale aj novelizácia stanov MS a schválenie Programu MS na nasledujúce obdobie. Po úvodných slovách predsedu MS Mariána Gešpera sa delegátom prihovorili aj pozvaní hostia.

Evanjelický farár Dušan TÓTH z Kanady, bývalý dlhoročný generálny tajomník Svetového kongresu Slovákov (ďalej len SKS) a blízky spolupracovník zakladateľa a prvého predsedu SKS Štefana Boleslava Romana, vo svojom prejave vyzdvihol historickú úlohu SKS informovať svetovú verejnosť o porušovaní ľudských práv na Slovensku, pomáhať Slovákom v zápase proti komunistickému režimu a dostávať slovenskú otázku na zahraničné fóra s cieľom domáhať sa slobody a rovnoprávnosti slovenského národa s ostatnými národmi Európy. Následne poukázal na dlhú a bohatú históriu Matice slovenskej. Matica je ustanovizňa, ktorá pevne stojí na cyrilo-metodských základoch. Apoštoli Slovanov nám zanechali zriedlo poznania Božie slovo, jazyk a kultúru, ktoré nás udržali až dodnes pri živote ako kresťanský národ. Reverend Tóth zdôraznil skutočnosť, že počas celého svojho fungovania musela Matica neustále bojovať o svoju existenciu a zápasit s ignoranciou, ktoré prehládalo jej význam a vznešené ciele. Nikdy to nemala ľahké, no aj napriek tomu neustále tvorila a tvorí duchovné hodnoty národa a stále aj po šesťdesiatich rokoch stojí na strane pravdy a poznania. V závere vyjadril želanie, aby zo Snemu MS letelo posolstvo do celého sveta, že si ako národ ctíme a vážime Maticu slovenskú, tento poklad slovenského národa, a podporujeme jej činnosť a aktivity.

Generálny tajomník Spolku Slovákov v Poľsku Ludomír MOLITORIS vo svojom prejave poďakoval Matici slovenskej za dlhoročnú podporu a odkázal jej, aby aj naďalej vytrvalo pracovala v prospech slovenského národa a národných záujmov. Maticu čaká v tejto turbulentnej dobe neľahká úloha, pričom má pred sebou množstvo práce na národa roli dedičnej. Zároveň pripomenul, že pri jej zrode bolo aj niekoľko rodákov zo severnej Oravy. Za všetkých spomenul Tomáša Červeňa, pokladníka MS, ktorý jej zanechal celý svoj majetok, a národnobuditeľské aktivity ďalších významných Slovákov z tohto kúta Slovenska. Vyjadril názor, že Slováci žijúci v Poľsku by mali byť hrdými nositeľmi slovenského vlastenectva, o čo sa snaží i samotný Spolok Slovákov v Poľsku, ktorého aktivity sa orientujú aj na upevňovanie národného povedomia a kolektívnej pamäti. Na záver Ludomír Molitoris zdôraznil, aby Matica slovenská naďalej bojovala za práva Slovákov

nielen na území Slovenska, ale aj mimo jeho hraníc. Mala by byť hlasom zahraničných Slovákov a vytrvalo presviedčať predstaviteľov štátnej moci na Slovensku o podpore slovenských komunit v zahraničí.

Dušan TÓTH

Jolana PROCHOTSKÁ

Ján DANKO

Radka SEMANCOVÁ

Predseda Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov (SZPB) Viliam

LONGAUER vo svojom príhovore poukázal na vzájomnú spoluprácu medzi Maticou slovenskou a SZPB, ktorá je deklarovaná formou memoranda o vzájomnej spolupráci. Cieľom spolupráce je spoločná koordinácia jednotlivých

Ludomír MOLITORIS

Jozef BOŽÍK

Viliam LONGAUER

podujatí tak, aby sa vytvoril čo najlepší priestor na súčinnosť oboch partnerských organizácií či už na ústrednej, alebo regionálnej úrovni v kontexte spomienkových spoločenských podujatí a kultúrnych aktivít zameraných na udržanie kolektívnej historickej pamäti slovenského národa. Taktiež vyzdvihol minuloročné spoločné slávnostné podujatie, v rámci ktorého sa uskutočnilo odovzdávanie cien Matice slovenskej a SZPB pri príležitosti Roku odkazu štúrovcov, stého výročia narodenia Vladi-

mira Mináča a sedemdesiateho ôsmeho výročia Slovenského národného povstania a ďalšie spoločné aktivity. V závere poprial Matici slovenskej mnoho úspechov v najbližších rokoch a pozitívne výsledky v ďalšej zásluhnej práci pre slovenský národ.

Radka SEMANCOVÁ, tajomníčka Živeny, sa prítomným delegátom prihovorila v mene predsedníčky Živeny Aleny Heribanovej. Vo svojom príhovore vyzdvihla historickú úlohu Matice slovenskej, ktorá položila základný pilier formovania moderného slovenského národa. Obrovská, nezastaviteľná, no pritom pokorná sila našich predkov nás previedla ťažkými, ale aj vzácnymi rokmi, víťazstvami i pádmi. Energia a túžba po národnej samostatnosti nám vždy pomohla hrdo stať, ísť ďalej a prekonať všetky prekážky. S Maticou slovenskou týmito dejinami kráča aj najstarší ženský spolok na Slovensku Živena, ktorý vznikol o šesť rokov neskôr v ten istý deň a na tom istom mieste ako Matica. Vyzdvihla nezastupiteľnú úlohu mužov matičiarov pri vzniku a formovaní Živeny, no najmä osobnosť Ambra Pietra, ktorý bol organizátor a funkcionár oboch spolokov. Spomenula význam slova Matica a s ním spojenú myšlienku, že každý matičiar má prispievať do národnej kultúry tak, ako to robia včely pri znášaní medu. V závere vyjadrila presvedčenie, že Matica slovenská prijme na svojom sneme taký program, vďaka ktorému budeme na ňu hrdí aj o ďalších šesťdesiat rokov.

Členka Správnej rady Spoločnosti Milana Rastislava Štefánika Jolana PROCHOTSKÁ vo svojom príhovore vyzdvihla matičné aktivity zamerané na ochraňovanie, uchovávanie a šírenie spomienky na jedného z najväčších Slovákov v dejinách Slovenska – Milana Rastislava Štefánika. Aj vďaka snahe Matice spomienka na tohto veľkého syna slovenského národa prežila nielen v ťažkých päťdesiatich rokoch minulého storočia, ale žije až dodnes. Vyjadrila obrovskúnosť, že spoločné aktivity Matice slovenskej a Spoločnosti M. R. Štefánika sú oficiálne zastrešené aj memorandom o vzájomnej spolupráci. Zároveň sa poďakovala všetkým matičným odborom, ktoré si v rámci svojich aktivít pripomínajú rôznymi formami práve život a odkaz M. R. Štefánika a prezentujú jeho posolstvo a prínos aj budúcim generáciám. V mene Spoločnosti M. R. Štefánika odovzdala Matici pamätnú medailu, ktorú z jej rúk prevzal predseda MS Marián Gešper, a tajomníkov Petrovi Schvantnerovi odovzdala ďakovný list za spoluprácu pri zabezpečovaní podujatia Dni Štefánika.

Predseda Združenia miest a obcí Slovenska primátor mesta Partizánske a člen Výboru Matice slovenskej Jozef BOŽÍK vyjadril potešenie, že sa môže na sneme prihovoriť aj ako zástupca samosprávy, ktorá je v drvivej väčšine prípadov vždy ochotným partnerom v snahe pomôcť pri organizovaní aktivít, ktoré matičné odbory vykonávajú na

území obcí a miest SR. Zároveň zdôraznil, že ako hrdý dlhoročný matičiar je rád, že môže spolu s kolegami vo Výbore MS a s matičiarimi v regiónoch byť v ustanovizni, ktorá ľudí spája, a nie rozdeľuje. To, že dnes Matica spája ľudí a organizácie – od Spoločnosti M. R. Štefánika, cez SZPB až po Živenu a ďalšie – je len znakom toho, ako povedal reverend Tóth vo svojom príhovore, že sa stáva svetovou. Vyjadril hrdosť, že ako primátor mesta Partizánske, predseda ZMOS-u a člen Výboru MS môže neobjektívne konštatovať, že Matica v súčasnosti predstavuje to, čo je napísané na obrovskom transparente za ním. Pomník minulosti, ktorý je základom budúcnosti. Zároveň poukázal na to, že mesiac október je Mesiacom úcty k starším, úcty k tým, ktorí v minulosti tvorili prítomnosť a hodnoty, ktoré dnes súčasná generácia rozvíja. Je to aj mesiac, keď si pripomíname dva dôležité dátumy – 28. október 1918, deň vyhlásenia Česko-Slovenska v Prahe, a 30. október 1918, deň prihlásenia sa Slovákov k spoločnému štátu prostredníctvom Martinskej deklarácie. Zároveň sa z titulu svojej funkcie ako predsedu ZMOS-u poďakoval primátorovi mesta Martin za podporu, ktorú mesto Martin vyslalo smerom k Matici, a za poskytnutie nádhernej Auly Magny Jesseniovej lekárskej fakulty UK v Martine na potreby Snemu MS. V závere svojho vystúpenia vyjadril podporu predsedovi MS Mariánovi Gešperovi, ktorý podľa jeho slov urobil nesekundujúce množstvo práce, aby Matica slovenská bola v očiach verejnosti inštitúciou, ktorá stavia na princípe toho, aby základným stavebným kameňom Slovenskej republiky bolo vlastenectvo. Poďakoval matičiarom za ich prácu a každej primátorke, primátorovi, starostke a starostovi, že Maticu podporujú vo všetkých aktivitách, ktoré z našej spoločnosti robia kultúrne spoločenstvo ľudí, ktoré si ctí demokraciu, slobodu, pravdu, spravodlivosť a vlastenectvo.

Primátor mesta Martin Ján DANKO privítal všetkých delegátov v Martine, v centre národnej kultúry Slovákov. Vyjadril obrovskú radosť, že Matica slovenská napriek tomu, že za šesťdesiat rokov nemala nikdy výraznú politickú podporu, prežila a rozvíjala svoju činnosť. Podľa jeho slov je to tým, že na čele Matice vždy stáli vzdelaní, múdri, osvietení ľudia, vlastenci, srdcom Slováci, ktorí mnohokrát prežili prenasledovanie, perzekúcie, napádanie a väzenie. Mnohí museli odísť do emigrácie, ale aj napriek tomu Maticu stále podporovali. Zdôraznil, že Matica slovenská musí byť inštitúciou, ktorú bude podporovať každá slovenská vláda a jej podpora musí byť prioritou. Kde by bol Martin, kde by bolo Slovensko bez nezastupiteľnej úlohy Matice slovenskej v dejinách? Za to si všetci tí, ktorí v Matici pracovali a pracujú, zasľúžia našu úctu a obdiv. Vyjadril vieru, že Slovensko má veľké množstvo múdrych a vzdelaných ľudí, ktorí sa postarajú o to, aby taký klenot slovenského národa, akým je Matica slovenská, prežil a aby Matica slovenská mohla svoju činnosť upevňovať, zveľadovať a naďalej rozvíjať.

Matičiarci vyhlásili Rok Matice slovenskej 2024

Rok slovenských žien v národnom hnutí

Pavol MADURA, vedecký tajomník Matice slovenskej

Slovenské ženy boli vždy súčasťou nášho spoločenského života a národného bytia. Raz ako starostlivé matky, verné manželky, spolahlivé vychovávateľky vždy početného potomstva aj ako spanilé devy. Ponajviac a najlepšie však zvládali rolu žienky domácej, ako bývalo od vekov v našich rodoch a rodinách zvykom i mravom. Ale nielen táto tradičná úloha ženského pokolenia v podobe strážkyň aj ochrankyň rodu a pripútanosti k domu, ku krbu či k peci alebo drobízgu, daná Slovenkám od dávnych praslovenských pohanských a slovenských kresťanských čias, dostáva úplne

nový rozmer a kvalitu v ére národného obrodovania v prvej polovici 19. storočia, keď sa sformoval novodobý moderný slovenský národ. Odvážne ženy a rúce dievčence, všetko Slovenky súce do koča aj do voza, sa v tejto prevratnej osvietenskej dobe aj s ňou spojených emancipačných procesoch čoraz uvedomelejšie, sebavedomejšie a otvorenejšie po boku svojich mužov národovcov a mladencov slovenských angažovali v národno-kultúrnom i umeleckom živote. Už sa neuspokojovali len s pasívnymi úlohami ako inšpirátorky našich veľkých osobností, klasicistických či romantických lyrických auto-

ROK SLOVENSÝCH ŽIEN
V NÁRODNOM HNUTÍ

Logo Roka MS 2024

rov, osobitne štúrovcov, no čoraz častejšie sa samy stávajú aktívnymi subjektmi spoločensko-kultúrneho diania. V tejto súvislosti sa ako prvé lastovičky zjavujú Anička Jurkovičová, prvá slovenská herečka, v mladosti priateľka Janka Francisciho, neskôr manželka Jozefa Miloslava Hurbana, alebo očarujúco intelektuálna Adela Ostrolúcka, femme fatale Ludovíta Štúra, ktorých jubilejné dvojsté výročie narodenia si pripomíname v roku 2024.

Stále sebavedomejšie ženy, panie, dámy a dievčence, odchované v štúrovských evanjelických a národne uvedomelých katolíckych rodinách a komunitách, dospeli aj v konzervatívnejšom slovenskom prostredí v širšom emancipačnom a feministickom kontexte k vyššej forme organizovanosti založením spolku slovenských žien Živena, ktorý vznikol po boku Matice slovenskej v roku 1869 v Turčianskom Svätom Martine ako súvekom národ-

no-kultúrnym centre Slovenska. Matica a Živena ergo matičiarke alias živeniarky vedno spolu kráčajú (na rok to bude presne 155 liet) spoločnou cestou na národa roli dedičnej. Práve so spolkom Živena a živeniarkami sú spojené osudy viacerých významných žien, pochádzajúcich z popredných národnobuditeľských rodín, ako boli Anna Halašová-Mudroňová, Drahotína Kardossová-Križková, Etela Bohúňová, Helena Turcerová-Devečková alebo Jela Krčméry-Vrteľová, ktorých okružle výročia si v roku 2024 pripomenieme. Všetky sa výrazne angažovali v slovenskej kultúre, vo vede a v umení a v humanisticko-modernistickom procese emancipovania slovenských žien.

Z nehnúcej úcty, nesmiernej vďaka a stálej spomienky na pamiatku národne uvedomelých Sloveniek vyhlásil Výbor Matice slovenskej letopočet 2024 za Rok slovenských žien v národnom hnutí.

Takmer štyristo delegátov Matice slovenskej z celého Slovenska v Martine

Slávnostná matičná atmosféra

Text a foto: Ján SEMAN

Snem Matice slovenskej vytvoril priestor, aby sa delegáti z celého Slovenska v priateľskej matičnej atmosfére spoločne zišli a demokraticky, konštruktívne a najmä vecne zhodnotili činnosť Matice slovenskej a schválili úpravy a zmeny nielen v Programe Matice slovenskej, ale aj v stanovách Matice slovenskej na základe delegovania vymedzených právomocí uznesením Valného zhromaždenia MS. Matičné hnutie znova dokázalo, že je jednotné a pripravené brániť matičné záujmy a ideály. Obzrime sa teda spoločne za najzaujímavejšími chvíľami snemu formou fotogalérie, ktoré približujú priateľskú atmosféru snemovania.

V rámci slávnostnej časti snemu udelila Matica slovenská niekoľko vysokých ocenení mnohým významným matičným osobnostiam za ich prínos v prospech Matice slovenskej.

Po štyroch rokoch sa zišlo 383 matičných delegátov a 50 hostí z celého Slovenska na Sneme Matice slovenskej v priestoroch Auly Magny Jesseniovej lekárskej fakulty UK v Martine.

Dôvodom zvolania snemu bola novelizácia stanov MS a schválenie Programu MS na nasledujúce obdobie. Množstvo matičiarov z celého Slovenska sa zišlo v priateľskej a dobrej nálahe.

Mužská spevácka skupina Veselí chlapi z Veľkých Kozmálovíc v úvode snemu zaspievala slovenskú štátnu hymnu. V ich podaní sa snem aj zavŕšil matičnou hymnou Kto za pravdu horí.

Zaslúžilým matičiarom odovzdala Matica slovenská cenu predsedu MS, ceny MS všetkých kategórií a aj mimoriadnu cenu. Táto cena sa udeľuje osobnostiam, ktoré majú mimoriadnu zásluhu na rozvoji matičného a národného hnutia.

V ďalšej slávnostnej časti snemu vystúpila speváčka Nikola Kuseňová z Bošáče, víťazka súťaže Česko-Slovensko má talent z roka 2022.

Na sneme sa predstavila aj mladá talentovaná heligonkárka Alexandra Chovanová zo Žiliny.

Prítomní delegáti a hostia mali možnosť pozrieť si historický dokument tajomníka Jána Semana, ktorý mapoval bohatú 160-ročnú históriu Matice slovenskej.

Predseda MS Marián Gešper si prebral z rúk členky Správnej rady Spoločnosti Milana Rastislava Štefánika Jolany Prochotskej d'akovný list.

Predseda MS Marián Gešper otvoril slávnostnú časť snemu príhovorom, v ktorom zdôraznil aj skutočnosť, že existencia súčasnej Slovenskej republiky by nebola možná bez 160-ročného pôsobenia MS v národe.

Za všetkých ocenených sa prihovril predseda Prezídia MS, zakladateľ svätogorazdovskej tradície na Slovensku a iniciátor umiestnenia trojsúsošia sv. Cyrila, Metoda a Gorazda na Bratislavskom hrade Miroslav Holečko.

Hlavné matičné dokumenty, ako sú stanovky a program, boli po demokratickej a plodnej diskusii delegátov jednoznačne podporené a schválené.

Legendárny hlásateľ v SNP Ladislav SÁRA sa narodil pred 110 rokmi

Burcoval Chalupkovým Mor ho!

Marián GEŠPER – Foto: internet

V slnečný deň 7. mája 2020, vo zvláštnom období pandemických opatrení, ktoré len čakajú na spravodlivé posúdenie históriou, sa v Aleji národných dejateľov pred druhou historickou budovou Matice slovenskej v Martine odohrala malá slávnosť. Najstaršia národná a kultúrna ustanovizeň Slovákov nezabudla pomyselne na svoje deti, statočných matičíarov, ktorí sa s odvahou zapojili do odboja proti nemeckému nacizmu a pangermanizmu počas druhej svetovej vojny a obetovali v boji za národ to najcenejšie.

Matičná ustanovizeň udelila in memoriam Zlatú cenu MS a pamätné listy MS siedmim kultúrnym činovníkom a matičným funkcionárom: Antonovi Prídavkovi, Viliamovi Paulínymu, Jozefovi Bučkovi, Jurajovi Janoškovi, Ivanovi Đuričkovi a Eduardovi Bullovovi, ale aj Ladislavovi Sárovi, legendárnemu hlásateľovi povstaleckého rozhlasu.

■ BURCUJÚCI HLAS

Ladislav Sára sa narodil 9. 2. 1913 v obci Lopej, súčasť obce Podbrezová. Bol to práve on, ktorý ako prvý hlásateľ Slobodného slovenského vysielateľa v Banskej Bystrici burcoval štvorverším z básne Mor ho! od štúrovca Sama Chalupku národ a slovenských povstaleckých vojakov do boja proti okupačným jednotkám nemeckého wehrmachtu. V prvých dňoch povstania skoncipoval rozhlasové povstalecké texty, priebežné správy i mobilizačné výzvy, ktoré sám čítal verejnosti. Ľudia napäto načúvali jeho hlas pri rozhlasových prijímačoch, keď informoval o vývoji na povstaleckých frontoch stredného Slovenska.

■ AKTÍVNY MATIČIAR

Mnohých akiste prekvapí, že Ladislav Sára nebol len pedagóg, stredoškolský profesor, kultúrnoosvetový činovník či odbojár, ale bol aj aktívny člen Matice slovenskej. Za celú ple-

Ladislav SÁRA

jadu matičných aktivít v oblasti kultúry hovorí jeho nasadenie i funkcionárske zapojenie do regionálnych matičných zložiek.

Sára patril k členom Miestneho odboru Matice slovenskej v Brezne, bol členom užšieho breznianskeho matičného výboru, ale aj tajomníkom

matičného Osvetového a ľudovýchovného odboru v Brezne. Neskôr počas pôsobenia v Banskej Bystrici aj tunajším matičným aktivistom i matrikárom MO MS v Banskej Bystrici.

Symbolické bolo, že Ladislav Sára sa narodil rok pred prvou svetovou vojnou 9. februára 1913, aby tragicky

zomrel v úplnom závère nasledujúcej ešte temnejšej druhej svetovej vojny. V tej prvej „veľkej vojne“ mu padol otec, povolaním obuvník, ktorý zanechal osudom skúšanú mladú vdovu a malého syna. Usilovný žiak Ladislav študoval v rokoch 1918 až 1922 na ľudovej škole v Brezne. S cieľom vydať sa na učiteľskú dráhu navštevoval Učiteľský ústav v Banskej Štiavnici, no posledný školský rok už absolvoval v Lučenci, kde aj v roku 1933 zmaturoval. Skúšky učiteľskej spôsobilosti pre ľudové školy zložil 30. novembra 1935 v Lučenci a o dva roky neskôr v Banskej Bystrici získal tiež kvalifikáciu pre meštianske školy.

■ NA UČITEĽSKEJ DRÁHE

Aktívnu učiteľskú dráhu začal, takpovediac, na druhom konci republiky, a to na slovenskom Zemplíne. V roku 1933 učil žiakov v Zemplínskom Hradišti a o niekoľko rokov aj na ľudovej škole v neďalekom Trebišove. Koncom tridsiatich rokov 20. storočia sa však vrátil domov na stredné Slovensko a pôsobil ako učiteľ na meštianskej škole v Brezne. Od roku 1939 vyučoval slovenský jazyk, ale aj jemu srdcom blízky dejepis a zemepis na Vyššej priemyselnej škole v Banskej Bystrici, kde vytrval až do roku 1944.

Práve tieto roky sú poznačené jeho vrcholnými kultúrnymi a osvetovými aktivitami. Ladislav Sára bol aktívny všestranný organizátor viacerých národno-kultúrnych podujatí v Banskej Bystrici, spolupracovník amatérskeho divadla, autor kroniky Mestského divadelného združenia, ale aj spoluorganizátor rozhlasových krajských vysielaní, čo sa mu v konečnom dôsledku stalo osudným. Mladý národovec mal v čase vypuknutia Slovenského národného povstania iba desaťjedem rokov, lenže išlo už o presvedčeného národovca a matičiara, čítaním slovansky orientovaného, jednoznačne s protinacistickým postojom. Osobnostne vyspelý slovenský intelekt-

tuál nechcel byť bokom od kataklizmatických udalostí valiáciach sa na slovenský národ.

■ TRAGICKÉ DNI

V hektických dňoch SNP aktívne tvoril podklady na vysielanie, recitoval, ale aj všestranne pomáhal spolu s kolegami udržať chod slobodného vysielateľa. Stojí za zmienku, že aj povstalecký rozhlas má svoje korene v matičnom rozhlasovom vysielaní v Martine a aktívne mu pomohol známy slovenský spisovateľ Anton Prídavok. Práve matičnú rozhlasovú aparatúru z priestorov Matice slovenskej v Martine presťahovali so spomínanými matičnými pracovníkmi Ivanom Đuričkom i Eduardom Bullom do Banskej Bystrice. Sára pôsobil aj na Povereníctve Slovenskej národnej rady pre školstvo a osvetu a nezabúdala organizovať kultúrne, najmä divadelné podujatia, ktorými chcel udržať čo najviac bežný chod života pre verejnosť.

Po potlačení SNP sa mu nepodarilo ukryť na strednom Slovensku. Práve v Starých Horách ho 31. októbra chytili nemecké bezpečnostné jednotky a deportovali do väznice v Bratislave spolu s ďalšími odbojovými osobnosťami. Keď sa front približoval k hlavnému mestu Slovenska, Nemci organizovali odsun väzňov do nemeckého koncentračného tábora v Mauthausene. Transport väzňov smeroval cez Rakúsko, keď ho 19. februára 1945 napadli americké sťaháčky, ktoré si ho pomýlili s vojenským konvojom. Zomrelo dvadsaťdeväť väzňov a medzi nimi aj tridsaťdvaročný Sára. Predčasný koniec uzavrel krátku životnú cestu slovenského národovca, pedagóga, kultúrnika a matičiara. V tomto roku 2023 si pripomíname 110. výročie jeho narodenia. Po Ladislavovi Sárovi je pomenovaných viacero ulíc a škôl, je nositeľom viacerých štátnych vyznamenaní in memoriam, ale aj spomínanej Zlatej ceny Matice slovenskej.

Nekompromisný bojovník za národné práva Ambro PIETOR sa narodil pred 180 rokmi

Národovec z vyblednutej historickej pamäti

Marián GEŠPER – Foto: internet

Ak zavítate v lete do centra Martina, oproti prvej historickej budove Matice slovenskej, môžete si sadnúť na kávu a vychutnať atmosféru na terase jednej z martinských dominant – mudroňovsko-halašovského domu. Aj keď tomu názov nasvedčuje iba čiastočne, spomínanú budovu postavili v skutočnosti dvaja švagrovia – Pavol Mudroň a Ambro Pietor.

Dom s charakteristickou novoklasicistickou fasádou má na štíte jasne viditeľné písmená PM, ktoré sú monogramom Pavla Mudroňa. Iný výklad však hovorí, že znamenajú práve iniciály priezviska Pietra a Mudroňa. Meno húževnatého politika a dlhoročného funkcionára historickej Slovenskej národnej strany Pavla Mudroňa rezonuje medzi martinskou i slovenskou verejnosťou podnes. Ťažšie je to s našou kolektívnu historickou pamäťou pri spomínanom Ambrovi Pietovi. Koľko Slovákov či obyvateľov Martina dnes vie, čo všetko pre národ vykonal, napísal, ale si aj odsedel vo väzení vo Vácove práve Ambro Pietor?

■ S NÁLEPKOU PANSLÁVA

Narodil sa 15. októbra 1843 v rodine známeho liptovského murára vo vtedajšom Veľkom Bobrovcovi pôvodne s vlastným menom „Ambróz“ Pietor. Bolo to práve v tej epoche našich dejín, keď naberala na sile legendárna generácia štúrovcov. Začínal na katolíckych školách v Bobrovcovi a Ružomberku, neskôr pokračoval na katolíckom gymnáziu v Levoči. Nebolo to tak dávno, keď práve v tomto meste, ibaže na evanjelickom kolégiu, pôsobil štúrovec Ján Francisci a slovenskí študenti, ktorí opustili bratislavské evanjelické lýceum v roku 1843 na protest proti zosadeniu Ľudovíta Štúra z profesúry. Možno aj tieto udalosti zásadne zapôsobili na vývoj mladého študenta Ambra. Ten sa prejavil ako nekompromisný slovenský bojovník v relatívne v mladom veku. V Levoči sa nedržal na uzde. Začínajúci, ale nadaný

rečník obhajoval slovenskú vec a zastal sa vtedy mladej organizácie – Matice slovenskej. Štátne orgány a škola ho onálepkovali „panslavistickým“ bifagom a vylúčili zo školy. Pietrovi to neublížilo a jeho odhodlanie zasadiť sa za obranu Slovákov neopadlo. Paradoxne odišiel na katolícke gymnázium v Banskej Bystrici, ktoré bolo vďaka Štefanovi Moysevi výrazne proslovenské, čím sa jeho národné presvedčenie ešte upevnilo.

■ LÁKADLÁ ŽURNALISTIKY

Podobne ako mnohí slovenskí študenti z národného prostredia vydal sa sprvoti na právnickú dráhu a študoval právo v Pešti, neskôr vo Viedni, ale aj v Prahe. Práve pôsobenie v Prahe ho definitívne odklonilo od juristickej cesty a zlákallo k žurnalistike. Prispieval a vypomáhal v pražských Národných listoch, súčasne intenzívne komunikoval s redakciou Pešťbudínskych vedomostí. Od roka 1870 prišiel do Turčianskeho Svätého Martina. Preto, lebo redakcia Pešťbudínskych vedomostí sa presťahovala do Martina, a zmenil sa aj názov novín na Národné noviny. Ambro Pietor sa stal od roka 1874 ich novým zodpovedným redaktorom až do svojej smrti v roku 1906. Súčasne sa vytrvalo venoval i práci a redigovaniu Slovenského hlásníka, ktorý mal oproti Národným novinám ľudovejší charakter. Od roka 1881, keď zomrel ich dovtedajší redaktor M. Š. Ferienčík, prebral vedenie aj týchto novín. Spomínané slovenské periodiká boli baštou vo vtedajšom mediálnom priestore a informačným kanálom pre slovenských národovcov v Uhor-

Ambro PIETOR

sku, ktorí ešte vzdorovali postupujúcej maďarizácii.

■ INICIÁTOR ŽIVENY

Pietor bol jednoznačným zástancom slovenskej vzájomnosti, v ktorej videl cestu národného oslobodenia spod uhorskej tyranie. Opakovane navštevoval vtedajšie Rusko a intenzívne vysvetľoval ťažkú situáciu slovenského národa v Rakúsko-Uhorsku. Práve v ruskom národe videl možného záchrancu malého slovenského národa pred úplnou asimiláciou Slovákov. Aj keď svoju novinársku dráhu začínal v pražskom prostredí, ešte v Uhorsku vystupoval proti čechoslovakistickým tendenciám vo vzťahu k slovenčine a používaniu slovenského jazyka v literatúre. Na prospech zvyšovania úrovne slovenského jazyka sa nadmieru aktívne

angažoval aj pri uvádzaní prekladu Svätého písma, ktoré pôvodne nie veľmi dokonale začal prekladať František Víťazoslav Sasínek.

Ambro Pietor bol aj hlavným iniciátorom založenia slovenského spolku pre ženy – Živeny. V rokoch 1871 – 1894 pôsobil ako jej tajomník a redaktor prvých dvoch almanachov Živeny (1872 a 1885). V tom čase napísal: „Časopisectvo je zaiste jedno z najmohutnejších hýbadiel k vzkrieseniu medzi ľuďmi nielen národného, ale aj všeľudského povedomia!“

Stál aj pri založení Knihkupecko-nakladateľského spolku v roku 1885. V publikácii z roka 1905 pod názvom Nápor – odpor ucelene mapuje dejinné míľniky maďarizácie, zrušenie Matice slovenskej v roku 1875 a následne aj troch slovenských gymnázií a iné výčiny maďarónov.

Miesto posledného odpočinku Ambra PIETORA v Martine.

Ťažko niesol i zrušenie Matice slovenskej uhorským ministerstvom vnútra, v ktorej pôsobil aj ako člen matičného výboru.

■ VÄZNENIE A PERZEKÚCIA

Ambro Pietor bol dlhodobý trťňom v oku uhorských štátnych orgánov, ktoré v ňom videli nekompromisného bojovníka za slovenské národné práva a urobili kroky na jeho elimináciu. V roku 1898 bol ako zodpovedný redaktor Národných novín odsúdený za poburovanie proti maďarskej národnosti na osem mesiacov, pokutu osemosto zlatých a zaplatenie súdnych trov. Už ako staršieho pána, ktorý mal po vynesení rozsudku nastúpiť trest vo Vácove, ho vítali slovenskí národovci aj s kapelou na martinskej železničnej stanici, medzi inými aj budúci predseda Slovenskej národnej rady z roka 1918 a priateľ Matúš Dula, pričom boli obvinení zo schvaľovania trestného činu. Sami skončili odsúdení a zatvorení na niekoľkokmesačné väzenia, ktoré si odsedeli, pretože nepožiadali o milosť.

●●●

Ambro Pietor bol počas života známu osobnosťou v slovenskom, ale aj českom prostredí vtedajšej rakúsko-uhorskej monarchie. Morálne bol ocenený, keď sa stal predsedom Turčianskeho kasína, čestným členom spolku Národ vo Viedni, Slovenského národného spolku, Sokola v Amerike a predsedom dozorného výboru Tatrabanky. Podobne ako jeho blízky priateľ a kolega z novín Svetozár Hurban Vajanský sa oslobodenia Slovákov a pádu Rakúsko-Uhorska v roku 1918, žiaľ, nedožil... Zomrel 3. decembra 1906 v Turčianskom Svätom Martine po ťažkej chorobe ako šesťdesiatštyriročný. Jeho pamiatka vo vedomí ľudí pomaly upadála a, bohužiaľ, dodnes upadá do zabudnutia. V meste Martine, pre ktorý toľko urobil, dosiaľ nemá ani vlastnú bustu...

ČRTA

V poľskej Krynici-Zdroji, kam prichádzajú aj stovky slovenských turistov, nájdete Múzeum Nikifora. Pomenovali ho Krynický, ale vlastným menom sa volal Epifaniusz Drowniak a bol to poľsko-rusínsky (lemkovský) maliar, ktorého odborníci radia medzi najvýznamnejších inšitných umelcov sveta. Vzhľadom na rusínske korene mu prischlo označenie, že to, čo v pop-arte znamená Andy Warhol, to v insite predstavuje Nikifor...

Rusínsky Warhol

Narodil sa v Krynici v roku 1895. Takmer celý život prežil v biede a v zafatí psychickej choroby. Jeho tvorbu objavil už v roku 1930 ukrajinský maliar Roman Turyn, ktorý predstavil jeho diela na výstave v Paríži. V medzivojnových rokoch sa Nikifor usiloval užívať predajom obrazov, ktoré ponúkal ako suveníry z Krynice, ale príliš sa mu nedarilo. V čase „akcie Visla“ bol opakovane trikrát vyvezený z Lemkovčiny. Jeho čistá jednoduchá duša nerozumela zlobe doby a dôvodom, prečo musel opustiť rodný kraj. Totožnosť Nikifora Krynického bola úradne vytvorená až v roku 1962, keď bol na žiadosť predsedu Mestskej národnej rady v Krynici súdne zapísaný do matriky. Epifaniusz Drowniak prijal občiansky preukaz na fiktívne meno „Krynicki“. Sám sa vždy podpísal ako „Nikifor“, „Netyfor“ alebo „Matejko“. Prelom v tvorbe, ktorý Nikiforovi priniesol medzinárodnú popularitu, nastal v máji 1959, keď sa predstavil v galérii Diny Vierny v Paríži. Po nej sa mu otvorili dvere do výstavných galérií v celom svete. Napriek popularite a zlepšeným materiálnym podmienkam sa jeho skromný životný štýl nezmenil. Nikiforov talent sa prejavil najmä v tvorbe malých obrázkov na krajoch zošitov a na útržkoch papierov, na ktoré maloval autoportréty, náboženské témy a výjavy z kúpeľnej Krynice. Za svoj veľmi plodný život vytvoril niekoľko desiatok tisíc kresieb a obrazov. Väčšinu diel však tvoria akvarely. Námetovo zobrazujú vojakov rakúsko-uhorskej a ruskej armády, čaro Beskyd, interiery chrámov, dedinských vlakových staníc, podobizne známych i kúpeľných hostí. Významným motívom v jeho tvorbe je vlastný autoportrét, kde sám seba maloval tak, ako chcel, aby vyzeral. A tak ho vidíme na obrazoch ako umeleckého maliara s farebným dáždnikom, elegantného muža v čiernom obleku či biskupa alebo svätého. Nikifor zomrel v roku 1968 a je pochovaný v Krynici. Tu sa od roka 1995 nachádza aj jeho múzeum. V roku 2004 Krzysztof Krauze nakrútil film *Můj Nikifor*, inšpirovaný jeho životným príbehom, ktorý na Medzinárodnom filmovom festivale v Karlových Varoch v roku 2005 získal Grand Prix.

Marián ŠIMKULIČ

Portrét Nikifora Krynického, ako ho poznali obyvatelia a návštevníci kúpeľného mesta.

Zemetrasenie poškodilo v Tokajíku pamätník Návrat do vypálenej obce Živý turistický záujem o miesta vojnových udalostí

Marián ŠIMKULIČ – Foto: autor

Členovia a sympatizanti Humenskej zberateľskej spoločnosti patria medzi tých, ktorí sa aj v týchto časoch zaujímajú o históriu bojov druhej svetovej vojny na severovýchode Slovenska a ako už tradične prichádzajú na tieto miesta vziať úctu vencami vďaka. Prvou ich zastávkou bola obec Tokajík v okrese Stropkov. Od starostky Jany Medvecovej sme sa vyzvedali, čo zaujímavé sa stalo v obci so stovkoma občanmi za uplynulý rok, keď sme tu boli naposledy.

Obec získala dve 3D zariadenia o pohnutej histórii obce a stavebne bolo upravené priestranstvo na miestach, kde fašisti povraždili tunajších obyvateľov a evakuantov. Všimli sme si tiež, že od poslednej návštevy pribudli aj ďalšie vitríny v areáli múzea, dokumentujúce druhú svetovú vojnu, ktoré sú výsledkom zberateľského úsilia mladého Juraja Kasardu z neďalekej obce Bžany. Zo spoločenských udalostí nás pobavila historika starostky o tom, ako na oslavách SNP v Banskej Bystrici oslovila jedného z predstaviteľov Slovenska s pozvaním do Tokajíka, pričom sa dočkala odpovede, že on pozná ten kraj, kde sa rodí chýrne tokajské... Nuž, čo dodať?

SMŔŤ POD PERELISKOM

Pripomeňme si udalosti, ktoré sa v obci odohrali 19. novembra 1944. V skorých ranných hodinách trestný oddiel nemeckých vojakov obklúčil obec a začal prehladávať domy. Mužov zhromaždili v Medvedzovej záhrade. V jednom z domov našli v posteli s vysokými horúčkami vojaka Slovenskej armády Juraja Medvedza. Privolaný nemecký lekár ho vyšetřil a potvrdil chorobu, čo mu neskôr zachránilo život. Nemeckí vojaci dovolili zhromaždeným mužom vziať si jedlo na tri dni a teplé oblečenie. Všetci si mysleli, že idú kopť zákopy. Predpoludním mužov zoradili do trojstupeň a pohli sa smerom do Brusnice. Zastavili v doline potoka Tokajec na lúke pod Pereliskom. Nemecký veliteľ oberfeldvébel Kumann prečítal rozsudok: „Vy občania obce Tokajík ste podporovali partizánov. Zabíjali ste našich vojakov. Preto nám dalo vaše ministerstvo príkaz, aby sme vás všetkých postrelili a vašu dedinu zapálili.“

Darmo muži prosili o milosť, zazneli dávkami guľometu a tridsaťštyri obetí padlo k zemi. Vojaci chodili od jedného muža k druhému, a keď niektorý ešte javil známky života, dorazili ho strelou do hlavy. Po odchode nemeckých vojsk z popraviska, prebral sa ťažko ranený Andrej Stropkovský. Michal Medvedz prečkal streľbu pod telom mŕtveho brata. Vzali jedlo od mŕtvych a ukryli sa v lese. Medzitým fašisti vyhľadali z obce obyvateľov, ktorí tam zostali a o tragédii nemali ani tušenia. Ten istý deň sa strhla prestrelka medzi partizánmi a nemeckou jednotkou medzi obcami Tokajík a Piskorovce. Na druhý deň nemecké vojská podpálili v obci dvadsaťsedem domov, plamene ušetrili miestny gréckokatolícky kostol a jeden drevený dom. Mŕtve telá postrelených chlapcov pod Pereliskom ostali na mieste ešte niekoľko týždňov. Až 12. decembra 1944 boli aj s pomocou občanov Piskoroviec pochovaní na mieste tragédie. Oficiálny pohreb sa uskutočnil na dedinskom cintoríne 4. apríla 1945 po exhumácii tiel. Z tridsiatich dvoch obetí mali trinásť meno Medvedz. Popri občanoch obce Tokajík boli zastrelení aj štyria evakuanti z Vyšného Orlika, dvaja z Tisince a po jednom z Čertižného a zo Stropkova.

Túto tragédiu pripomína pamätník obetiam – súsošie Návrat do vypálenej obce od akademického sochára Fraňa Gibalu. Vyjadruje dramatický výjav, keď ženy a matky našli svojich zavraždených mŕtvych mužov a synov. Ďalšími pamätníkmi je miesto tragédie za obcou a múzeum. Tragické udalosti si pripomínajú turisti, ktorí do obce

Pamätník tokajickej tragédie je v správe Vojského historického ústavu.

Pamätník so sovietskym tankom T-34, ktorý zdoláva nemecký tank, pozýva do Údolia smrti.

každoročne prichádzajú. Októbrové zemetrasenie na východe Slovenska poškodilo aj niekoľko rodinných domov v obci Tokajík i spomínaný pamätník. Keďže ten patrí Vojskému historickému ústavu, vojaci úlomky súsošia zobrali. Azda sa v blízkej budúcnosti sochu podarí zrekonštruovať. Miestne múzeum, ktoré mapuje udalosti z roka 1944, patrí obci a po zemetrasení sú na ňom popraskané steny a poškodené vitríny...

V ÚDOLÍ SMRTI

Pri pamätníku, na ktorom sovietsky tank T-34 „dlávi“ nemeckého Tigra, vedie odbočka do Údolia smrti. Práve v tomto priestore sa od 25. do 27. októbra 1944 udiali najťažšie tankové boje sovietskych jednotiek po prekročení česko-slovenských hraníc. Pri altánku v katastri obce Kružlová (okres Svidník) čakáme starostu obce a predsedu Združenia mikroregiónu Údolie smrti Adriána Gužu. Záujmové združenie právnických osôb vzniklo 5. januára 2005. Jeho členmi sú obce Kapišová, Dobroslava, Vyšná Pisaná, Nižná Pisaná, Kružlová, Svidnička, Vápeník, Dlhoňa a Havranec. Združenie vzniklo so zámerom zachovávať históriu bojov v Karpatsko-duklianskej operácii z konca druhej svetovej vojny, ktorá je spätá so vznikom názvu mikroregiónu, a zároveň pomôcť turisticky atraktívniť a zviditeľniť tento zaujímavý región. Keď to rozmeníme na drobné, starosta sa aj tohto roku chystá absolvovať Cestu hrdinov SNP z Dukly na Devín. Vzhľadom na pracovné povinnosti nie naraz, ale postupne po častiach.

TANKY V ÚTOKU

Od našej poslednej návštevy pribudol v areáli altánku predajný automobilový stánok, kde ponúkajú suveníry pripomínajúce udalosti, ktoré sa tu odohrali v časoch druhej svetovej vojny. Zatiaľ neprodukuje zisk, ale našťastie si už na svoju prevádzku zarobí. Celé územie mikroregiónu bolo bojovým priestorom Karpatsko-duklianskej operácie, kde sa nachádza v pôvodných postaveniach vojenská technika a pamätníky. V mikroregiónu Údolie smrti medzi obcami Kapišová, Kružlová a Nižná Pisaná je rozmiestnená bojová technika znázorňujúca tankovú rotu v útoku. Symbolizuje ju jedenásť tankov T-34/85, pričom v obci Kružlová je umiestnených osem zničených tankov sovietskej 12. tankovej brigády, ktoré tu zostali ponechané na miestach, kde ich zasiahli nepriateľské protitankové zbrane. V obci Kapišová stoja dva tanky a vo Vyšnej Pisanej jeden tank. Ďalej v obciach Svidnička a Vápeník sa nachádza jeden tank a v obci Nižná Pisaná dva tanky a hŕbnica. Exponáty zapožičalo Vojské historické múzeum vo Svidníku. V obciach Dlhoňa, Dobroslava a Havranec sa exponáty vojnových techniky nenachádzajú. Pochopteľne, táto technika si vyžaduje pravidelnú úpravu. Starosta Adrián Gužo oceňuje prístup Ministerstva obrany SR, ktoré v rámci možnosti prispieva na ich údržbu. Prostriedky hľadajú a nachádzajú aj u sponzorov. Spoločným úsilím sa im takto podarilo zabezpečiť aj stavbu ďalších betonových protitankových „ježkov“. Keďže cieľom združenia je zachovávať históriu bojov, pri prí-

ležitosti výročí bolo tradične pripomenúť si ich pietnym aktom, pri ktorom popri slávnostných prejavoch odzneli aj štátne hymny. Vzhľadom na vojnové udalosti na Ukrajine v posledných rokoch sa slávnostné pietne akty s hymnami neuskutočňujú. Napriek tomu sa Údolie smrti stáva turisticky atraktívnym.

TISÍCKY PADÝCH

Pripomeňme si vojnové udalosti v tomto priestore. V období od 21. do 27. októbra 1944 tu prebiehali ťažké boje, ktoré boli súčasťou Karpatsko-duklianskej operácie. Boje zasiahli obce Dlhoňa, Dobroslava, Havranec, Kapišová, Kružlová, Nižná Pisaná, Svidnička, Vápeník a Vyšná Pisaná. Tankové jednotky a pechota 305. streleckej divízie Červenej armády sa pokúsili preniknúť nemeckou obranou 357. divízie v doline Kapišovky smerom z Duklianskeho priesmyku na Svidník. Nemecké vojská operovali vo výhodnom teréne s podporou protitankových zbraní. V dopoludňajších hodinách 25. októbra zasiahli ďalšie sily 38. armády a za podpory delostrelectva, tankov a letectva postúpili kilometer severovýchodne od obce Kružlová. Po silných leteckých úderoch 26. októbra pokračovali v útoku a 70. strelecká divízia po tuhom boji prenikla do Kapišovky. Časť tankov síce prenikla, ale paľba protivníka ich zastavila a zničila. Počas 26. októbra útočné skupiny Prvého česko-slovenského armádneho zboru ovládli horu Javirja a o dva dni neskôr očistili od nepriateľa lesy v okolí Korejoviec. V údolí riečky Kapišovka počas týchto bojov padlo na obidvoch stranách až jedenásťtisíc vojakov, z nich asi päťtisíc vojakov vtedajšej Červenej armády.

ROZHĽADŇA AKO NÁBOJ

K zatraktívneniu mikroregiónu prispeli aj nové objekty – stavby. Obec Kružlová drží slovenský rekord za najväčší horizontálny nápis v exteriéri – Údolie smrti. Osadili ho na mieste, kde sa uskutočnila najväčšia tanková bitka Karpatsko-duklianskej operácie. Nápis s rozmermi 998 krát 290 centimetrov je fotografickou dominantou a turistickým lákadlom. Vznikol v rámci mikroprojektu Údolie smrti – zem vojnových hrdinov, financovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja. Z programu Interreg V – A Poľsko – Slovensko 2014 – 2020 naň získali vyše 49 600 eur. Zo štátneho rozpočtu išlo vyše 5 800 eur a spolufinancovanie obce predstavovalo necelých tritisíc eur. V rámci mikroprojektu s poľským partnerom Gminou Dukla boli vybudované aj dva altánky – už spomínaný pri Kružlovej a ďalší v obci Havranec. Súčasťou projektu bolo tiež osadenie informačných tabúl v každej obci mikroregiónu s menami osobností, ktoré zohrali významnú úlohu pri oslobodzovaní tohto územia.

Ďalšou stavbou, ktorá láka turistov, je takmer štrnásť metrov vysoká štvorposchodová rozhľadňa v tvare náboja československej pušky vzor 24. Náklady na výstavbu rozhľadne boli dvadsaťštyritisíc eur, Prešovský samosprávny kraj prispel sumou deväťtisíc eur. Z veľa vidieť Údolie smrti, okolité obce, časť Svidníka a v prípade priaznivého počasia dokonca aj Vysoké Tatry. Podľa starostu obce aj unikátnu rozhľadňu sa pokúsia zapísať do Knihy slovenských rekordov. Obec Kružlová má už dva slovenské rekordy – za spomínaný najväčší vertikálny nápis Údolie smrti a najväčšie srdce na zber plastových vrchnákov. Nie sú to všetky tromfy, ktoré má v rukáve starosta obce Adrián Gužo. Naznačil, že v areáli obecného úradu by chceli umiestniť plastiku ľudového rezbára. Keďže sa však obávajú jej poškodenia, sprístupnenie podmieňujú inštaláciou kamerového systému.

Botanická zbierka Flora Arvensis kňaza si zaslúži pozornosť aj ochranu

Oživme dielo zabudnutého kňaza Pavla VITKA

Text a foto: Ján VITKO

V septembri 2021 priniesli Slovenské národné noviny v čísle 19 ako prvý článok z genealogického výskumu o kňazovi Pavlovi VITKOVI staršom. Uplynulé dva roky som pokračoval v bádateľskej činnosti aj v úsilí o postavenie nového pomníka v Oravke. Rok 2022 bol rokom troch jubileí tejto osobnosti Slovenska, Spiša a Oravy. Uplynulo dvesto rokov, odkedy podpísal prvú botanickú zbierku Oravy Flora Arvensis, stoosemdesiat rokov od jeho smrti a desať rokov, odkedy Ministerstvo kultúry SR vyhlásilo botanickú zbierku za historický knižničný dokument Slovenska a zbierka sa tak dostala pod ochranu zákona. A mám ešte jednu, trochu osobnú poznámku: vdp. Pavol Vitko starší zomrel vo veku šesťdesiatdva rokov a ja som sa v čase odhalenia jeho pomníka v Oravke v tomto roku dožil šesťdesiatich dvoch rokov...

Pred štvrtstoročím som našiel druhú polovicu Vitkovej botanickej zbierky, zapadnutej prachom v múzeu, a urobil som z nej faksimile, dal ju zviazať a venoval dcére pri jej narodení. Prvú polovicu som nenašiel. Vieme, že okolo roka 1956 bola prvá aj druhá polovica, teda celá botanická zbierka, spolu. Hľadanie prvej polovice vyvolalo záujem botanikov a s ich pomocou sa zaradila medzi historické kultúrne dedičstvo Slovenska a rozhodnutím Ministerstva kultúry SR pod ochranu zákona.

■ OBDIVUHODNÁ PRÁCA

Existujú indicie, kde by prvá polovica botanickej zbierky mohla byť. Kňaz Pavol Vitko starší botanicky opísal a spracoval vyše päťstopäťdesiat cievnatých rastlín. Pri slávnostnom odhalení pomníka Dr. Wesolovská z Jagelonskej univerzity uviedla, že Poľsko má v súčasnosti, teda o dvesto rokov neskôr, botanicky spracovaných dvetisícpäťsto cievnatých rastlín. Je to pozoruhodné aj preto, lebo poslaním Pavla Vitka bola prioritne kňazská služba a okrem toho bol aj prísediacim Oravskej súdnej stolice...

Ako kňaz v Oravke opravoval vežu Kostola sv. Jána Krstiteľa. Tento nádherný drevený kostol je dnes národnou kultúrnou pamiatkou v Poľsku. Počas cholery zakla-

Pavol VITKO bol čestným kanonikom katedrálneho chrámu sv. Martina v Spišskej Kapitule. Titul mu na návrh spišského biskupa udelil rakúsky cisár František I. odovzdal mu ho biskup Dr. Jozef Bélik. Pred jeho hrobom sa stretli všetci tí, ktorí sa podieľali na tom, aby Slováci na neho nezabudli.

dal cholerový cintorín. Je zrejme, že svoje poznatky o rastlinách používal aj na liečiteľské ciele najmä počas cholery a myslím si, že to bol hlavný a pravý podnet na jeho botanickú činnosť. Vďaka farnosti a veriacim sa aj po dvesto rokoch zachoval jeho hrob, čo potvrdzuje, že ľudia v Oravke ho mali radi.

Pri krste bol zapísaný ako Paulus Vitko. Neskôr používal aj priezvisko v tvare Vitkay.

■ ZEMIAŇSKÝ PŮVOD

V 19. storočí bola tvrdá maďarizácia, ktorá mala za cieľ zničiť zo sveta na večné veky slovenský národ. Lenže ponúka sa aj iné

vysvetlenie – takto vyjadroval svoj zemiarsky pôvod. Našiel som listiny podpísané Vsdp. Pavlom Vitkom starším, ktoré boli okrem podpisu opatrené i jeho erbom a aj inými erbami. Samotné meno Vitko má staroslovanský pôvod. Existuje okolo dvadsať listín zo stredoveku do 14. storočia, kde sú nositelia mena Vitko uvedení ako šľachta v lokalitách Vitkovce, Spišský Hrušov, Zalužany, Letanovce.

Erb Pavla Vitka staršieho je na jeho pomníku v Oravke. Za bývalého režimu ho urobili veriaci a bolo na ňom popoľštené meno Pawel Witkay. Pavol Vitko pochádzal zo slovenskej podtatranskej

■ VĎAKA SNN

Chcem poďakovať Slovenským národným novinám za to, že dali priestor tejto téme, a tiež Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý poskytol peniaze priamo na zapltenie žulového pomníka a jeho oplotenia. Všetky ostatné výdavky – cestovné, telefóny, preklady atď., atď. – som znášal po celých takmer tridsať rokov na svoje náklady. Obrátil som sa s prosbou o podporu aj na Košický, Prešovský a Žilinský samosprávny kraj, ale dostal som odpoveď, že môžu pomôcť iba mimovlád-kam.

Opätovne som poskytol svoje poznatky rodnej obci Spišské Bystré, odkiaľ pochádza naša rodina a kde bola vdp. Pavlovi Vitkovi staršiemu aj mladšiemu osadená pamätná tabuľa za spolufinancovania obce a rodiny. Pamätnú tabuľu má aj v Liptovskom Hrádku, za čo treba poďakovať primátorovi Mgr. Branislavovi Trégerovi, PhD., a liptovskému historikovi PhDr. Petrovi Vitkovi.

Jelačičovo víťazstvo pri Schwechate zachránilo slovenských sokolov v Plešivci

Košut z nich nechcel urobiť martýrov

Jozef SLIACKY – Foto: archív autora

Revolúcia v meruôsmom roku 1848 mala svoje obete. Patril k nim gróf Franz Philipp von Lamberg, ktorého cisár Ferdinand I. vymenoval za vojenského veliteľa a dočasného uhorského palatína. Keď prišiel 25. septembra do Pešti, prepadol ho na Reťazovom moste rozzúrený dav, zavraždil ho a jeho telo zmasakroval. Cisár zareagoval rozpustením uhorského snemu a za guvernéra Uhorska vyhlásil chorvátskeho bána grófa Josipa Jelačiča.

Nový miestodržiteľ vzápätí zavelil na pochod do revolučnej Pešti. Do cesty sa mu 29. septembra pri Pákozde postavila maďarská armáda na čele s Jánosom Mógom. Jelačiča, napriek tomu, že mal početnú prevahu, prinútili ustúpiť k Viedni, kde opäť vyrástli barikády. Veľkonemecky zmýšľajúcim Viedenčanom sa nepozdávalo cisárovo paktovanie so Slovanmi a vymenovanie Jelačiča za hlavného komisára. Sfanatizovaný dav zavraždil ministra vojny Theodora Franza grófa Baillet von Latoura. Táto udalosť prinútila cisára a mnohých poslancov na útek do Olo-moucy. Na čelo cisárskej armády sa postavil poľný maršal, knieža Alfréd von Windischgrätz a obľahol Viedeň. Maďarské revolučné vojsko sa zastavilo na hraničnej rieke Leitha a váhalo ísť Viedenčanom na pomoc. Predseda Výboru národnej obrany Ludovít Košut poslal Windischgrätzovi list s ponukou mierovej zmluvy. Odpoveď bola strohá: „S rebelmi nevyjednávam!“

■ ZNIČUJÚCE ROZHODNUTIA

„Nemáme na výber. Musíme ísť vpred, lebo ak to neurobíme, stratíme viac, ako keby sme prehrali tri bitky,“ vyhlásil na porade

ambicióznym plukovníkom Artúr Görgei. Košut túto jeho podporu uvítal, nebral do úvahy prevahu Rakúšanov v počte vojakov i vo výzbroji a ráno 28. októbra prekročili Maďari Leithu. Proti nim poslal Windischgrätz okolo tridsaťtisíc vojakov pod velením Jelačiča.

Ráno 30. októbra sa rozhorela bitka masívnou kanonádou. Pravému krídlu útočiacich Maďarov sa podarilo obsadiť dedinu Mannswörth. Görgeiho brigáda v strede útočnej línie však čakala na posily a ľavé krídlo postupovalo pomaly. Rakúšania sa stihli sformovať, a keď ich skúsené voje zaútočili na chabo vyzbrojených maďarských dobrovoľníkov, tí sa dali na útek. Móga dal rozkaz na všeobecný ústup. Keď sa po páde z koňa vážne zranil, velenie prevzal Görgei. Porážke však už nemal šancu zabrániť. Do boja sa konečne zapojilo aj ľavé krídlo, ale už len mohlo kryť ústup, aby boli straty čo najmenšie. V bitke pri Schwechate padlo na maďarskej strane okolo päťsto mužov (odhady hovoria o dvesto až osemsto vojakoch), na rakúskej strane bolo údajne iba dvadsaťdva mŕtvych a asi tucet nezvestných. Na druhý deň sa vzdala aj revolučná Viedeň.

Dobová kresba Jelačičovho víťazstva pri Schwechate

Pre Slovákov mala porážka maďarského vojska pri Schwechate význam v tom, že sa zastavili náhle štatariálne súdy, ktoré chystali v Plešivci poslať na šibenicu troch slovenských sokolov – Štefana Marka Daxnera, Jána Francisciho-Rimavského a Michala Miloslava Bakulínyho. Vinili ich, že sice v Gemeri a Malohonte organizovali národné gardy, ale odmietli ich poslať do boja po

boku Maďarov, naopak, priklonili sa na stranu viedenského dvora.

Do pivnic, v ktorých Slovákov maďarská garda väznila, doliehali z dvora úderý sekier. Poprava sa mala konať 6. novembra.

„Na dvore už stáli v rade jeden za druhým: Daniel Lojko s holou, v Plešivci ošedivenou hlavou, potom môj brat Karol, Michal Bakulíny, Štefan Daxner a za týmto postavili mňa,“ čítame vo Francisciho

autobiografii. „Za každým nasledovali dvaja hajdúsi v plnej paráde a s nasadenými bodákmi na puškách. Moja utrpená matka, ktorá už ani slz nemala, dívala sa na náš pochod pred náhly súd. Bola so sebou doniesla koniec plátna, že nás obesených dá posnímať a tým plátnom pozakrúcaných pochovať. Do veľkej dvorany vrátilo sa za nami národa, koľko sa len vpratalo. Nás piatich postavili pred súd v takom poriadku, v akom nás priviedli. Keď nastalo ticho a predseda otvoril zasadnutie súdu, János Deák čítal súdny výrok, v ktorom, vypočítajúc previnenia nás piatich, čítal ďalej, že na takéto previnenia naše krajinské zákony predpisujú trest smrti; ale keďže by sa snád ukázalo potrebným obžalovaných s podobnými obžalovanými z iných stolíc zočivočiť, pravota oddáva sa riadnemu súdu na vybavenie...“

■ ZMENA ROZSUDKU

Bola to práve správa o víťazstve Jelačičových vojsk pri Schwechate, ktorá zmenila štatariálny rozsudok a namiesto na šibenicu putovali slovenskí povstalci do väzenia. Dosvedčujú to aj Francisciho slová: „Zdá sa mi, že prehratá bitka Maďarov pri Schwechate primála náhly súd k preneseniu pravoty na riadnu sedru, lebo som počul neskôr, že náhly súd už bol vyniesol výrok pre mňa a Daxnera na smrť. Ale od Kossutha bola prišla štafeta so správou o schwechatskej porážke a s naložením, že nie je na čase robiť martýrov.“

Daxner a Francisci mali pobudnúť v tvrdom žalári dva roky a tristošesťdesiat dní, Bakulíny dva roky a Francisciho brat Karol rok. Po obsadení uhorskej metropoly cisárskymi vojskami sa dostali na slobodu.

Starobylé mesto s koreňmi zahĺbenými v mladšej kamennej dobe Kežmarské skvosty pod Tatrami

Text a foto: Igor VÁLEK

Každé ročné obdobie má svoje čaro. Ak chceme povedať obľúbeným slovom súčasnosti – benefity. Neskorá jeseň, akési posledné „zbohom“ babieho leta, nesporne praje prechádzkam. Po miestach v krajine, ktoré sú čímsi zvláštne, historicky „označené“ a či jednoducho sú pre oko pekné a pre dušu príjemné. Všetko spomínané v jedinečných „punktoch“ ponúka aj podtatranský Kežmarok. Prijemne situovaný, len pätnásť kilometrov vzdialený od Popradu a tridsať jeden kilometrov od Starej Ľubovne. Je dobré však poznať aj jeho históriu.

Hovoríme o meste s koreňmi zahĺbenými v mladšej kamennej dobe, archeologický výskum dokázal osídlenie ľudom púchovskej kultúry i slovanske osídlenie od Veľkej Moravy až po 13. storočie.

■ STREDOVEK

Stredoveký Kežmarok vznikol z troch osád s vlastnými kostolmi – na ľavom brehu rieky Poprad stál Kostol sv. Michala, patriaci osade strázcov hraníc, druhú obývali slovanskí rybári, ktorí ju rozšírili až po kežmarský Kostol sv. Kríža. Na dnešnom mieste hradu ležala tretia osada a Kostol sv. Alžbety. Kežmarok získal v roku 1269 mestské výsady a od roka 1368 ho chránili hradby. Názov je odvodený z nemeckého slova syr, z neho Käsmark, teda trhovišisko so syrom. V 15. storočí sa pozícia mesta posilnila oslobodením obyvateľov od platení cla a tridsiatku na celom území Uhorska a možnosťou usporadúvať dva výročné trhy, právom skladu i meča. Od roka 1463 používaním erbu a pečate. Vývoj brzdlil spory s Levočou i hradnými páni, plienenie husitmi, ktoré viedlo k stavbe hradu. Práve Kežmarský hrad sa stal postrachom pre obyvateľov mesta. Napríklad spišský župan Zápoľský dal postaviť mohutné opevnenie so strielňami aj z mestskej strany. Vrcholom nepriateľstva bol neúspešný pokus mešťanostov

Evanjelické lýceum hostilo veľa budúcich osobností, dnes hostí vzácne knihy.

Radnica je neprehliadnuteľnou dominantou centra mesta.

Najcennejšou pamiatkou Kežmarku je artikulárny kostol.

zmocniť sa hradu útokom. V roku 1655 cisár Ferdinand III. potvrdil Kežmarku privilégia a mesto sa opäť stalo slobodným kráľovským. A v roku 1720 kúpilo aj hrad. O hospodárskom raste svedčí fakt, že v meste pôsobilo vyše dvestošesťdesiat remeselníckych dielní! Od roka 1996 je mesto opäť sídlom okresu.

■ PAMIATKY SPIŠA

Spolu s Levočou Kežmarok predstavuje najcelenejší súbor pamiatok na Spiši. Historické jadro vytvára trojuholníkový pôdorys medzi riekou Poprad a potokom Ľubica. Dominantou Hlavného námestia je dvojposchodová rad-

nica s barokovou vežou na severnej strane. Po zničení požiarom postavili na jej mieste renesančnú stavbu, pristavili vežu a druhé poschodie až po požiar 22. mája 1922. Slohový vývoj dokumentujú fragmenty gotických okien, renesančné i neskorobarokové klenby a najmä barokizovaný renesančný portál s erbom mesta. Neďaleko radnice stojí mestská reďuta s mestským erbom. Od radnice smerujú dve najstaršie ulice lemované starými meštianskymi domami. Niektoré si zachovali vysoké šindľové strechy s dvojitými podlomenicami, bočnými vstupnými chodbami i malými podstrešnými okienkami.

Najzachovalejšie domy sú na Hradnom námestí (nájdete aj dom, kde sa stretával literát Chalupka a jeho láska Babetta), domy so šindľovými strechami, štítom a s valbou v bočných uličkách a na periférii. Dominantou námestia je hrad. Vznikol na sutinách stredovekej stavby a jeho najstaršia tvár bola gotická. Obranu zabezpečovali parkanové hradby a masívne bašty. Zachovala sa časť barbakánu mestského opevnenia i Hrnčiarska bašta. Dnešná renesančná podoba hradu je výsledkom rozsiahlej prestavby. Talianski kamenári, murári a maliari opatřili budovy renesančnými arkádami a veľkolepé sály vyzdobili nástennými

malbami. V roku 1931 v časti hradného komplexu otvorili prvú expozíciu múzea, po generálnej oprave hradu, skončenej v roku 1985, sa rozšírili a dnes predstavujú osídlenie Kežmarku od praveku až do polovice 19. storočia a návštevníkov oboznamujú s činnosťou spolkov a osobností.

■ SAKRÁLNE SKVOSTY

Kostol sv. Kríža je najstarším pamiatkovým objektom mesta a patrí medzi najväčšie halové kostoly u nás. Hlavný oltár sa pýši drevorezbami od umelcov z dielne Majstra Pavla z Levoče, podobne bohaté sú na výzdoby aj tabuľový oltár sv. Kataríny z roka 1493, oltár s gotickým reliéfom Korunovania Panny Márie a neskorogotický oltár sv. Salvátora. Prekvitajúce umelecké remeslá v 17. a 18. storočí dokladujú senátorské lavice, spovednice, organy, kovotepecké práce, epitaľy, kazateľnica i náhrobok Zuzany Dóczyovej. V tesnej blízkosti stojí najstaršia a jedna z najkrajších zvoníc na celom Spiši. Hornú časť má vysunutú na oblúčkovitej rímse a okná i atiku zdobí bohatá rastlinná sgrafitová ornamentika. To už stojíme pred čerešničkou na torte našej prechádzky. Skutočným skvostom – dreveným artikulárnym kostolom z roka 1717, národnou kultúrnou pamiatkou figurujúcou v Zozname UNESCO. Nový evanjelický kostol zaujme kupolou veže pripomínajúcou nedokončený minaret.

Ďalšou národnou kultúrnou pamiatkou je neďaleké evanjelické gymnázium, dnes knižnica z množstvom historických knižných klenotov. Na východnom okraji mesta stojí Jeruzalemský vrch, odkiaľ je výborný výhľad na celý Kežmarok a je dobrou bodkou za návštevu mesta pod Vysokými Tatrami na neďalekom horizonte.

Tretie vydanie úspešnej knihy Marty Hlušikovej v Matici slovenskej Neznášam, keď ma hladkajú po hlave

PERIODIKÁ

Siedmačka Petra má funkčnú rodinu (ktorá na ňu zväčša nemá čas), super babku (čo s obľubou surfuje na internete, zhradáva recepty na chudnutie, nadchne sa aj za karate), skvelých spolužiakov (umelca Mareka, vždy dokonalú Nemku Kláru) a svoju prvú lásku. Zdá sa, že k šťastiu jej nemôže nič chýbať... Zdanie však ako zvyčajne klame a Petra má naozaj veľké starosti... Naporúdzia sú priatelia i babka, ktorá dievčinu drsne zauča do taktiky ženskej diplomacie... Príbeh veľkej lásky a bolestivého dozrievania kypí humorom a číta sa takrečeno na jeden dúšok; nielen dievčatá sa dozvedia veľa dôležitých ženských tajomstiev. Krásne i vtipné ilustrácie akoby vstupovali priamo do deja.

V príbehu o Petre je však zachytený aj širší spoločenský kontext. Autorka si všima širokú škálu vzťahov v rodine aj škole, šikanovanie, dôverný vzťah medzi babkou a vnučkou, kde babka nemá problém priznať si chyby minulosti. Stáva sa tak druhou hlavnou hrdinkou knihy. Ďalšou výraznou postavou príbehu je nemecká spolužiačka Klára, ktorá pride na jeden školský polrok k Petre do triedy. Je to „správna baba“, ktorej slovenčina je vtipná a čitateľsky priťažlivá.

Kniha Neznášam, keď ma hladkajú po hlave je napísaná sviežim jazykom mladých, situácie sú zábavné, zároveň však nútia ponoriť sa do problému, ktorý má svoju skrytú hĺbku. Autorka zachytáva sociálne problémy (žobrák, ktorému partia chlapcov ukradne peniaze) sice len okrajovo, o to viac však zarezonujú pre svoju adresnosť.

Marta Hlušiková je etablovanou autorkou literatúry pre deti a mládež s vyše dvadsiatkou publikácií venovaných tejto vekovej kategórii.

(as)

NEKROLÓG

Do hereckého neba odišla vo štvrtok 12. októbra vo veku deväťdesiatjeden rokov vynikajúca herečka a dáma s veľkým srdcom pani Eva RYSOVÁ. Štyri desaťročia bola pevnou súčasťou hereckého súboru Nová scéna, v ktorom stvárnila desiatky nezabudnuteľných rôznorodých dramatických i komediálnych postáv. Tajomstvo svojho kumštu si nenechala pre seba, ochotne zaučala študentov na Katedre operného spevu VŠMU i Cirkevného gymnázia, kde vyše tridsať rokov prednášala hereckú tvorbu, umelecký prednes a javiskovú reč.

Herečkin zamatový hlas navždy utíchol

Profesijné umelecké smerovanie tejto našej divy nebolo priamočiare. Aj keď výborne maľovala a vynikala v matematike, jej celoživotnú dráhu herečky ovplyvnila spisovateľka Božena Slančíková-Timrava. Vďaka tete Timrave, podľa ktorej bol pomenovaný aj ochotnícky súbor v rodnom Lučenci, spoznala magické čaro divadelného prostredia a podľahla mu. Absolvovala štúdium na VŠMU. Prvé angažmán po skončení vysokej školy dostala z Armádného divadla SNP v Martine. Po piatich sezónach martinské divadlo opustila a prešla do novootváraného divadla v Trnave, kde za ďalších päť rokov vytvorila veľa presvedčivých hereckých kreácií. Na bratislavskej Novej scéne jej ponúkli lákavé dlhodobé angažmán. Zakotvila tu na plných štyridsať rokov a za ten čas zahrála desiatky dramatických i komediálnych postáv pre deti i dospelých divákov. Vyše tridsať rokov učila adeptov operného spevu na VŠMU v Bratislave. Jej zamatový hlas využívali aj režiséri v Slovenskom rozhlase. V jej hereckom portfóliu by sme našli vyše dvesto rozmanitých postáv v televíznych inscenáciách, seriáloch i vo filmoch.

Herečka a pedagogička zaslúžila umeľkyňa Eva Rysová, držiteľka Ceny Aničky Jurkovičovej, Ceny Karla Čapka, Krištáľovej ruže, Kvetu Tálie či Zlatej slučky za dabing, pochádzala Hajnáčky pri Lučenci, kde sa narodila 16. 8. 1932.

Anna SLÁVIKOVÁ

HUMORESKA

Vážené dámy a páni firmem Metro-Goldwyn-Mayer a Paramount! Mám pre vás pripravený scenár historického veľkofilmu, ktorý celkom určite tromfne Kleopatru a Titanic. Keby sme si kedysi v našej krajine nesprivatizovali filmové ateliéry, nakrútili by sme ho u nás. Takto dostávate šancu. Nakrúťte ho rýchlo, kým si ľudia ešte čo-to z kovidovej éry pamätajú. U nás už skoro polovica si minulosť nepamätá. Len si pozrite výsledky nedávnych volieb...

Priznávam sa dobrovoľne, niektoré scény som si požičal od viacerých autorov. Predpokladám, že romány Matka Karla Čapka a Matka Maxima Gorkého u vás sú

neznáme. Zanedlho aj u nás. Diváci krádeže nezbadajú. Osoby sú zvolené tak, ako som to videl vo vašich filmoch a v našich reklamách – z každého rožka troška. Krátke zhrnutie sce-

tabletov a vidia plačúcu matku. Najstarší syn Elemér študuje medicínu. Na Vysokej 44. Deti sa pýtajú: „Mami, kedy bude večera?“ Matka pohľadka jednu čiernu kučeravú, jednu hnedú

veľa stál. A tí by sa ani nedali na to nahovoriť.“ Druhý obraz: Zarúškované matky a otcovia so zarúškovanými deťmi, zarúškované páry a nepáry on a ona, on a on, ona

lení ako larvy v bielych skafandroch. Na detskom ihrisku reve dieťaťko: „Mamááá, Janko mi strhol rúško!“ Malé ľudské tragédie všade okolo.

Pohľad tretí: Novozobohatlík delí kopec päťstoeuroviiek a šomre si: „Tretina pre mňa, tretina pre Igiho, tretina pre Riša.“ Mená si pridajte, aké chcete...

Pohľad štvrtý: Medik Elemér prichádza domov a vraví matke: „Matka, mám ísť do služby na kovidové oddelenie.“ Matka zoberie injekčnú striekačku, dá mu ju do ruky a povie: „Chod!“

Ako vidíte, veľkofilm má šance na desiatky Oscarov. Po odoslani piatich melónov vám celý scenár pošlem doporučené prvou triedou.

S úctou

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Scenár lepší, ako bol ten na Kleopatru a Titanic

nára. Pracovný názov veľkofilmu Covid útočí. Prvý obraz: Temná noc. Matka sfúkne prach zo šijacieho stroja značky Singer, rozstriháva svoje nikdy nepoužité svadobné šaty. Začína šiť hygienické rúška. Za oknami panelákového jednoizbového bytu poletujú krvilačné netopiere. Nazerajú dnu, škripu zubami a plujú okolo seba vírusy. Jej úbohého deti Ahmed, Wu-san a Maruška zdvihnú oči od svojich

a jednu ryšavú hlávku a povie: „Dnes večera nebude, do zajtra musia byť rúška hotové. Lebo bez nich vás nepustia do autobusu, do triedy, do obchodu, nikde. Choďte spať a ráno sa ideme testovať.“ – „Mama, načo sa máme testovať, keď nám nič nie je?“ Matka vzlykajúc zašepká: „Lebo to naši páni slúbili nemeckej pani Angele. Nemcov je veľa, tam by takéto experiment

a ona, on a on a ona stoja v radoch pred mobilnými odbornými miestami. Nechávajú si vrtať v nose dlhými tyčinkami a šťastní odchádzajú s modrými papierikmi.

Švenk kamery na skupinu zarúškovaných mladíkov, ktorí mláčia nezarúškovaného dôchodcu. Policajti vyvádzajú z obchodu metajúceho sa občana bez rúška. Okolo prechádza rad pohrebných áut, šoféri zakuk-

Duchovne bohaté podujatie na oslavu matičného jubilea a významných dejateľov Osobnosti Klenovca s ohňom v srdci

Viliam KOMORA – Foto: autor a Lujza KOMOROVÁ

Podujatie S ohňom v srdci s podtitulom Osobnosti Klenovca bol duchovný a kultúrny program, v ktorom matičiari, Klenovčania a široká verejnosť oslávili nielen stošesťdesiate výročie vzniku Matice slovenskej, ale aj významné osobnosti tejto malohontskej obce.

Na evanjelických službách Božích zazneli mená osobností, ktoré pôsobili v obci s výrazným vplyvom na duchovnú sféru. Liturgom bol Roman Roskoš, farár Cirkevného zboru Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania (CZ ECAV) Klenovec, slávnostným kazateľom Ján Hroboň, biskup Západného dištriktu ECAV, a kantorom Marian Mináč.

V bohatom kultúrnom programe, ktorý nasledoval a bol medzi jednotlivými prednáškami, vystúpili deti a mládež z folklórnych súborov Zornička a Mladost' a členovia FS Vepor. Kultúrny program moderovala dozorkyňa CZ ECAV Stanislava Zvarová, zároveň zástupkyňa starostky obce, ktorá bola aj jednou z hlavných organizátorov celého podujatia. Pred prednáškami zaznela hymna

Podujatie v Klenovci malo umeleckú i vzdelávaciu úroveň.

Matice slovenskej Kto za pravdu horí v podaní mužskej speváckej skupiny FS Vepor. Miestny odbor Matice slovenskej v Klenovci, jeho založenie, dejiny a činnosť odprezentovala predsedníčka Ľubica Husmanová. Matičné jubileum priblížil tajomník Viliam Komora, ktorý vyzdvihol osobnosť predsedu MS Vladimíra Mináča,

sopomenul aj súčasné postavenie, úlohy a pracoviská Matice slovenskej. Farár Roman Roskoš hovoril o živote, práci a pôsobení Karola Salvu (1849 – 1913) ako kníhtlačiar, národno-osvetového pracovníka, pansláva, prvého vydavateľa Tranovského evanjelického kalendára a evanjelického farára v USA. Rov-

nako odznela charakteristika Pavla Šramka (1743 – 1831), evanjelického kňaza, učiteľa, jazykovedca, veršovníka a člena Učenej spoločnosti malohontskej od pedagogičky a historičky Blaženy Hruškovéj, predsedníčky komisie kultúry, mládeže a športu pri Obecnom zastupiteľstve v Klenovci, a knihovníčky Ivety Krnáčovej, pracovníčky Gemersko-malohontského múzea. Na záver farár R. Roskoš predniesol modlitbu, prítomní zaspievali štátnu hymnu SR a hymnu obce Klenovec.

Za toto pekné, duchovne a národne bohaté kultúrne podujatie patrí poďakovanie všetkým uvedným, osobitne však Obci Klenovec a jeho starostke Kataríne Pribilincovej, CZ ECAV Klenovec a Matici slovenskej.

Slovenské rozprávky a povesti prednášalo sedemdesiat recitátorov

Dobšinského Košice už po sedemnásty raz

Text a foto: Jozef MYSLAVSKÝ

V závere septembra sa v Základnej škole Postupimská 37 na košickom sídlisku Dargovských hrdinov uskutočnil už sedemnásty ročník krajského matičného festivalu v prednese slovenskej rozprávky Dobšinského Košice, na ktorom sa po dôkladných výberových kolách zúčastnilo sedemdesiat recitátorov z celého Košického kraja a Mesta Košice. Hlavnými organizátormi podujatia boli Matica slovenská, zastúpená MO MS v Košiciach-Myslave, Mesto Košice, Mestský úrad MČ Košice – Dargovských hrdinov, Regionálny úrad školskej správy v Košiciach a ZŠ Postupimská.

Tak ako po minulé roky aj tentoraz sa potvrdila vysoká kvalita súťažných vystúpení, veď po náročných výberových kolách na jednotlivých základných školách sa predstavili tí skutočne najlepší prednášajúci, čo konštatovali aj odborné poroty, ktoré vo všetkých troch kategóriách určili na stupne víťazov viacerých recitátorov. V prvej na najvyšší stupeň symbolicky vystúpila Lara Grúsová, ZŠ Staničná, Košice, a Cenu Matice

Recitátori okrem hodnotných cien z Vydavateľstva MS boli za vynikajúce vystúpenia ocenení aj Cenami Matice slovenskej.

slovenskej získala Nina Kozáčková, ZŠ Nám. L. Novomeského, Košice. V druhej kategórii sa na prvom mieste umiestnili Viktória Takáčová, ZŠ a MŠ Trebišov, a Ema Reváková, ZŠ Drábová, Košice. Cenu Matice slovenskej udelili Jane Kubinskej zo ZŠ a MŠ Hrabušice. V tretej vekovej kategórii si prvenstvo odniesla Ema Mojžišová, ZŠ Nám. L. Novomeského, Košice, a Cena Matice slovenskej pripadla Eme Korpášovej zo ZŠ Mateja Lechkého v Košiciach.

Knihy z Vydavateľstva Matice slovenskej a farebné diplomy MS odovzdali víťazom starosta Mestského úradu MČ Košice – Dargovských hrdinov PhDr. Dominik Babušik a zakladateľ festivalu a jeho hlavný organizátor predseda MO MS v Košiciach-Myslave František Mrva. Veľká vďaka za logistické zabezpečenie a materiálnu pomoc takého veľkého podujatia, akým Dobšinského Košice sú, patrí aj riaditeľke spomínanej základnej školy Mgr. Jane Poláčkovej a jej pedagogickému kolektívu na čele s učiteľkou Mgr. Danielou Báranyovou.

Národný pochod Slovenskom priniesol nádej na jeho ďalšie pokračovanie Históriu si treba pripomínať, je v nej sila do budúcnosti

Text a foto: Fero HÄSSLER

Už je to veľa rokov, čo nás Anton Bernolák napomenul: „Slováci, píšete po slovensky! Je milá naša reč slovenská.“ Mladí štúrovci z bratislavského lýcea, odchádzajúci na protest do Levoče, vyjadrili piesňou Nad Tatrou sa blýska presvedčenie o prebudení národa z letargie i hnev nad nepravosťou a odnárodňovaním pod tlakom maďarizácie. Dnes už v suverénnej demokratickej Slovenskej republike sme zasa svedkami rôznych atakov voči národným a štátnym symbolom vinou nevedomosti či nekultúrnosti.

Po vzájomnej dohode medzi Domom MS v Bratislave (J. Kšíňan, P. Schvantner), MO MS v Ivanke pri Dunaji (J. Marianičová), bratislavským Evanjelickým lýceom (M. Radúchová) a na popud Historického spolokosti Ivanka, o. z. (F. Hässler) a za spolupráce obcí Ivanka pri Dunaji a Bernolákovo zorganizovali nultý ročník Národného pochodu Slovenskom. Počas pochodu i cyklojazdy po trase Bratislava (Vrakuňa) – Mohyla M. R. Štefánika – Ivanke pri Dunaji – Bernolákovo so študentmi z Evanjelického lýcea v Bratislave a SŠ v Bernolákove, so žiakmi ZŠ M. R. Štefánika v Ivanke pri Dunaji sme pri jednotlivých zastaveniach poskytli informácie o pamätných miestach. Pri mohyle na mieste tragickej smrti M. R. Štefánika sme sa poklonili jeho pamiatke. Zastavili sme sa pri Pamätníku budovateľom Šúrskeho kanála, v Pamätnej sieni M. R. Štefánika v Informačnom centre obce Ivanka pri Dunaji a pri pomníku pamätného stretnutia L. Štúra v roku 1855 so srbským kniežaťom Mihai-

lom Obrenovičom v ivanskom kaštieli. Vyvrcholením prvej časti pochodu bolo zastavenie pri pamätnej tabuli pochodu mladých štúrovcov v marci 1844, ktorí s piesňou Nad Tatrou sa blýska opúšťali Bratislavu, a v Ivanke sa v zájazdovom hostinci U čierneho orla rozlúčili s odprevádzajúcimi priateľmi. Ivanka bola prvou obcou na ich ceste Slovenskom, do ktorej priniesli

FOTORIPOST

túto burcujúcu pieseň s cieľom prebúdať národné povedomie. V priestore tohto pohostinstva po informačnom príhovore dostali účastníci pochodu vlajočky Matice slovenskej a stužku trikolóry s belasou stužkou Matice i s pečiatkou Národného pochodu Slovenskom. Na posilnenie do ďalšej etapy pochodu ponúkli jeho organizátori účastníkom chlieb s masťou a cibulku, ako tu bolo kedysi zvykom, a mohli sa zapísať do kroniky MO MS. Putovanie študentov a účastníkov pochodu pokračovalo

Pochôdzka bratislavských matičiarov po významných historických miestach v okolí hlavného mesta.

za pekného slnečného počasia ďalej na okraj obce, kde je pútač – hraničný stĺp pripomínajúci polohu hrance z novembra 1938 medzi ČSR a Maďarským kráľovstvom po rozhodnutí Prvej viedenskej arbitráže. Posledné zastavenie bolo v Bernolákove pri pamätníku Antona Bernoláka, ktorý tu pôsobil. Ako „bonus“ mali účastníci možnosť vystúpiť na vynovenú vyhladkovú vežu po kompletnej

prestavbe bývalého vodojemu na hradnom návrší Várdomb.

Počas jednotlivých zastavení, spojených s výkladom o dejinných súvislostiach od pedagógov (T. Kysel, J. Blublová, A. Kuštárová) a nadšencov pre lokálnu históriu (J. Blahutiaková, F. Hässler, J. Vokoun, F. M. Takáč), mohla mládež spoznať miesta viažuce sa na naše národné dejiny.

MATICNÉ DEPEŠE

HRNKOVE DEJINY

Počas minulotýždňového medzinárodného knižného veľtrhu Bibliotéka v Bratislave Nadácia Pro Patria, Oz Cyrilometodiáda a vydavateľstvo Perfekt predstavili a priniesli na knižný trh novú publikáciu historika Antona Hrnka Prechádzky slovenskými dejinami, ktorá vznikla na podklade cyklu autorových prednášok Slovenské dejiny v európskom kontexte na pôde spomenutého občianskeho združenia, ktoré vedie Daniela Suchá. Na Slovensku je iba málo historikov, ktorí by vo svojich dielach hojne využívali interdisciplinárny prístup ako Anton Hrnko. Čitateľ vďaka tomu nedostáva len vedomosti z histórie, ale aj z jazykovedy, archeológie, ba aj z geografie. Kniha, aj keď jej výklad sa končí bitkou pri Moháči v roku 1526, nechýba aktualizácia aspekt do súčasných dní.

S OHŇOM V SRDCI

Miestny odbor MS v Klenovci v spolupráci s vedením obce a OZ RODON zorganizovali v polovici októbra podujatie pod názvom S ohňom v srdci – Osobnosti Klenovca, ktorým si pripomenuli 135. výročie požiaru v obci a súčasne aj významné osobnosti, ktoré tu určitý čas pôsobili – evanjelického farára a učiteľa Karola Salvu, prvého vydavateľa Tranovského evanjelického kalendára, ktorý mal v tomto roku 110. výročie úmrtia, tiež 280. výročie úmrtia Pavla Šramka, evanjelického kňaza, učiteľa a jazykovedca. V slávnostnom programe si účastníci pripomenuli aj 160. výročie vzniku Matice slovenskej. S prejavmi vystúpili tajomník MS v Matine Viliam Komora, farár CZ ECAV Roman Roskoš, pedagogická pracovníčka Božena Hrušková a pracovníčka Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote Iveta Krnáčová. Jednotlivé príhovory rámcovo pásma spevu a tanca, v ktorom účinkovali DFS Zornička, Mladost' a Ženská spevácka skupina FS Vepor z Klenovca.

OPĀŤ NA VÝBORNÚ

Už jedenásty ročník Valčianskych melódii sa uskutočnil v kultúrnom dome vo Valči 28. októbra aj v rámci spomienky na vznik ČSR. Na podujatí výbornej úrovne účinkovali spevokol MO Matice slovenskej Valčan, Lúčanka z Lietavskej Lúčky, Sučianka zo Sučian, FS Hrádok z Bystričky a hudobno-spevácke skupiny Stankovianka zo Stankovian a Lúč z Martina. Poďakovanie patrí všetkým, čo sa na úspešnom priebehu tradičného kultúrneho podujatia podieľali.

BUDUJÚ CHODNÍK

Obce Benice, Príbovce a Rakovo majú dlhodobú spoločnú históriu. Aj preto tu vznikla myšlienka na Náučný chodník obcou – spoznaj našu históriu. Jeho prvú informačnú tabuľu osadili v obci Príbovce začiatkom roka 2023 a ďalšiu koncom októbra. Mapuje dejiny rodu Benických, zakladateľov a dlhoročných patrónov tamojšieho evanjelického cirkevného zboru. Za projektom stojí OZ Zažnime svetlo, ktorého zakladateľom je Evanjelický cirkevný zbor a. v. Príbovce, tiež občianska iniciatíva Memoriae, Vlastivedný odbor Matice slovenskej, Obec Príbovce a podporovatelia projektu. V týchto obciach postupne pribudnú ďalšie informačné tabule o významných miestach a historických udalostiach.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Priestory Átrium klubu Terasa v Košiciach patrili 5. októbra amatérskemu historikovi, technikovi a učiteľovi Oskárovi Cvengrošovi, ktorý je známy svojimi prednáškami o histórii Slovanov. Podujatie otvorila riaditeľka DMS v Košiciach Martina Matečková. Cvengroš sa vo svojich výskumoch a prácach opiera o historické zdroje, toponymiu, geografiu, heraldiku, numizmatiku aj genetiku. Práve rozvoj genetiky priniesol rôzne nové zaujímavé fakty. Oficiálna historická veda však na ne nereaguje. Aj to motivovalo Cvengroša, aby hľadal odpovede na mnohé otázky o našich dejinách. Prednášku

O pôvode Slovanov

zostavil z viacerých okruhov: Pôvod Slovanov, Genetika Slovanov, Pojmový aparát, Veľká Morava, Akým jazykom rozprávali naši predkovia pred 8000 rokmi... V časti o Pôvode Slovanov sa odvolával najmä na knihu *Povesť vremenných let (Nestorov letopis)*. Rozobral migračnú, autochtónnu a biblickú teóriu o pôvode Slovanov. V druhom okruhu sa prítomní dozvedeli, že v genetike sa skúmajú najmä haploskupiny chromozómu Y a mitochondriálna mtDNA, ktoré možno využiť na analýzu vývoja populácií. V Pojmovom aparáte sa zaoberal pôvodom slova Slovan a rôznymi haploskupinami na územiach Slovanov. Rozprávanie o Veľkej Morave prinieslo zaujímavé poznatky o tom, že pojem Morava môže mať rôzne vysvetlenia. V záverečnom okruhu tém referoval o rôznych toponymických názvoch, pričom spomenul práce jazykovedca, slavistu, univerzitného profesora Jána Stanislava a historika a lingvistu Cyrila A. Hromníka.

Vystúpenie a názory O. Cvengroša početné publikum zaujali. Záver preto patrilo zaujímavej diskusii. Je dobré, že existujú rôzne názory na históriu. To nám umožňuje vidieť veci z rôznych uhlov pohľadu a získať komplexnejší obraz o minulosti.

Martina MATEČKOVÁ

O. Cvengroš

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.

Pamätná tabuľa pre osobného priateľa Ľudovíta Štúra
Otcovia zakladatelia slovenskej štátnosti

Pavol JAVORSKÝ – Foto: Peter SCHVANTNER

Začiatkom novembra Matica slovenská spolu s Mestom Modra a Evanjelickou cirkvou a. v. zorganizovali v Modre odhalenie pamätnej tabule Danielovi Minichovi pri príležitosti dvestoročnice jeho narodenia. D. Minich je slovenskej verejnosti pomerne neznámy predstaviteľ štúrovkej generácie. Na tomto spomienkovom podujatí sa zúčastnili podpredseda vlády Tomáš Taraba, dištriktuálny biskup Ján Hroboň a primátor Mesta Modra Juraj Petrakovič. Organizátorkou bola zborová farárka Eva Oslíková a bratislavská Matica.

Na pietnej spomienke sa zúčastnili primátor Modry J. Petrakovič (zľava), správca MS M. Smolec, zborová farárka Eva Oslíková, podpredseda vlády SR T. Taraba a evanjelický dištriktuálny biskup Ján Hroboň.

Za Maticu slovenskú sa na podujatí zúčastnil jej správca Maroš Smolec. Ten o. i. povedal: „Daniel Minich patril do generácie štúrovcov, bol priateľom Ľudovíta Štúra, sprevádzal ho na jeho poslednej ceste a bol aj zakladateľom Matice slovenskej. Pokojne by sme mohli predstaviteľov tejto romantickej generácie nazvať aj Otcami zakladateľmi, veď v ich politických programoch – či už v Žiadostiach slovenského národa (1848) z Liptovského Mikuláša, ale najmä v Memorande slovenského národa (1861) – vznikli požiadavky aj na vlastnú samosprávu pre Slovákov. Slovenský národ na svoju samostatnosť však čakal ešte dlho. Ako vieme, Matica slovenská bola hybnou silou a zohrala významnú

úlohu pri vytvorení demokratickej slovenskej štátnosti v roku 1993. V roku 1992 dokázala pritiahnuť na slovenské námestia desaťtisíce Slovákov, ktorí požadovali samostatný štát. Ale začiatky našej štátnosti siahajú až do 19. storočia, a preto môžeme štúrovcov považovať za Otcov zakladateľov – za otcov našej štátnosti.“

NEZÁUJEM ŠTÁTU

Ďalej správca Matice povedal: A ako si štát pripomína týchto významných dejateľov? Osobne som zaregistroval v RTVS len dva dokumenty – o Jankovi Kráľovi a Samovi Chalupkovi pri dvestoročnici ich narodenia. A to bolo asi všetko. Matica slovenská na štúrov-

cov nezabudla. Rok 2022 vyhlásila za Rok odkazu štúrovcov, rok 2023 ako Dvestoročnicu štúrovcov a rok 2024 ako Rok žien v národnom hnutí. Ak teda niekto hovorí, že Matica nemá dnes opodstatnenie, veľmi mylí. Pri pripomenutiach významných osobností a historických míňnikov doslova suplujeme štát. A štát sa k nám správaľ macošsky, znížil nám dotáciu na úroveň, keď nemáme voľné zdroje na rozvojové projekty a takéto podujatia organizujeme v spolupráci s cirkvami a so samosprávami, keďže nemáme na to vlastné zdroje. A to je smutné.“

KULTÚRNE PAMIAJKY

Podpredseda vlády Tomáš Taraba ako rodák z Modry vyzdvihol, že sa modranskí evanjelici rozhodli zorganizovať toto podujatie. V rámci svojho pozdravu vyzdvihol fakt, že štúrovci pochopili, že v náboženskej jednote je sila, a evanjelici spolu s katolikmi vtedy spoločne vytvárali slovenské dejiny. Uviedol, že ako vládny predstaviteľ urobí všetko preto, aby malo Mesto Modra finančné zdroje na rekonštrukcie svojich kultúrnych pamiatok. Na záver podujatia sa konal seminár o živote Daniela Minicha, na ktorom vystúpili s prednáškami J. Schwarz z Matice slovenskej, historik Martin Kováč a Sylvia Hrdlovičová z Múzea Ľudovíta Štúra.

PRIPOMÍNAME SI

19. novembra

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa narodil bratislavský arcibiskup a metropolita Stanislav Zvolenský (1958); biskupskú vysviacku prijal v roku 2004 v Trnave, o štyri roky neskôr bol vymenovaný za bratislavského arcibiskupa metropolitu, od roka 2009 do 2022 bol predsedom Konferencie biskupov Slovenska

20. novembra

– pred sto piatimi rokmi sa narodil operný dirigent a hudobný skladateľ Tibor Frešo (1918 - 1987), bol autorom symfonických a komorných diel, ale aj oper a hudby k baletu; počas rokov 1952 - 1953 bol šéfdirigentom orchestra Slovenskej filharmónie, od roka 1953 znova pôsobil v SND ako dirigent, neskôr šéfdirigent

21. novembra

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel futbalista Emil Pažický (1927 - 2003), legendárny futbalový útočník, bývalý československý reprezentant a kanonier Slovana Bratislava; kráľ ligových strelcov z roka 1955, so 123 ligovými gólmi jeden z najproduktívnejších členov Klubu ligových kanonierov

– pred pätnástimi rokmi zomrel džezový bubeník Jozef Šošoka (1943 - 2008); jeden z najvýznamnejších džezových hudobníkov spolupracoval s významnými osobnosťami džezu a organizoval medzinárodné projekty, spájaj exoticke motívy africkej hudby a hudby Blízkeho východu s hardpopovým štýlom

22. novembra

– pred pätnástimi rokmi zomrel generálny prokurátor Milan Hanzel (1947 - 2008), funkciu zastával v rokoch 1999 až 2004, keď ho vystriedal Dobroslav Trnka; vo vláde premiéra Jozefa Moravčika zastával pozíciu ministra spravodlivosti

24. novembra

– pred sto piatimi rokmi vznikla Garda slovenskej slobody ako súčasť tvoriacej sa česko-slovenskej armády (1918), spoločne s česko-slovenským vojskom sa na prelome rokov 1918 a 1919 zúčastnila na bojoch na východnom Slovensku s cieľom zabezpečiť územie a hranice vzniknutého česko-slovenského štátu

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodila herečka Zdena Gruberová (1933 - 2017); vďaka krehkému výzoru ju v prvých rokoch neobchádzajú typické postavy naiviek a herecky nevďačných dievčenských postaviek, neskôr naplno využije svoje veľké herecké domény; lyrickosť prejavu a pestrú citovú variabilitu

– pred pätnástimi rokmi zomrel literárny historik, špecialista na staršiu slovenskú literatúru Jozef Minárik (1922 - 2008), venoval sa výskumu staršej slovenskej literatúry

25. novembra

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi zaútočila poľská armáda na Česko-Slovensko v oblasti Kysúc a na Orave (1938)

– pred stosedemdesiatimi rokmi sa narodil literárny kritik a historik Jozef Škultéty (1853 - 1948), redaktor Národných novín; redigoval Slovenskú knižnicu, časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, *Letopis Matice slovenskej* a *Zborník Matice slovenskej*, za politické postoje bol šesťkrát odsúdený

29. novembra

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil sochár Andrej Rudavský (1933 - 2016), člen Skupiny Mikuláša Galandu a zároveň jeden z najvýznamnejších slovenských sochárov druhej polovice 20. storočia; počas celej tvorby aj maloval, najmä expresívne a dynamicky ladené hlavy a figúry.

Martin Mitošinka

PREDPLATNÉ NA ROK 2024

Ročné predplatné: 24,- €
Polročné predplatné: 12,- €
Štvrťročné predplatné: 6,- €

Objednávajte telefonicky:
043/ 3812 838
0918/ 904 925

email: snredakcia@matica.sk
cez formulár:

<https://snn.sk/redakcia/predplatne-2>
poštou:

Slovenské národné noviny
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin
platba predplatného na účet:
IBAN: SK28 7500 0000 0040 0786 8337
Variab. symbol: 821024

Do poznámky uveďte meno a priezvisko odberateľa.

V SNN č. 21/2023 sme reagovali na udalosť, ktorá vtedy aktuálne silne rezonovala v našej spoločnosti, a tou udalosťou boli predčasné parlamentné voľby po zlyhaní vlád I. Matoviča a E. Hegera. V našom kvíze sme sa pýtali, komu dali slovenskí voliči v plebiscite dôveru a po kolký raz bude stáť R. Fico, predstaviteľ strany SMER – SSD, na čele vlády SR. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí uviedli, že sa tak stane po štvrtý raz, čo je v našom politickom živote istým spôsobom rekord. Spomedzi takýchto odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Pavol Chrenko, Adamovské Kochanovce; Jana Muchová, Zvolen; Emil Rusnák, Piešťany.

• Pamätník slovenského vysťahovalectva v Sade Janka Kráľa v bratislavskej Petržalke je v nedohľadne. Uvažuje sa o tom, že tam kdesi na pravej strane Dunaja bude stáť aj múzeum s takýmto poslaním. Na východe Slovenska, čo je logickejšie riešenie, existujú až tri múzea zamerané na exodus Slovákov do zámoria a iných zahraničných krajín. Jedno je v časti Ťahyňa v Pavlovciach nad Uhom. V názve má skomoleninu anglického spojenia slov Castle Garden. Aký je jeho zemplínsky ekvivalent?

Svoje odpovede posielajte na známe redakčné kontakty, ktoré nájdete v tiráži týchto novín, aj elektronicky našej administrátorky Ľubici Riaňovej do vyjdenia ďalšieho čísla SNN.

(se)